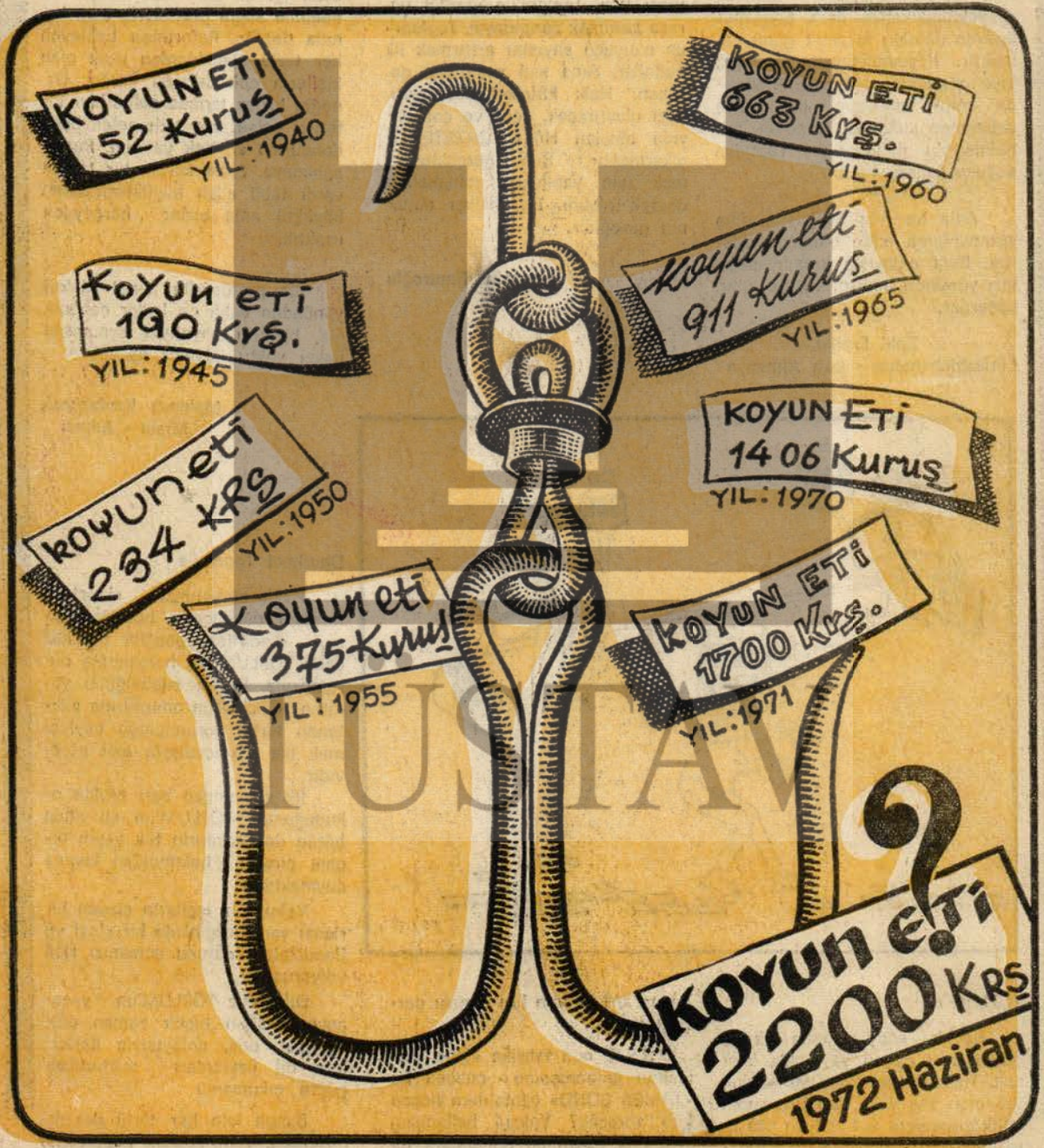

TOPLUM

HAFTALIK SIYASİ HABER VE FORUM DERGİSİ ★ 30 HAZİRAN 1972 ★ SAYI: 13 ★ FİYATI: 250 KURUS

okurlarından Toplum'a

Toplum Dergisine,

11. sayının 7. sayfasında -Toprak Reformu- başlıklı yazıda küçük bir yanlışlık gözüme çarptı. Baskı hatası olmadığı için uyarıyı kaçınılmaz bir görev sayıyorum. Şöyle ki: Meşhur Emin Sazak, -Elyevmülkiyame- demedi, -İlayevmülkiyame- dedi. Elyevmülkiyame demek; kıyamet günü demektir. İlayevmülkiyame demek; kıyamete kadar demektir. Arapça'da -min- başlangıç, -ilâ- sonuç anlamında kullanılır. Örneğin, minelmeğribi ilelmesrik (Batıdan doğuya kadar...) gibi.

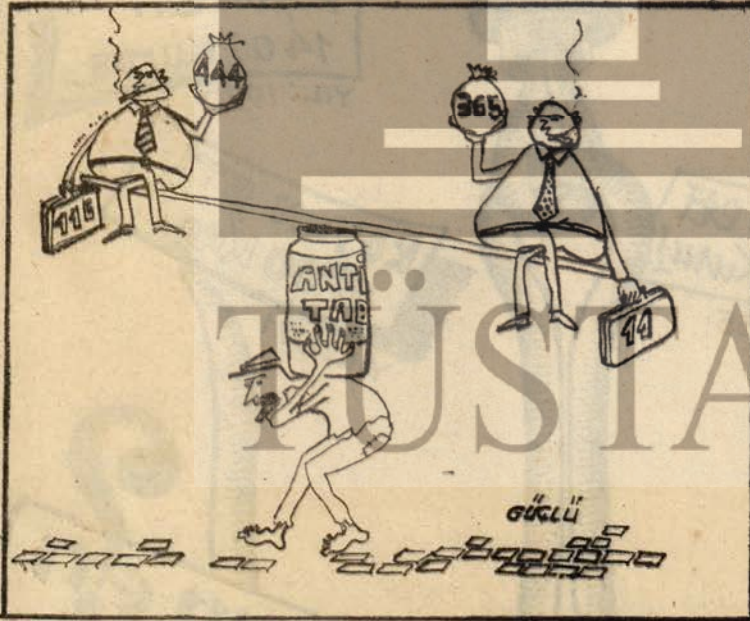
Asla bir bilgicilik olsun diye yazmadığıma emin olmanızı dilerim. Beni anlayışla karşılayacağınızı yürekten umuyorum. Saygılar başarılar.

Zeki Eroğlu
Friedrichshafen - Batı Almanya

Toplum okurlarına ve
Sosyal demokratlara çağrı

Sosyal demokrat Halkçı düşüncenin, halka anlatılabilmesi ve halkın oyları ile iktidara gelerek bu bozuk düzenin yerine Atatürkçü Halk Düzeninin kurulması için, Toplum'un verdiği uğraşa katılmak zorundayız. Toplum'un okuyucu sayısını arttırmak ilk hedefdir. Ama asıl yapılması gereken: Halk kitlelerine fikirleri mizi ulaştıracak, ucuz ve çok sayıda basılan HALK GAZETELERİ çıkarmaktır. Bunu gerçekleştirmek için yapılacak çalışmalara destek olalım. Bu, halkçı olmanın gereğidir.

Mustafa Timuroğlu

TOPLUM'a

Sağlık sömürsünün çarpıcı rakamlarını geçen sayımızda okuduk. Toplam sermayesi 90 Milyon lira olan 116 yerli ilaç firmasının yıllık cirosunun 444 Milyon 500 lira olmasına karşın toplam sermayesi 65 Milyon lira olan 11 yabancı ilaç firmasının yıllık ciro

sunun 365 Milyon lira olması gerekten acı.

S.S.K. nun fabrika açma yetkisinin önlenmesine çalışan bu «JAMES BOND» çantalılara hesap kim soracak? Yoksul halkımızın sırtından kazanılan milyonlara ne zaman dur denecek ...

Atıl Güçlü - Ankara

Dergimize

Bizim Topluma başarılar dilerken okuyucularına da esenlikler dilerim.

Millet meclisi geçici komisyonunda toprak reformu görüşülürken bir profesör şöyle diyordu: Büyük bir bütün toprak küçük parçalara ayrılırsa verim daha da azalır, milli servet yarı yarıya eksilmiş olur.

Sayın profesör bilmiyordu herhalde bizler çiftçi gibi düşündüğümüzden değil, zorunlu olduğumuz için çiftçi olduk. Kim ne derse desin insan kendi işine başkalarının işinden daha çok çalışır daha iyi bir elle idare eder. Bu nedenle sayın profesörle aynı kanıda değiliz. Reformları bekleyen her türlü olanaklardan uzak olan kişilerin çok dertleri vardır. Örneğin bizler tarlada çalışırken bir tatlıcı gelse, ana tatlı geldi. baba dondurma al. Yok yavrum. Başlat ağlamaya. Buna karşın bir teselli vardı tabii Allah büyüktür. Zaten büyüktü ama bizler herşeyden uzaktık.

Bir profesörün kendi hisleri yönünden daha ne kadar çekeceğiz, bizlerin hayatıyla oynamaya hakkı yoktu, olamaz da...

Mahmut Kızıyaprak
Misis - Adana

★

Devrimci Toplum'a

Halkı uğraşımızın «kafaları» mızdaki düşünceler bozulmaktıkça» dindirilemeyeceğini bir kez daha TOPLUM ile belgelemiş durumdayız. Bunun öncülüğünü yürüten TOPLUM'un omuzlarına yüklenen tarihi sorumluluğu paylaşmak biz devrimcilerin aslı görevidir.

İlk sayısından beri zevkle okuduğumuz TOPLUM'un şu anda bütün devrimcilerin tek yayın organı olması bakımından kıvanç duymaktayız.

Yalnız biz işçilerin sizden bir ricası var: Derginizde bir «İşçi ve Sendikalar» sütunu açmanızı rica ediyoruz.

Dileğimiz TOPLUM'un yaşaması, sesinin hiçbir zaman dinmemesi, ona, dolayısıyla ilerçilere dil uzatanları susturacak güçte çıkmasıdır.

Bunun için her türlü destek bizlerden. Tüm Toplum kadrosuna, ve okurlara devrimci selâmlar.

İşçi Orhan Sedat - Ankara

Konumuz: Anayasa

19 ve 20'nci sayfalarda

- 9'uncu sayfada Turhan Selçuk'un
- 10'uncu sayfada Neziha Danyal'ın karikatürleri var.
- 21 ve 22'nci sayfalarda dünyadan haberler yer alıyor.
- 23'üncü sayfada "basın"
- 27'nci sayfada "bizim toplum"
- 28'inci sayfada "sanat" yazıları var.
- Attila İlhan'ın defteri 29,
- Faruk Güvenç'in müzik yazısı 30,
- Hüncal Uluç'un spor yazısı 31'inci sayfalarda.

- A. Halık Ülman'ın yazısı 6'ncı
- Ahmet N. Yücekök'ün yazısı 9'uncu
- Mehmet Kemal'in yazısı 11'inci
- Nimet Arzık'ın yazısı 24 25'inci sayfalarda.

Sosyal Sigortalar Kurumu'nun, bütün kamyonunun ilgisini toplayan Genel Kurulu ile ilgili haber, haber sayfalarımızda yer alıyor. "İşçiler, işçiler, işçiler..." başlığı altında sunduğumuz araştırmada, sigorta kapsamındaki işçilerle ilgili bazı ilginç rakamlar var.

DUYURU

TOPLUM'un sevgili okurları, Sizin için açmış olduğumuz BİZİM TOPLUM sayfasına bol bol yazı gelmeğe başlamıştır. Ancak, bu yazıların çoğu, bilinen konuların masa başında tekrardan ibaret yazılardır. Oysa BİZİM TOPLUM sayfasının özelliği şudur:

- 1 — Yazılar, iki daktilo sayfasını geçmeyecektir,
- 2 — Varsa, bu yazılara fotoğraf ve belge de eklenecektir.
- 3 — Yazılar, o çevredeki önemli bir olayı, bir durumu, bir gerçeği belirten yazılar olacaktır.
- 4 — Yazılarda söylentilere, kulaktan dolma bilgilerle, pek kişisel görüşlere yer verilmeyecektir.

BİZİM TOPLUM sayfası, bu nitelikteki yazılarınızı bekliyor.

TOPLUM

Sevgili TOPLUM okurları,

"— Eyvah şimdi ne olacak?..."

Geçtiğimiz Salı akşamı, radyolarından Ticaret Bakanlığı'nun tebliğini dinleyen evlerin hemen hepsinde beliren ortak endişenin ifadesiydi bu...

Ticaret Bakanlığı, tebliğinde, et fiyatlarının serbest bırakıldığını açıklıyor, ayrıca, "et sıkıntısı çekilmemesi için, kanunî ve iktisadî bütün tedbirlerin alınacağını" da belirtiyordu.

Et fiyatlarının serbest bırakılması, aslında, herkesin beklemediği bir sonuçtu. Çok kısa bir süre önce, İstanbul'da et sıkıntısı görülmüş, bu sıkıntıyı önlemek için alınan öbür tedbirler işe yaramayınca, fiyatlar serbest bırakılmıştı. Sıkıntı bu defa da Ankara'da ortaya çıkmış, Et Balık Kurumu dükkânlarının önündeki et kuyrukları uzadıkça uzamıştı. Ankara'da da herkes, et fiyatlarının serbest bırakılacağını tahmin ediyor, ama, ufak da olsa, bir umut ışığını içinde saklı tutmağa çalışıyordu.

Bu ufak umut ışığının da sönmesiyle birlikte, "eyvah, şimdi ne olacak?" endişesi yaygınlaştı.

Gerçi Ticaret Bakanlığı, Belediyelere, kendisinin de onayı alınmak şartıyla, tavân fiyat tesbiti yetkisini tanıyordu ama, et fiyatlarının adamakıllı bir zam gördüğü de muhakkaktı.

Yeni zammı, dar ve sabit gelirli bütçelerin kaçı kaldıracabilecekti?...

Et, bu suretle, bütün yurttaşların ortak korusu hâline geliverdi.

TOPLUM, bu sayısında, bu acıklı ortak konu ile ilgili bir inceleme sunuyor.

★

Bu sayımızda, bir ikinci incelemeyi de işçi konusunda bulacaksınız.

Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Kurulu dolayısıyla günün konusu hâline gelen işçinin sosyal güvenliği sorunu, gözlerin işçiler üzerine çevrilmesine yol açtı. İşçilerle ilgili incelememizi, fazla rakamlı olmasına rağmen (rakamlar genellikle sıkıcıdır), ilginç bulacağınız ümidindeyiz.

Saygılarımızla

TOPLUM

TOPLUM

CUMA GÜNLERİ YAYINLANIR, HAFTALIK SİYASİ HABER VE YORUM DERGİSİ

KURUCUSU:
Turhan Erker
SAHİBİ:
Coskun FERMEN
SORUMLU YAZI İŞLERİ
MÜDÜRÜ
ABDULLAH FMRE
İLERİ
TEL: 18 07 59

YÖNETİM YERİ:
Mecrutiyet Caddesi
Hatay Sokak No: 10/15
Bakanlıklar - ANKARA
HABERLEŞME ADRESİ
Posta Kutusu 180
Ulus - ANKARA

TOPLUM Dergisinin bu sayısındaki Vatan Matbaacılık A.Ş. tesislerinde dizilmiş, tertiplenmiş ve basılmıştır. Klâşer, Torunolu Klâşerlikte yapılmıştır.

ABONE
6 aylık (26 sayı) 65 TL.
Yıllık (52 sayı) 125 TL.
DAĞITIM: Hür Dağıtım A.Ş.

İLAN TARİFESİ

Arka kapak (Siyah - beyaz) 4000 TL. Arka kapak (Renkli) 5000 TL.
Sütun Cm. 50 TL. İç Sayfalar 3000 TL.

Emlâk Vergisi

"Vergi vergi diye diye.."

Millet Meclisinde Emlâk Vergisi kanun tasarısının maddeleri üzerindeki tartışmalar uzayıp gidiyordu. Tasarının öngördüğü vergi oranları, sert tartışmalara yol açıyordu. Hayli sınırlı olduğu görülen Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu söz istedi ve konuşmağa başladı :

— «Emlâk Vergisi kanununda istisnaların genişletilmesi, vergi nispetinin önemli ölçüde indirilmesiyle bu kanunun reform niteliği zedelenmiştir. Öngörülen reform, total reform haline gelmiştir.»

Bakanı dinleyen yoktu.

Maliye Bakanı Müezzinoğlu, bu kez AP'lilerle başbaşa konuşma yolunu denedi. Meclis kulisinde AP'lileri, arazi vergisi oranı konusunda ikna etmeğe çalışıyordu :

— «Geliniz, binde 5'e razı olunuz. Yahut da, binde 3'den başlayarak binde 5'e kadar çıkan müterakki sistem hazırlayınız. Böyle bir önerge verirsiniz, ben olumlu karşılayacağım.»

Önerge filân veren çıkmadı. AP'liler, nuh diyor peygamber demiyorlardı. Bir AP'li milletvekili, kürsüden şöyle haykıyordu :

— «Vergi vergi diye diye, bu milleti, Nasrettin Hoca'nın merkebi gibi öldüreceğiz. Hükümet, getirdiği kanunların padişahın fermanı gibi aynen kabulünü istemektedir!..»

Bazı maddeler, yeniden, Geçici Komisyona geri gönderildi. Vergi oranlarını tespit eden maddelerin görüşülmesi ise ileri bir tarihe bırakıldı.

Bunun üzerine, başkent kulislerinde istifa ettiği haberleri yayılan Maliye Bakanı Müezzinoğlu, haftanın başında uçağa atlayıp, soluğu Brüksel'de aldı.

Geriyeye bakıldığında..

Maliye Bakanına istifa etmeyi bile düşündürten Emlâk Vergisi kanun tasarısının hikâyesi oldukça eskidir.

Maliye Bakanlığının «Kamu Hesapları Bülteni»ne göre, 1971 mali yılı bütçesinin gösterdiği açık, hiç de içaçıcı değildi. 29 şubat 1972 tarihi itibarıyla bütçe açığı, tamtamtamına şöyleydi : 7 milyar 128 milyon 840 bin 398 TL.

Geçtiğimiz mali yıl içinde bütçe gelirlerimiz, 40 milyar 216 milyon

524 bin 988 TL. olarak gerçekleşirken, giderlerimiz 47 milyar 345 milyon 365 bin 386 TL. idi. Aradaki fark, 7 milyar lirayı aşırıyordu.

1971'de durum böyle olunca, 1972 mali yılının da pek parlak olacağı açıktı. Birşeyler yapmak gerekiyordu. Aksi halde, bütçe açıklarının ekonomi üzerindeki etkileri hiç de hoş olmayacaktı.

Düşünüldü taşınıldı, yazılıp çizildi ve sonunda, yeni yeni vergiler getirmekten başka çıkar yol bulunamadı. Kemerler biraz daha sıkılacak, Devlet babanın kasası bu suretle doldurulabilecekti.

Kurumlar vergisi, Gelir vergisi, İşletme vergisi, Katma değer vergisi, Mali denge vergisi, Emlâk vergisi, çeşit çeşit meslek vergileri, belediye paylarını artıran kanun tasarıları artık, 12 Mart sonrası reform hükümetlerinin gündemine giriyordu.

Tasarılar sıradaydı, fakat haziran ayını geçtiğimiz halde, bir türlü kanun haline gelemiyorlardı. Ya Meclis komisyonlarında takılıp kalıyorlar veya bir hayli budandıktan sonra çıkıyorlardı. Bu kez de, Meclislerden bir türlü çıkmak bilmiyorlardı.

Bu durum, Melen Hükümetinin «yeni vergi yok, vergi kaybını önleme var» ilkesini koyan Maliye Bakanının da fena halde canını sıkıyordu. Ziya Müezzinoğlu, Millet Meclisinde, «Bu kanunların zamanında çıkmaması yüzünden bu yılki bütçeden 3 milyar liradan fazla bir vergi kaybı olacağı hesaplanmaktadır» diyerek yakınıyordu.

Maliye Bakanının canını sıkıyan bir başka husus da, Emlâk Vergisi kanun tasarısının aldığı son biçimdi. Tasarıda yer alan vergi oranları, bir hayli budanmıştı. Maliye Bakanı Müezzinoğlu, duyduğu hoşnutsuzluğu şöyle dile getiriyordu :

«Eski bina ve arazi vergisi değiştirilmeden uygulanırsa idi, 1972 yılında 1 milyar 750 milyon vergi toplanacaktı. Yeni Emlâk Kanunu ile bütçede 2 milyar 100 milyon liralık bir gelir tahmininde bulunulmuştu. Komisyon değişikliği sonunda bu rakamın en az 700 milyon lira azalacağı anlaşılmaktadır.»

Ne var ki, AP sözcüsü Ahmet Buldanlı, Bakanla aynı kamuda değildi. «Bakanın nispetlerin düşük olduğu beyanına iştirak etmiyoruz. Tasarısı bu şekiliyle bırakmak lâzımdır. Nispetler yükseltilmemelidir» diyor.

Arazi, bina ve arsa vergilerini kapsayan Emlâk Vergisi kanununun hikâyesi o kadar da eski değildir. Eski olan hikâye, arazisinden her yıl milyonuna milyon katan toprak ağasının hemen hiç vergi ödememesi, bilmem neredeki han sahibi «ran-

tiye efendi»nin yılda bilmem kaç yüzbin cebe indirip 200-300 liracık vergi ödemesi veya arsa spekülasyonunun alıp yürümesidir.

AP iktidarı zamanında bir Emlâk Vergisi kanun tasarısı hazırlandı. Tasarının, 8'inci maddesi, binalardan alınacak vergi oranlarını şöyle tespit ediyordu :

«50 bin liraya kadar olan matrahlarda binde 7; 100 bin liraya kadar olan matrahlarda binde 8; 150 bin liraya kadar olan matrahlarda binde 9; 150 bin liradan yüksek olan matrahlarda binde 10.»

Madde 18'de ise, «Arazi Vergisi aşağıda yazılı nispetlerde alınır» deniliyordu : «İlk gelen 50 bin lira için binde 2; sonra gelen 75 bin lira için binde 3; sonra gelen 100 bin lira için binde 4; sonra gelen 100 bin lira için binde 6; sonra gelen 100 bin lira için binde 8; 425 bin liradan fazla matrahlar için 10.»

Arsalardan alınacak vergi ise tek kalemde tespit ediliyordu: binde 15

Bu tasarının yüce Meclislerde kabul tarihi, 29 Temmuz 1970 idi. Cumhurbaşkanı tarafından imzalanıp Resmî Gazete'de yayınlanma tarihi ise, 11 Ağustos 1970'i gösteriyordu. Ancak, bir kanunun Cumhurbaşkanı tarafından imzalanıp Resmî Gazete'de yayınlanması, yürürlüğe girmesi için yeterli bir neden değildi.

Nitekim, Emlâk Vergisi kanunu da yürürlüğe girme mazhariyetine erişemedi. Ve bugüne kadar da, yürürlüğe girmek bu kanuna kısmet olmadı!

Bu, niçin böyle oldu? Orası meçhul! Bilinen, AP zamanında, 29 Temmuz 1970'de Meclisçe kabul edilen Emlâk Vergisi kanununun 42'nci maddesidir. Son hükümler arasında yer alan bu maddede şöyle deniliyordu : «Bu kanun, 1 Mart 1971 tarihinde yürürlüğe girer.»

Mart 1971'e gelindi. Herkesin malûmu olduğu üzere, 12 Mart muhtırasıyla birlikte AP'nin iktidarı son buldu. Artık sıra, reform hükümetlerininindi. Reform tasarılarının hazırlanmasına girişildi. Bunlar arasında, yeni bir Emlâk Vergisi kanun tasarısı da yer almaktaydı. Daha doğrusu, AP'nin çıkardığı, fakat yürürlüğe sokamadığı kanunun bazı maddelerini değiştirecek yeni bir kanun tasarısıydı bu.

Tasarının hazırlanıp Meclislere sevk edilmesi, İkinci Erim Hükümetine nasboldu. Aradan bir yıl daha geçti. 1972'nin ilk aylarına gelindi.

AP Çorum milletvekili Abdurrahman Güler başkanlığındaki, Millet Meclisi Geçici Komisyonuna gelen tasarıda, «müterakki sistem» terkedilmiş ve vergi oranları şöyle saptanmıştı : «Arazi vergisi binde

10; Bina vergisi binde 8; Arsa vergisi binde 15».

AP'lilerin çoğunlukta bulunduğu Komisyon, arazi vergisi için saptanan oranı hayli yüksek buldu. Oran, derhal kırılarak, binde 10'dan binde 6'ya düşürüldü. Komisyonun, CHP'lilerin dışındaki üyeleri rahat bir nefes aldılar. Öteki vergi oranlarına dokunulmadı. Reform Hükümeti, «buna da şükür» diyerek, sesi ni çıkartmadı.

Komisyon, tasarımı «öncelik ve ivedilikle» görüşülmek üzere, Genel Kurula sevketti. Bu arada, 1970 temmuzunda yüce Meclislerden geçerek kanunlaşan Emlak Vergisi kanununun yürürlüğe giriş tarihi, önümüzdeki ağustos ayına ertelendi.

Tasarı tam Meclis gündemine girmişti ki, Geçici Komisyonun, tasarımı yeniden geri aldığı görüldü. Reformcu Erim Hükümeti ilgilileri «aman» dediler.

Budanan tasarı

Geçici Komisyon, vergi oranlarını bir kez daha budamaya tâbi tutmuştu. Zaten binde 10'dan binde 6'ya indirilmiş olan arazi vergisi oranı, bu kez binde 3'e düşürülmüştü. Bina vergisi de Komisyonun hismasına uğrayarak, binde 8'den binde 6'ya indirildi.

Ayrıca, vergi muafiyeti sınırları da hayli genişletildi.

Tasarı böylece, kuşa çevrilmiş oluyordu. Kuşa çevrilmeyle kalmıyor, ayrıca, ortaya şu sakıncalar çıkıyor du :

— Bir kere, arazi vergisi oranının yüzde 3 olarak saptanması, toprak reformunun gerçekleşmesini büyük ölçüde engelliyordu. Çeşitli çevreler uzmanlar ve bu arada Melen Hükümetinin toprak reformunu gerçekleştirmekle görevli Devlet Bakanı Öztrak da, böyle buyuruyordu. Zira, Anayasanın 30'inci maddesi uyarınca, devlet tarafından yapılacak kamulaştırmalarda toprak sahibine ödenecek tazminat, arazinin vergi değeri üzerinden hesap edilecekti. Eğer arazi vergisi oranı binde 3 gibi düşük bir seviyede tutulacak olursa, toprak ağalarımız, daha büyük meblağlarda tazminat alabilmek için vergi değerlerini yüksek gösterebileceklerdi. Oysa, arazi vergisi oranı yüksek tutulursa, durum farklı olacak ve gerçek değeri beyan etmek gibi bir zorunluk doğacaktı.

— Ayrıca, arazi vergisi oranının yüzde 3'ün üstünde tutulması, vergi adaletine çok daha uygun düşmekteydi. Zira, bugüne kadar, büyük arazi sahipleri, toprak ağaları, hiç de vergi ödemek zahmetine katlanmamışlardı. Bu ayrıcalığa azıcık da olsa son verilmeliydi.

— Devlet bütçesi süreklî açık gösteriyordu. Devletin kasasını dol-

durmak için, arazi sahipleri de tatlı canlarını birazcık olsun sıkıntıya soksalar ne olurdu yani!

İşte, Türk vergi sistemine büyük bir rahatlık getirecek başbaşa bir reform olarak nitelenen Emlak Vergisi kanun tasarısının kısa hikâyesi budur. Tasarının, budanmış haliyle, Millet Meclisinde görüşülmesine geçtiğimiz günlerde de devam edildi.

Üç ihtimal

Şimdi, üç ihtimal var :

— Ya, Hükümetin isteği doğrultusunda vergi oranları yükseltirilerek tasarı kanunlaşacaktır. Ancak, şimdiye kadarki gelişmeler, bu ihtimalin pek vârit olmadığını gösteriyor.

— Ya da tasarı aynen kabul edilecektir.

— Tasarı, Geçici Komisyonunda budanmış şekliyle aynen kanunlaşacak olursa, bir ihtimal daha ortaya çıkıyor: O da, Parlamento tatilayken, Cumhurbaşkanı Sunay'ın kanunu veto etmesi. Eğer kanun veto edilirse, işler çatallaşıyor. Zira, o zaman AP'nin kendi elcağızıyla çıkardığı Emlak Vergisi kanunu, 31 Ağustosta otomatikman yürürlüğe girecektir. Bu da, «Dimyata pirince giderken evdeki bulgurlardan olmak» anlamına gelecektir.

Bir AP milletvekili, bu ihtimal gerçekleşirse işlerin niçin çatallaşacağını şöyle anlattı :

— «Biz, oranı binde 3 olarak kabul etsek ve bu şekilde kanunlaşsa, sonradan Meclis tatilayken, kanunu Cumhurbaşkanı veto etse, eskiden çıkardığımız 1319 sayılı kanunun hükümleri 31 Ağustosta tam olarak işlemeye başlayacaktır. 1319 sayılı kanunda ise arazi vergisi kademesi binde 8'e kadar yükselmektedir. Hem, bu kanunu biz kendi elimizle çıkardık. İyisi mi, binde 5'i kabul edelim.»

Milletvekilleri

«İznil ve özürle olmadığı halde Meclis çalışmalarına katılmayan milletvekillerinin önce ödeneği ve sonra yolluğundan, katılmadığı her yasama günü için 50 lira kesilecek ve Hazineye gelir kaydedilecek...»

Yeni Meclis İktüzüğü'nden bir bölümdür bu. Görüldüğü gibi, amaç, Hazinesin gelir kaynaklarını artırmak değil, Mecliste devam ve çalışmayı sağlamaktır. Öyle bir İktüzük hazırlanmıştır ki, milletvekillerimiz sanki hiç çalışmıyorlarmış, Meclise hiç uğramıyorlarmış da, para cezasını koyarsanız herşey yoluna girmiş gibi...

Biz, milletvekillerimizin 12 bin liralık aylıkları hak etmedikleri ve çalışmadıkları yolundaki iddialara katılmıyoruz. Katılmadığımız içindir ki, bu sayımızı bir örnekle kanıtlamak istiyoruz. Bakınız, bir grup milletvekili, «anayasal haklar»ını kullanma konusunda nasıl büyük bir çaba gösteriyor.

Bir tatlı hikâye

Günlerden birgün, Emekli Sandığı yasasına geçici bir madde eklenmesine ilişkin 1478 sayılı yasa TBMM'nce onaylanır ve yürürlüğe girer. Yasa, bazı Eminsu'lara kademe ve derece ilerlemesi öngörmektedir.

Bu yasanın Anayasa'ya aykırı olduğu kuşkusuna kapılan 76 milletvekili, yasanın iptali için Anayasa Mahkemesinde «iptal davası» açarlar. Dava dilekçesinin başında, «İptali isteyenler aşağıda imzaları mevcut, Anayasa'nın öngördüğü sayıda milletvekili (Kars milletvekili Kemal Okyay ve 77 arkadaşı)» ibaresi vardır. İlk aksilik, imzalar Anayasa Mahkemesinde sayılınca ortaya çıkar ve görülür ki, iptalci sayısı 78 değil, 76'dır. Ama bu aksilik, sonrakilere oranla o kadar önemli değildir. Dava açmak için 75 milletvekilinin imzası gereklidir ve bu sayıda imza da zaten dilekçede mevcuttur.

Pardon!

Konu, Anayasa Mahkemesinde görüşülmeye başlar. İşte tam bu sırada, Mahkemeye, 11 milletvekilinin imzaladığı 11 adet tek tip bir dilekçe verilir. Kâzım Coşkun ve Mustafa Maden (AP, Ankara), Nuri Çelik Yazınoğlu (CHP, Çankırı), Hasan Çetinkaya ve Naci Yıldırım (CHP, Erzincan), Erdem Ocak (AP, Gaziantep), Cevat Eroğlu (AP, Kırşehir), Sami Kumbasar (CHP, Rize), İsmet Yalçın (AP, Samsun), Mehmet Aksoy ve Bahri Karakeçili (AP, Urfa) imzalarını taşıyan bu 11 dilekçede aynen şu ifade yer almaktadır:

«Anayasaya aykırı hükümler taşıdığı iddia edilen 1478 sayılı kanunun iptali için verilen dilekçeye sehven imza atılmış olmam dolayısıyla, muteber addedilmeyerek gerekli işlemin yapılmasını arz ederim.»

Bu dilekçeleri verenlerden Erzincan milletvekili Naci Yıldırım ve Kırşehir milletvekili Cevat Eroğlu'nun ise dava dilekçesinde adlarının ve imzalarının bulunmadığı, Anayasa Mahkemesi tarafından saptanır!

Bu olaydan birkaç gün sonra, dava dilekçesine sehven imza attığını bildiren Mehmet Aksoy, ikinci bir dilekçe ile Anayasa Mahkemesine yeniden başvurur. Aksoy'un dilekçesi şöyledir:

Politikasız yaz

CHP'nin 21'inci Kurultayı, haftanın sonunda, Türk siyasal ortamının tam bir durgunluk içinde bulunduğu bir sırada toplanıyor.

Öyle anlaşılıyor ki, bu durgunluğu, kısa bir süre için bile olsa, Kurultay da gideremeyecektir. Aydın kamuoyu bile, şu sırada, politikadan çok, et ve ot sorunuyla, sıcaklarla birlikte artan cinayetlerle, sandıktan çıkan, ya da ağaçlardan sarkan cesetlerle, hava ve civa ile meşguldür.

Bu durgunluk, bir fırtına öncesinin durgunluğu mudur? Ömürlerini «Godot»'yu bekleyerek geçirenlerin bir bölümü, bunu hâlâ öyle yorumlamak istemekte, öyle göstermeğe çalışmaktadır. Oysa, bize kalırsa, ortaklıkta, yazın getirdiği olağan bir gevşemenin yanısıra, fırtına sonrasında durgunluğu vardır. Esen kavgalar dinmiş, yeri yerinden oynatan depremler sönmüş ve artık herşey bir kez daha yerli yerine oturmaya başlamıştır. Olağan siyasal düzene, demokrasiye dönüş, ufukta güçlü bir olasılık olarak belirmiştir. **Hükümet ve Parlamento**, kendi sağ anlayışlarının elverdiği ölçüler içinde, adı çok söylenmiş bazı reformları gerçekleştirip bu dönüşü kolaylaştırmağa çalışmaktadırlar. Siyasal partiler, yapılarının doğal gereği olan bazı karşılıklı tepişmelerin dışında, ortalığı bulandıracak davranışlardan dikkatle kaçınmaktadırlar. Kamuoyunun çeşitli kesimleri de -tabii, «ne şis yansın, ne kebab» düşüncesiyle ötedenberi susmayı, ya da her tarafı okşamayı ilke edinmişleri söylemiyoruz-konuşmamayı konuşmaktan daha yararlı görür gibidirler.

Kısacası, sanki herkes, olağan düzene yeniden kavuşmak için, şu sırada politikanın dozunu düşük tutmak gereğini duymaktadır.

Herkes diyoruz ama, bugünün Türkiye'sinde güçleri hiç de küçümsenemeyecek iş çevreleri acaba bu konuda ne düşünüyorlar- işte bunu tam olarak kestiremiyoruz. Ancak, AP lideri Demirel'in geçen haftalar içinde söylediği bir söz, bu bakımdan bize çok anlamlı görünüyor. Demirel'e göre, düzen ve gelişmeyi Yunan modelinde (hattâ «Yunan cuntası, sözünü kullanmıştır Demirel) arayanlar büyük bir yanlış içindedirler. Demirel'in, bu sözü, iş çevrelerinin en güçlü olduğu /İstanbul'da ve onlarla temasta olduğu bir sırada söylemesi, çok dikkat çekicidir. Anlaşılan Demirel, bunların bugünkü durumdan büyük bir memnuniyet içinde olduklarını, demokrasiye dönüşün emekçilere yeniden seslerini duyurmak olanağını kazandırmasından korktuklarını görmüş ve bundan kaygı duymuştur. Bakalım AP, önümüzdeki günlerde, CHP'nin 12 Marttan sonra aydınlarla demokrasi konusunda kurmayı başardığı diyaloğun bir benzerini iş çevreleriyle kurup, onları olağana dönüşün erdemine inandırabilirler mi? Bize kalırsa, geçirmeğe başladığımız politikasız yazın en önemli sorunlarından biri budur.

CHP içindeki çekişmeye gelince, herkes artık bu soruna kapanmış gözlerle bakmaktadır. Yaptıkları bütün -tahmin değil- yorumların yanlış çıktığını görüp iş fantezi yazmağa dökenerin dışında herkes, CHP'de sağlıklı bir lider değişimi olduğunu; bu par-

tinin, kendini, çok partili hayatta yeni ve geçerli bir yere oturtmak çabası içinde bulunduğunu kabul etmektedir. Eski Genel Başkan İnönü'nün son haftalar içindeki tutumu, bunun en açık tanıtıdır. Uzun yılların kendisine kazandırdığı oğuntuk ve deneylerle İnönü, CHP'deki lider değişikliğini içine sindirmiş, Ecevit'in Genel Başkanlığını tartışmayı bir kenara bırakmıştır. Şimdi bir parti üyesi ve milletvekili olarak görev yapmağa devam edeceğini söylemektedir. Bunun içinde yetkili organlar ve kurullar içinde parti yönetimine katılmak da vardır. Anlaşılan İnönü, kendisine ilk iş olarak, Parti Tüzüğünde yapılmak istenen değişiklikleri önlemeyi seçmiştir. Bu değişikliklerin ayrıntılarını bilmediğimiz için kesin birşey söyleyebilecek durumda değiliz ama, bunlar bize CHP'yi çağdaş bir parti yapmak için kaçınılmaz değişiklikler olarak görünüyor. Ne var ki, İnönü'nün bunlara karşı çıkmak en doğal hakkıdır. Tabii, sonunda, Kurultayın vereceği karara uymak şartıyla...

Bir zamanlar İnönü'yü yalan yanlış bilgilerle dotatarak onu Ecevit'e karşı durum almağa, yanlış tutumlar takınmağa ve yanlış beyanlarda bulunmağa, sonunda örgütün karşısına «ya ben, ya Ecevit» diye çıkmağa kısıktanlara ve ondan sonra da Ecevit'i Genel Başkan olarak tanımağa bir türlü yanaşmayanlara gelince, onlar için artık yapılacak iki şey kalmıştır: Ya İnönü gibi davranmak, ya da CHP'den ayrılmak. Akıl ve mantık, İnönü gibi davranmayı gerektirir. Çünkü CHP'den ayrılırlarsa tutunabilecekleri tek dal yoktur. Onları başlangıçta ayrı bir parti kurmağa itenler bile, şimdi, kurulacak bir partinin «**Çadır Partisi**» oluştuktan öteye gidemeyeceğini söylemekte ve CHP'den ayrılmalarını, fakat bir süre bağımsız olarak beklemelerini öğütlemektedirler.

Bu öğüdün de çıkar bir yol olmadığını belirtelim. Bu öğüdü verenler, içtenlikten uzaktırlar. Amaçları yol arayanlara doğru yolu göstermek değil; «**eger Ecevit Genel Başkan olursa CHP'de kopma, olur dememiş miydik biz?**» diyebilmek için, bazılarını yem olarak kullanmaktır. Hete bir bağımsızlık döneminden sonra, CHP'den ayrılanlara, Türkiye'deki «**piril piril beyinler**» in de katılmasıyla yeni bir Orta Sol parti kurulabileceği öneisi, bu öneriyi yapanların bile söyledikleri gibi, «**fantezi**» den başka birşey değildir. Hem de çok yalın iki nedenle: Bugün Türkiye'de, hem Ortanın Solunda olu hem de CHP'deki yeni akıma karşı, üstelik Satırcıların yanında durum alacak hiçbir aydın kadro düşünülemez. Böyle bir kadro, olsa olsa, düpedüz sağ bir kadro olur, bu bir, Türkiye'deki «**piril piril beyinler**» in bir kısmı ise, ne yazık ki, hâlâ «**Godot**»'yu beklemekle meşgullerdir, bu da iki.

Hiçbir zaman gelmeyecek olan, gelmemesi gereken «**Godot**», yu...

CHP'de Ecevit'e karşı olanlar, 21'inci Kurultaydan bu konuda yararlanamazlarsa, hiç değilse, girdiğimiz politikasız yazın sessizliğinden sağlıklı bir karara varmak yolunda yararlanmalı ve «**fantezi**» lere kapılmaksızın, gerçekçi tutumlar içine girmelidirler.

A. HALUK ÜLMAN

"... 1478 sayılı kanunun iptali hakkında Anayasa Mahkemesinde açılan dâvada benim de imzamn olduğunu ve dâvacı milletvekilleri arasında bulunduğumu öğrendim. Bu kanunun iptali hakkında bir dilekçe tanzim etmediğim gibi, bu yolda düzenlenen bir dilekçeye de imza koymadım. Keyfiyetin incelenerek..."

Hem dâvalı, hem dâvacı!

Dahası var. AP Ankara milletvekili Ferhat Nuri Yıldırım'ın da özel bir durumu ortaya çıkar. Ferhat Nuri Yıldırım, iptali istenen 1478 sayılı kanun teklifini verenler arasında olup, iptal dâvası dilekçesini de her nasılsa imzalamıştır.

Bakınız, ne diyor Ferhat Nuri Yıldırım, Anayasa Mahkemesine verdiği dilekçesinde:

"... Kanunun iptali için bir dilekçe tanzim etmedim. Bu yolda düzenlenen bir dilekçeye de imza koymadım. Mezkûr kanun teklifini yapanlar arasındayım. Bu itibarla, iptali hakkında imzalamam mümkün değildir. Böyle bir imzanın mevcudiyeti halinde bilmeyerek yapılmıştır. Geri aldığımı arz ederim."

Oysa, dâva dilekçesini imza etmediğini iddia eden Mehmet Aksoy da, Ferhat Nuri Yıldırım da iptal dilekçesini imzalamışlardır.

Bu arada, dilekçe furusuna Sabahattin Aras (AP, Erzurum), Enver Turgut (AP, Kayseri) ve Şevket Güler (AP, Afyon) de katılırlar. Aras ve Turgut da dâva dilekçesini sehven imzalamışlardır! Güler ise, dâvasından vazgeçmiştir.

Görüldüğü gibi, durum, oldukça karışıktır. İmzalar atılmış, imzalar karışmış, yanlışlıkla bazıları adına başkaları imzalamış, vesaire... Bazıları dâva dilekçesine "sehven" imza attıklarını belirtmişler, dâva dilekçesinde adları çıkmamış, bazıları, önce, "sehven" imzalandığını bildirmiş, sonra da imzalamadığını savunmuş; kimi-si de "imzam varsa bile, bilmeyerek attım" demiştir.

Karar

Şimdi bakalım, Anayasa Mahkemesi, sayın milletvekillerimizin, yasaların Anayasa aykırılığı konusunda gösterdikleri bu titiz çabaya kararında nasıl yer veriyor:

"... Söz konusu olan, (...) açılmış bir iptal dâvasına ilişkin bir dilekçedir. Bu dilekçeyi verenler sıradan kimseler değildir. Yasama yetkisini elinde tutan, TBMM'nin bir kanadının, Millet Meclisinin üyeleridir. Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak, Devletin bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek, para basılmasına, genel ve özel af ilânına, mahkemelerce verilip kesilen ölüm cezalarının yerine getiril-

mesine karar vermek, (...) savaş hali ilânına, Bakanlar Kuruluna güven oyu vermeye, Cumhurbaşkanı seçmeye yetkisi bulunan Millet Meclisinin ve bu Meclis üyeliğinin önemi üzerinde söz söylemenin yeri ve gereği yoktur. Bir milletvekilinin imzalandığı belgeyi, hele söz konusu olan bir iptal dâvası dilekçesi ise, bilmemesi veya bir belgeyi bilmeden imzalaması veya Anayasanın 149. maddesinin verdiği bir yetkiyi böylesine önemsememesi hiçbir zaman düşünülemez.

Onun içindir ki, dâva dilekçesinin sehven veya bilmeyerek imzalandığı yolundaki soyut iddianın, yanılmanın niçin ve nasıl olduğunu ayrıntılarıyla ortaya koyacak bir açıklama, başka bir deyimle olağandışı bir durumun varlığı ile desteklenmedikçe, dinlenme değeri ve böyle bir iddianın üzerinde durulma ve araştırılmasına gidilme gereği yoktur. Ankara milletvekili Ferhat Nuri Yıldırım'ın ise 1478 sayılı kanuna ilişkin teklifi verenler arasında olduğu için iptal dâvası dilekçesini imzalamasına olanak bulunmadığı yolunda ayrıca ileri sürdüğü iddiaya gelince; bir kanun teklifini vermiş kimsenin teklif kanunlaştıktan sonra Anayasaya aykırı bulunduğu kuşkusuna düşmesi ve Anayasaya uygunluk denetiminden geçmesini istemesi olağan bulunduğundan, böyle bir iddiada delil niteliği görmenin olanağı yoktur."

Sözçüğün anlamı

"**Sehven**" sözçüğünün anlamı, bilmeyerek, yanılarak demektir. Buradan hareket eden Anayasa Mahkemesi üyesi Lütfi Ömerbaş, kararın karşı oy yazısında bakınız ne diyor:

"...Dâva dilekçesinin yanılarak imzalandığı veya hiç imzalanmadığı yolundaki savların üzerinde araştırma yapılması gerekli bulunmaktadır. Çünkü, yanılarak imza etme savı gerçekleştirildiğinde, bu sav sahiplerinin dâva açma iradelerinin yokluğu açığa çıkar ve bu durum, dâva açma yetkisini kökünden etkiler."

"Karşı oy" gerekçesi daha da anlamlı! Ama, tabii, anlayana...

Tibbin tespit ettiğine göre, "entellektüel sürmenaj", kafaları çok ve sürekli çalışan, çok ve sürekli okuyan, aralıksız fikri faaliyette bulunan kimselerde görülen bir "hal"dir. Aşırı unutkanlık ve dalgınlık yaratır. Bir diğer çeşit sürmenaj ise, kendi bilgi ve kapasitesinin çok üzerindeki işlerle uğraşmağa kalkışanlarda görülür.

"İptal dâvası" na adı karışan milletvekillerimizin hepsi de, hiç kuşkusuz, bilgi ve zekâ seviyeleri çok yüksek, sürekli okuyan; sürekli fikri faaliyette bulunan kimselerdir. Kanımız odur ki, uzun ve yorucu parlamento çalışmalarını sonunda kendileri

entellektüel sürmenaj olmuşlardır. Bu nedenle de Anayasa Mahkemesinde açtıkları dâvada küçük ve önemsiz unutkanlıklar olmuş, bazıları dâvacı olup olmadıklarını şaşırmış, bazıları ise "sehven" dâvacı olmuşlardır. Yani, Anayasanın kendilerine verdiği yetkiyi "sehven" kullanmışlardır. Bu gibi hallerde, hekimlerin tavsiyesi, çok okumayı, çok çalışmayı ve çok düşünmeyi bir süre bırakıp, binlerce yurt sorunu ile dolu beyinleri biraz dinlendirmektedir. Entellektüel sürmenajın biricik tedavi yolu budur.

Karara gelince..

Anayasa Mahkemesinin kararına gelince... Bu karar ne mi oldu? Dilekçeci milletvekillerinin çabası boşa gitti ve yasa iptal edildi. Böylece, gökten zembille ve sehven inen imzalar da karara bağlanmış oldu. İnanmayan varsa, açsın 7 Haziran 1972 tarihli Resmî Gazete'yi okusun.

CHP

Malatya İl Kongresi

CHP eski Genel Başkanı İsmet İnönü, Malatya İl Kongresinden dönerken, uçakta şöyle diyordu: "Ecevit'in Genel Başkanlığını tanımamak olmaz."

Bu söz, TOPLUM'un baskıya hazırladığı günki gazetelerin hemen çoğunda yer aldı.

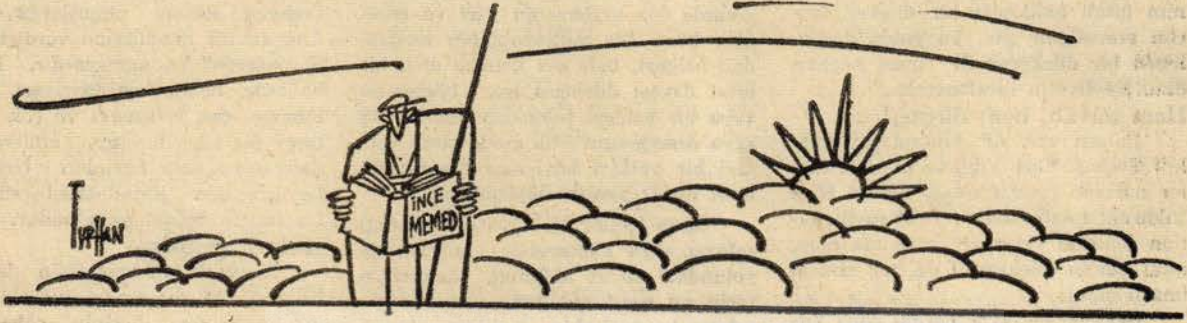
Malatya İl Kongresi, birçok TOPLUM okurunun belirttiği gibi, "Paşa'yı Paşa olarak değil, maşa olarak kullanmak isteyen" Satırcıların kulaklarına karsuyu kaçırttı, onları hayal kırıklığına uğrattı.

Bir delege, "Allah göstermesin, İsmet Paşa'nın karşısına çıkacak bir Malatyalıyı Allah kahretsin!" diye haykıyordu. Salonun duvarlarında "Seninle övünüyoruz", "Seni yalnız bırakmadık, yalnız bırakmayacağız" dövizleri asılıydı. "Yaşa, varol!" nidaları bir anda salonu kapladı. CHP'nin eski Genel Başkanı ve Malatya milletvekili İsmet İnönü ile eşi Mevhibe İnönü, salona giriyorlardı. Paşa, günlerde heyecanla beklenen ve üzerinde türlü söylentiler çıkarılan konuşmasını yapacaktı. Ecevit muhalifleri, bu konuşmaya büyük umut bağlamışlardı. Paşa, Ecevitçilerin iflahını kesecekti. Parti ile birlikte kendilerini de kurtaracaktı. Malatya kongresi, Ecevit muhalifleri için büyük bir gövde gösterisi olacaktı. Bir diğer söylentiye göre ise, İsmet İnönü, milletvekilliğinden istifa ettiğini açıklayacak ve, eski bir cumhurbaşkanı olarak, Cumhuriyet Senatosundaki yerini alacaktı.

Ne var ki, İsmet Paşa, önce, Esenboğa havaalanındaki demeciyle, sonra

Ecevit, Karadeniz dağlarında bir çoban çocuğun kitap okuduğunu görünce, yanına yaklaştı. Çoban, Yaşar Kemal'in "İnce Memed"i okuyordu.

(Basından)

KİTAP YILI

TURHAN SELÇUK

da Malatya konuşmasıyla, bütün bu söylentileri yalanladı: Hayır, milletvekilliğinden istifa etmiyecekti, aktif politikaya CHP içinde devam edecekti. Şöyle diyordu:

—“Şimdi huzurunuzda, Malatya milletvekilliği gibi şerefli bir vazifenin devamcısı olarak, gönül rahatlığı ile bulunuyorum.

Bu sözlerimle, hakkımda son zamanlarda çıkarılan haberlerin aslı bulunmadığını görüyorsunuz. En son haber, Malatya milletvekilliğinden istifamı söylemek için buraya geldiğim haberi idi. Bunun da aslı esası yoktur.”

Paşa, bundan sonra sözü Tüzük değişikliğine getirdi. Parti Meclisi, Parti Tüzüğünde önemli değişiklikler yapmayı düşünüyordu. Ecevitçiler, öteden beri fırsat düştükçe bundan söz ederlerdi. Şimdi de bunu gerçekleştirmek için hazırlık içindeydiler.

Paşa'ya göre, yapılacak istenilen değişiklikler önemliydi. Değişikliklerin ne olduğunu henüz bilmiyordu. Bu nedenle de fazlaca fikir serdetmek niyetinde değildi. Ancak, şunu söylemekten de kendini alamadı:

—“Ama, şimdiden söyleyebilirim ki, düşünülen teklifler ne kadar hafif şekilde meydana çıkarsa çıksun, değişiklikler parti-içi hayatta ve bu yoldan memleketin siyasi hayatında, hattâ memleketin kaderinde tesirli olacak nitelikte görünmektedirler.”

“Olumlu ve ılımlı”

Çayı görmeden paşa sıvamakta hünerli Ecevit muhalifleri, Paşa'nın bu açıklaması karşısında, dehşetli hayal kırıklığına uğradılar. Bir kez daha yenilmişlerdi! “Konuşma yeterli değil”di, “Paşa, Kurultayda daha açık bir tutum ve davranış göstermeli”ydi, “konuşmada, CHP'yi kurtaracak bir

ışık görülmemiş”ti.

Ecevitçiler ise, Paşa'nın konuşmasını “olumlu ve ılımlı” buldular.

CHP Genel Başkanı Ecevit, Malatya İl kongresine, İnönü'ye saygı olsun diye, katılmadı. Yalnızca, mesaj yollamakla yetindi. Hattâ, komşu il Adıyaman kongresine de gitmedi. İnönü Malatya'da iken, Genel Başkan Ecevit de Zonguldak İl kongresinde konuşuyor ve “Barış Kurultayı” dileğinded bulunuyordu:

—“Parti - içi savaşın yerini artık barış almalı ve bu barış, Kurultay kararları doğrultusunda olmalıdır. Savaş, hep birlikte, yoksulluğa karşı verilmelidir. Bunun için, 21'inci Kurultayın barış kurultayı olmasını diliyorum.”

Ankara Atatürk Spor Salonunda toplanacak olan 21'inci Kurultay, Ecevitçilere göre, bir “Ecevit plesibiti” olacaktı. Toplum'un baskıya verildiği ana kadar, Niğde hariç, Türkiye'nin 66 ilinde kongreler tamamlanmıştır. Kurultaya 1412 delege katılacaktı. Ecevitçiler, 1000-1100 oy toplayacaklarını hesaplıyorlardı.

Ecevitçileri bu derece iyimserliğe iten, hiç ummadıkları il kongrelerinde elde ettikleri sonuçlardı. Örneğin Bursa'dan 30 delege geliyordu. Bunların yarısı Genel Merkezci idi. Bahkesir'deki 28 delegenin 14'ü Genel Merkezci idi. Kayseri'nin 22 delegesi, Urfa'nın 16 delegesi, Genel Merkezçilerle muhalifler arasında yarı yarıya paylaşılmıştı. Sivas'tan 26, Isparta'dan 10, Muğ'tan 8, Tunceli'den 6, Nevşehir'den 8, Kırşehir'den 8 delege Genel Merkezciydi. Erzurum'dan Kurultaya katılacak olan 24 delegenin dörtte üçü Genel Merkezciydi. Bingöl'den gelecek olan 6, Ağrı'dan 8, Van'dan gelecek o-

lan 10 delegenin renkleri ise henüz belli değildi. Samsun'dan 30, Bilecik'ten 6, Gümüşhane'den 10, Hatay'dan 18, Malatya'dan 16 delegenin ise Ecevit'e karşı oldukları ifade ediliyordu.

Gaziantep gezisi

Uçaktaki ikibuçuk saatlik gecikmeye rağmen, Ecevit ve beraberindekileri, Adana hava alanında “Halkçı Ecevit” temposuyla tezahürat yapan büyük bir kalabalık karşıladı. Hava alanının dışında, 100'den çok otomobil, altıoklu flamalarını çekmişler, hazır beklemekteydiler. Adana Sıkıyönetim Komutanlığının, arabaların şehre beşer beşer bırakılması konusunda verdiği emre rağmen, kontrol altında tutulamayan ana yollardan geçmeği başaran kalabalık karşılayıcı taşıtları Ecevit'in Adana'ya büyük bir konvoy halinde girmesini sağladılar.

Doğruca CHP İl Merkezine giden Ecevit, balkondan, aşağıda caddeyi, inşaat yerlerini ve ağaç tepelerini dolduran büyük bir kalabalığa, beş dakikalık bir konuşma yaptı ve, “Parti içinde kalıp CHP'yi on yıl önceki yönüne oturtmaya heves edenlere asla izin verilmeyecektir” dedi.

Genel Başkan Ecevit'i Gaziantep'e götürecek olan konvoy, Adana dışına çıktığında, 150 arabayı aşmış bulunuyordu. Konvoyun önü sık sık, davullu-zurnalı kalabalıklarla kesiliyor ve konvoya yeni yeni araba grupları katılıyordu. Ceyhan içerisinde geçen konvoy, büyük bir gövde gösterisi yaptı. Gaziantep il sınırına yaklaşıldıkça, Adana'dan gelen arabalar gruplar halinde dönmeğe başlarken, yerlerini Gaziantep'ten gelen arabalar almaktaydı. Fakat aniden bastıran şiddetli bir yağmurun sebep olduğu yol kayması nedeniyle konvoy, yolundan 43 dakika kadar kaldı.

CHP Genel Merkezinde, Parti Tüzüğü üzerindeki yoğun çalışmalar ve eski Genel Başkan sayın İnönü ile CHP Grup yöneticilerinin son konuşmaları, CHP 21'inci Kurultayının ele alacağı ana sorunun **Parti Tüzüğü değişikliği** olacağını açıkça göstermektedir.

30 Haziranda başlayacak Kurultay ile iki ay içinde üçüncü Kurultayını toplayacak olan CHP'nin 21'inci Kurultay için seçilen yeni delegeleri, parti içinde yetki kargaşalığı ve iki başlı yönetim doğuran bir tüzük çıkarmasını sonuçlandırarak parti-içli disiplini sağlamağa çalışacaklardır.

Yeryüzündeki bütün çağdaş siyasal partilerde ana parti sorunlarında ve parti yönetiminde yetkili ve kesin bir şekilde egemen tek bir organ vardır. Bu, ya çok olağan bir şekilde görüldüğü gibi o siyasal partinin merkez organıdır, ya da parlamento gruplarıdır. Fakat merkez organlarıyla parlamento grupları arasında yetkileri paylaşmış bir siyasal parti de CHP'nin dışında hemen hemen yok gibidir. Her siyasal partinin, parti-içli yönetimi sağlıklı bir şekilde yürütülmesi ve seçim bildirgesiyle ilân ettiği programını disiplin ve bağlılık içinde yürütülmesi için nihai bir karar organına sahip bulunması gerekmektedir.

Şimdiye kadar CHP'de, böyle bir nihai karar organı bulunmamasından doğacak sakıncaları ve yetki dağılımının yarattığı kargaşalığı önleyebilecek bir kurul bulunmaktaydı. Karizmatik bir önder olan eski Genel Başkan sayın İnönü, organlar arasındaki bu yetki dağılımının çok üstünde bir yer tuttuğu için, hem merkez organlarını, hem de grupları birbirlerinin düşman kardeşleri yapmadan yönetme yeteneğine sahip bulunmaktaydı, Kendine olan yüksek güven ve bağlılığı etkili bir şekilde kullanabilen eski Genel Başkan, zamanın değişik koşullarına göre kendi uygun bulduğu politikayı kâh merkez organlarına, kâh gruplara dayandırarak uygulatabilmekteydi. Bu anlamda CHP'de bir yetki çelişkinin olmaması, bütün üstün yetkilerin eski Genel Başkanında toplanmış olması açıklanabilir.

Fakat değişen bir Türkiye'de, siyasal ve toplumsal hareketliliği hızla artan ve herkesin ekonomik ve sosyal alandan daha fazla pay almak için yoğun bir siyasal katılmayı gerçekleştirdiği bir Türkiye'de, güçlü ve modern parti örgütlerinin, mutlak egemen genel başkanları ister istemez sınırlaması kaçınılmaz bir siyasal gerek olarak belirecektir. Toplum gelişip yoğun işbölümünün yansıttığı yoğun bir çıkar farklılaşması siyasal hayata damgasını vurunca, toplum çapında faaliyet gösteren büyük siyasal partilerin de artık tabanın görüşlerini yansıtan ve taban tarafından denetlenen yönetici kurullar eliyle yönetilmesi gerekir. Bir şefin, bir genel başkanın mutlak ve sınırsız tek iradeli yönetimi, modern bir toplum içinde yerini almaya çaba gösteren bir siyasal partiyi çağırının gerisine düşürecek ve toplum sorunlarını sağlıklı ve yetenekli bir şekilde yansıtmıyacağı için de o siyasal partiyi başarısızlığa mahkûm edecektir. CHP son mayıs ayındaki Kurultaylarında toplumsal değişim'e kendi yapısal niteliği arasındaki bu çelişkiyi çözebilmiş ve modernleşen bir topluma ayak uydurabile-

CHP'DEKİ TÜZÜK DEĞİŞİKLİĞİ

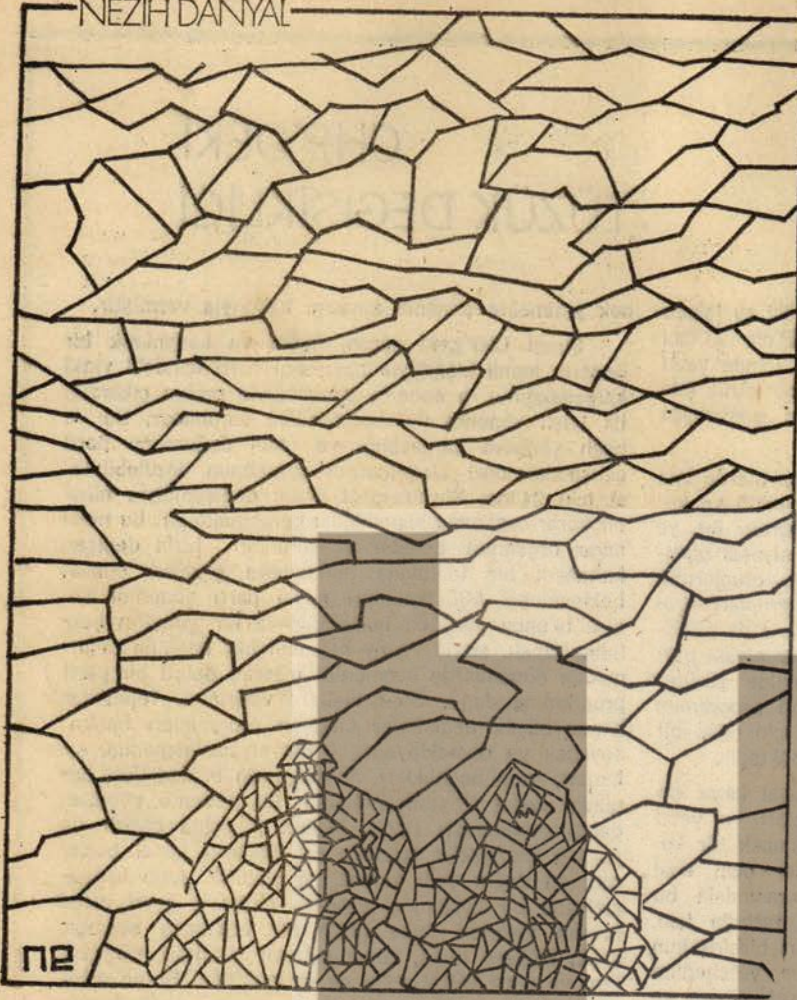
cek yetenekte olmanın sınavını başarıyla vermiştir.

Şimdi CHP'deki sorun, güçlü ve karizmatik bir önderin kendi kişiliğiyle bastırıldığı parti içindeki yetki kargaşalığının, o önderin ayrılmasıyla ortaya çıkardığı iki başlı yönetim ve disiplinsizlik sorunudur. Bu iki başlı yönetim kargaşalığı ve onun doğurduğu parti çalışmalarındaki disiplinsizlik sorununun çözülebilmesi için 21'inci Kurultaydaki tüzük değişikliğiyle nihai bir karar organının saptanması gerekmektedir. Bu nihai karar organının, gelişen ve sorunları hızla değişen karmaşık bir toplumda parlamento grupları olması beklenemez. Milletvekilleri eliyle parti yönetimi ancak 19'uncu yüzyılda bulabildiğimiz bir yönetim şeklidir. Kapalı, statik ve oy hakkının her kesitine tanınmadığı dönemlerde seçmenler oylarını belirli bir parti programına değil, fakat kişilere verirlerdi. Toplumlar henüz büyük değişimler öngören programları benimseyecek ve destekleyecek kadar siyasallaşmamış, çıkarları, grup bağlılıkları ve düzenden beledikleri bugünkü kadar kristalleşmemişti. Bu nedenle seçmen, geniş programları değil, kişileri işbaşına getirir ve yüksek meziyetler bulduğu bu kişilerin kendi başlarına en doğru yolu bulacağına inanırdı. Ama karmaşıklaşan bir toplumda, atomize olan ve gayri şahsî üretim ilişkileri içine giren bir toplumda seçmen, artık, kişilere değil, kendi çıkarını yansıtan programlara ve parti etiketlerine oy vermektedir. Sorun artık, Ahmet'i ya da Mehmet'i seçme sorunu değil, kendisine en iyi hizmeti getirecek parti programını seçme sorunudur.

CHP'nin Parlamentodaki sandalye sayısı sayın CHP'li milletvekili ve senatörlerin ayrı ayrı taşıdıkları meziyet ve yetenekleri yansıtmamaktadır. CHP'nin sandalye sayısının azalması ya da çoğalması, Ortanın Solu denilen programın, toplum katındaki benimsenme ölçüsüyle eş doğrultudadır. Bu programın yasatılması ve yaygınlaştırılması sorumluluğunu CHP örgütü ve onu temsil eden merkez organları taşımaktadır. Bu programa dayanarak Parlamenteoya girebilen sayın CHP'li temsilcilerin sorumluluğu ise Parlamentoda bu program doğrultusunda çalışmalar yapmaktan başka bir şeyi içermemektedir.

Bu nedenle, seçmen önünde, yürütülecek program bakımından kim taahhüde giriyorsa, programı kim yapıyorsa, parti yönetimi de onun elinde olmalıdır. Hem seçim bildirgesini, parti örgütünün yetkilerine dayanarak hazırlayacaksınız, hem parti programını örgütün aracılığıyla ülkenin en ücra köşesine taşıyacaksınız, hem de o programa ve o seçim bildirgesine dayanarak parlamenteoya girebilmiş milletvekillerine söz söyleyemeyecek, onları parti disiplini içine sokamayacaksınız. Olmaz öyle şey. 21'inci Kurultay delegeleri, partileri içinde sürmekte olan bu yıpratıcı ve akıl almaz karışıklığa herhalde izin vermeyeceklerdir.

AHMET N. YÜCEKÖK

Neşeli bir toplantı

Haftanın başında toplanan Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Kurulunun açılışı oldukça neşeli geçti. Bazı Bakanlar, yer bulamıyarak, bir süre ayakta beklemek zorunda kaldılar. Çalışma Bakanı Ali Rıza Uzuner'in zamanında ve yerinde bir müdahalesi sonucu Bakanlar, oturacak birer koltuğa kavuşabildiler.

Cumhurbaşkanı ile Başbakanın da izlediği toplantıda İşçi temsilcileri sol yan, İşveren temsilcileri sağ yanda oturmuşlardı. Toplantıyı yönetmekte olan, Türkiye'nin ilk Çalışma Bakanlarından Prof. Dr. Sadi İrmak, acele bir iyimserlikle açılış konuşmalarından sonra, "işçi temsilcileriyle işveren temsilcileri arasında önemli bir fikir ayrılığının bulunmadığını" ilân etti. Ne var ki bir kaç dakika sonra fikir ayrılığı kendini gösterdi. İlaç sorunu...

İşçi temsilcileri Kurum'un ilaç fabrikası kurarak, sömürüden kurtulmasını savundular. Buna karşılık, İşveren temsilcileri, "değmez" diyorlardı. İşveren temsilcilerine göre, ilaç fabrikası kurmak oldukça masraflı işti; kendileri "Memleket ve millet menfaatleri için" bu masrafa girilmesinden yana değillerdi.

Kurum'un eski Genel Müdürlerinden —kendisi şimdi iş adamıdır ve İşveren temsilcisi olarak toplantıya katılmıştır— Kâmil İdil, Sosyal Sigortalar Kurumu'nun ilaç fabrikaları açmayacağını savunurken, yerinden fir-

Gaziantep girişindeki Başpınar mevkiine gelindiğinde Ecevit ve beraberindekiler, üç buçuk saatlik bir gecikme içindeydiler. Bu gecikme ve aniden bastıran yağmur nedeniyle, karşılayıcıların çoğu geri dönmüştü. Buna rağmen, karşılama, tek kelimesiyle, olağanüstüydü.

"Ecevit, umudumuz Sensin"

CHP Genel Başkanı, saat 19'da beklendiği Gaziantep'e, saat 22.30 da, 200 arabalık konvoyla girdi. Şehir canlı, caddeler kalabalıktı. Geceyarısına doğru, saat 23'te Ecevit, "Ecevit Umudumuz Sensin" dövizleri altında, 5000 kadar Gaziantep'liye bir konuşma yaptı. Sık sık "Halkçı Ecevit" tempoları ve alkışlarla kesilen konuşmasında Ecevit, "CHP halkla bütünleştiği ölçüde, onun izni olmadan ne bir adım sağa, ne de bir adım sola gidebilir" dedi.

Bu söz, Gaziantep'liye o kadar câzip gelmişti ki, geceyarısı, otelinin yerini arayan TOPLUM muhabirine bir Gaziantep'li:

"Halkın izin verdiği ölçüde sola dönün, karşınıza düşecek" dedi.

Kıraldan çok Kıralcılar...

İşverenlerin, Sosyal Sigortalar Kurumu'na 900 milyon lira borçlu oldukları açıklandı.

Bu borcun yarısını, işverenlerin, çalıştırdıkları işçiler adına ödemekle yükümlü oldukları prim -i, buna kanun, "sigorta işveren hissesi" adını veriyor -, öbür yarısını da, aybaşında, işçinin ücretinden kesilen prim teşkil ediyor.

Buna göre, Sosyal Sigortalar Kurumu'na borçlu işverenlerin, kendi kanunî yükümlülüklerini yerine getirmediği gibi, işçiden, Sigortaya yatırmak üzere kestikleri primin (bu, işçinin parasıdır) üstüne yattıkları, resmî beyanlarda anlaşılıyor.

Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Kurulunda konuşan işçi temsilcileri, Kurum'a borçlu işverenlerin adlarının açıklanmasını istediler.

Bu, onların hakkıdır, isterler.

Ama aynı Genel Kurulda, işveren temsilcileri de bu dileğe katıldılar (İşverenler lehine bir puan).

İşçiler de, işverenler de, Sigortadan para kaçırarak işverenlerin adlarının açıklanmasını istediklerine göre, bu açıklamanın herhalde yapılması gerekir.

Bu açıklama yapılmazsa, anlaşılacaktır ki, kıraldan çok kıralcı olanlar yine duruma hakim olmuşlardır.

Ve kıraldan çok kıralcı olanların bulunduğu yerde, işçilerin sosyal güvenlik haklarının tehlikeye düşmesi de kimseyi şaşırtmamalıdır.

Bilmem anlatabiliyor muyuz ?

Ülkemize, köklü tarihsel geçmişi, yaratıcı kültürel örnekleri, kendine özgü yönetimi, gelenekleri, görenekleri bulunduğu için az gelişmiş damgası vuru lamaz. Az gelişmişler, tarih alanına yeniden yeniye çıkan uluslardır. Bize denilse, **geri bırakılmış** ülke denilebilir. Yıllardır, bu nedenlerden ötürü bunu söyleriz. Eğer tarihsel geçmişimizi, günümüzün tarih anlayışına göre değerlendirebilseydik, kültürümüzü çağımızın uygarlığına ve tekniğine göre geliştirebilseydik, toplumumuz insanların yetenek ve yaratıcılığını çağımız koşullarına uydurabilseydik, geri kalmışlıktan çoktan kurtulurduk. Bunu hem yapamadık, hem bazı yöneticiler, yapmak isteyenlere yaptırmadılar. Özellikle geri bırakılmış bir ülkemiz, çünkü köklü tarihsel miras kullanamamıştır.

Bunları, yeniden politika sahnesine çıkmak isteyen eski bir siyasetçinin sözleri üstüne söylüyorum. Herkesin, her düşündüğünü rahat söyleyemediği bir dönemde Sayın **Bayar**, fırsatın kendi eline geçtiği kanısındadır. Bu itibarla, sağlam bölgeden yasak bölgeye taşlar atıyor; iki yana çatıyor; biri **komünistler**, öteki **Demirel!**

Türkiye'de komünistlere catamayacak tek adam, **Celâl Bayar**'dır. 1920'de Mustafa Kemal Paşa'nın direktifleri ile kurulan **Türkiye Komünist Fırkası**'nın kurucuları arasında şu adları görüyoruz: **Tevfik Rüstü, Mahmut Esat, Mahmut Celâl, Yunus Nadi Bey**'ler... Burdaki **Mahmut Celâl**, günümüzün **Celâl Bayar**'ıdır. Bütün tarihimiz boyunca Celâl Bayar'ın komünistliği hiç bir zaman ciddiye alınmamıştır. Bir Mahmut Esat'ın, bir **Tevfik Rüstü**'nün geçmişteki eylemi kınanmıştır da, Bayar'ınkine değilememiştir. Bayar'ın, komünistliği anlayacak formasyonu olmamıştır. Birgün bir ilhamla komünist olabilir, öteki gün bundan cayabilir. Bu itibarla bugünkü çatmasını da ciddiye almamak gerekir.

Demirel'e çatmasına gelince, ne ister ondan? Demirel, ülkemizin bugünkü durumunu ve geleceğini biliyor. Ülkemizi sınıfsal açıdan ve sınıfsal değerlendirmeler yaparak bakmasını yeniden yeniye öğreniyor. Kendini çağımızın bilgilerine göre yenilemiştir. Bayar öyle mi? O, hep suyun aktığı yönde gitmiştir. Bugün de onu deniyor. Kendini yenilememiştir. Anlarını yazıyor. Çoğu da yayınladı. Bakın, gelmiş geçmiş olayların tarihsel gelişiminin bile farkında değil! Bir Mustafa Kemal'ın bile zuhurunu ve ne yapmak istediğini bilmiyor.

Ülkemiz özellikle geri bırakılmıştır. Geri bırakanlardan biri de **Celâl Bayar**'dır. Onun iktidar ve muhalefet politikasıdır. 1950'den sonra on yıl iktidar sürmüştür. Bir askerî darbeyle de devrilmiştir. Halkımıza iktidarı kendi eliyle değiştirme fırsatını tanımamıştır. İktidara oyla geldi, bir padişah gibi oturacaktır. Özlemi kursağında kalmıştır. Siyasi özgürlüklerin olmayışından ötürü demokrasi istemiştir. Gelmiş, bütün siyasi özgürlükleri kısıtlamıştır. Tâ, **Tahkikat Encümeni** kuruluşuna kadar. Kendinin ve misyonunun karşısında olan-

lara özgürlük tanımadığı gibi, kendisinden yana gözüklenlere de özgürlük tanımamıştır. Başta **İsmet Paşa**'ya tanımamıştır. Paşa'nın başına taş atılması, Topkapı'da suikast yapılması, partisinin kapatılmasına yönelinmesi hep, Bayar döneminde. Kendisinden pek farklı düşünmeyen gazetecilerden **Hüseyin Cahit Yalçın**'ın **Ahmet Emin Yalman**'ın tutuklanması Bayar dönemindedir. Pek beğendiğini söylediği **1924 Anayasasını** o uygulamamıştır. Ona tepki olarak **1961 Anayasası** çıkarılmıştır. İktidarların askerî darbelerle değiştirilmesi geleneği de Bayar gibi politikacılar yüzünden kurulmuştur. Şimdi **Demirel**'e çatıyor. Demirel kendi kendini çağımıza göre yeniden inşa etmektedir. Biz, **Demirel**'in ekonomi-politik anlayışı ile birlik değiliz. Fakat politika da tuttuğu yolun, gördüğümüz kadaryla, yanlış olmadığı kanısındayız. Geliştirilmekte olan **Demirel - Ecevit** politik kompozisyonu, ülkemizin sosyal yapısına ve gerçeklerine bugün için uymaktadır. Sermayeye dayanan bir parti, yaygın halk kitlelerinin emek gücüne dayanan bir parti... Kompozisyon budur! Sosyal yapı değerlendirmeleri de bunu geçerli sayıyor. Demirel, özgürlükleri Bayar gibi kısmamıştır. **«Yürümekle sokaklar aşınmaz»** sözü sağı ile, solu ile bir kompozisyonun, Batılı anlamda bir demokratik gelişmenin sloganıdır. Kimse kınamasın, pratikte doğrudur, doğru çıkmıştır. Türkiye'nin genel çizgileri ile (sermayeci yönde olsun, emekçi yönde olsun) devrimci pratiği **Demirel**'in ve **Ecevit**'in omuzlarındadır. Sorumluluklarını biliyorlar. Eskiyen özlem duyan bütün politikacılar kendilerini yenileyememişler ve eskimışlerdir. Tarihin karanlık dehlizine girmek üzeredirler. Arada bir görünmeleri, gidici olduklarının kıpırdanmalarıdır. Devrimci pratik, halk oyuna dayanan, özgür, geleneksel, gelişen, demokratik bir platform üstünde gelişecektir. İki yan için de şimdilik devrimci süreç ortadadır. Gündem bellidir.

Bayar, Türkiye özellikle geri bırakılmış bir ülke olarak kalırken, kendini, özel çıkarları bakımından, geliştirmemiş midir? Geliştirmiştir. Bir, bunu iyi saptamıştır! **Galip Hoca** olarak katıldığı **Millî Kurtuluş Savaşı**'na hangi ekonomik çıkar envanteriyle girmişse bugün bunun çok üstünde bir ekonomiye ulaşmıştır. Yani kendini, pek beğendiği **«Her mahallede bir mil-yoner»** düzeyine çıkarmıştır. Buna da kızasın, ödkümü ortadadır. Demirel ise, kişisel varlığının 500 bin lirayı aşmadığını söylüyor.

Bayar ve benzeri politikacılar Türkiye'yi kendi bildikleri ve hâlâ var saydıkları **donmuşluk** içinde biliyorlarsa yanılıyorlar. Türkiye özellikle geri bırakılmışlığın zincirlerini kırma, kendini yönetecekleri yenileme, çağdaş uygarlık ve teknolojinin eşğine basma sancılara geçiyor. Bu sancının farkına varan, doğrultusunu hesaplayan, çözüm yolunu gösteren kişiler politika yapacaklar, ötekiler çekilip gideceklerdir. Bunu söylemek istiyoruz ama, bilmem, herkese anlatabiliyor muyuz?

MEHMET KEMAL

layan Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy, "Siz, eski bir Genel Müdürsünüz, böyle konuşamazsınız!" diye İdil'i ayıpladı ve konuya değinmemesini uy-

gun bir dille salık verdi. Ancak İdil, sözlerine devam etmek isteyince, Demirsoy kürsüye doğru bir adım atarak, kesin bir tonla, "Bu, bizim has-

sas konumuz. Konuşamazsınız!" diye bağırdı. İdil sustu. Mesele kapandı.

Bol bol gazoz

SSK Genel Kurul toplantısının

Tedbiri önceden almak..

Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Kurulunda, Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç, Kurum'un yeni hastahanelerine değindi, "hastahane açmak iyi şeydir ve biz de hastahanelerimiz açılıyor diye övünüyoruz" dedi ve ilâve etti; "ama kimsenin aklına da gelmiyor mu ki, işçileri hastalandıktan sonra tedavi edeceğimize, hastalanmalarını önlemeye çalışsak daha olumlu bir iş yapmış olacağız..."

Türk-İş Genel Sekreteri, bir de olay anlattı.

İsviçre'de bir beslenme toplantısına katılan Türk delege, İsviçreliye sormuş:

"— Siz, sütleri pastörize ediyor musunuz?"

"— Hayır, biz sütleri pastörize etmeyiz..."

Delegemiz, biraz da övünçle kasılarak, "biz" demiş "bütün sütlerimizi pastörize ederiz."

İsviçreli, durumu açıklamak gereğini duymuş:

"— Biz, inekleri pastörize ederiz..."

İlk iki gününde 200 kasa meşrubat tüketildi. Salonun giriş kapısında delegelere sunulan meşrubat. önceleri, "paralidir" korkusuyla pek müşteri bulamadı. Ancak, Kurum'un bir armağanı olduğu gerçeği ortaya çıkıp yayılınca, tüketim artmağa başladı! Havanın çok sıcak olması, Kurum'un aleyhine sonuçlanmış; Kurum, yalnız ilk iki günde, 5000 lira dolayında bir meşrubat parası ödemek zorunda kalmıştı!..

SSK toplantısında Çalışma Bakanı Ali Rıza Uzuner, uzun bir konuşma yaptı. Uzuner, konuşmasında işverenlerin 1 milyar 122 milyon lira tutarındaki primi ödemediğini açıkladı. (Daha sonra söz alan bütün konuşmacılar, "kim bunlar? Açıklayın" şeklinde bağırıp durdular. Ama, hiçbirinin sorusuna gerekli cevap verilemedi... İş adamı sırrı, başarıyla saklandı!)

Bakana göre, bir kısım basın ve sendikacılar, Zelenka'nın "mâsum" övgülerine fazlaca duyarlık göstermişlerdi. Bu kadarı fazlaydı!

Bu arada Başbakan Ferit Melen de bir konuşma yaparak, işçilere verilmiş hakların geri alınmayacağını söyledi ve bunaltıcı sıcakta, salonu dolduran işçileri biraz ferahlattı.

Bu konuşmalardan sonra delegeler söz aldılar ve işçi aylıklarından kesilerek Kurum'a teslim edilen primlerin hesabını sordular. Yetkilileri, bile bile Kurum'u iflâsın eşğine getirmekle suçlayan delegeler, 7 milyar liraya yakın paranın neden düşük faizli devlet tahvillerine yatırıldığını öğrenmeğe çalıştılar ama, karşılık çıkmadı. Bu harcamalar yüzünden Kurum'un yok olmak tehlikesiyle karşı karşıya geldiğini belirten delegeler, bir yandan da bağışların ve plânsız gereksiz harcamaların devam ettiğini açıkladılar.

İşçi temsilcilerinin söylediklerinin özeti şöyleydi:

"Alınımızın terinin karşılığı olan

paraları sağa sola bağışlayamazsınız, düşük faizli tahvillere yatıramazsınız.. Benim paramla gereksiz harcamalar yapamazsınız... Benimle ilgisi olmayan kuruluşlarda çalışan personelin maaşlarını benim primimle ödeyemezsiniz.. Bizim paralarımızı işverenlere, sermaye çevrelerine kredi olarak vermeğe hakkınız yoktur. İş çevrelerinin üzerine yattığı milyonlarca liralık kredinin hesabını verin!.."

Ah Zelenka!

Aslında, bütün gürültü, Zelenka'nın başının altından çıkmıştı Zelenka olmasaydı, bu kadar gürültü patırdı çıkmayacak, herkes birbirine "Ne oluyor yahu?" diye sormıyacaktı. En önemlisi, gazeteler günlerce manşet üstüne manşet atarak, "yeter artık", "işçi paralarının hesabını verin", "işçi paralarını çar-çur edemezsiniz" diye, Sosyal Sigortalar Kurumu'nu kamuoyunun önünde hesap vermeğe çağır-mıyacaktı.

Güzel sözler..

Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Kurulunda, işçinin beslenmesi de söz konusu edildi:

— İşçi iyi beslensin ki, hastalanmasın...

— İşçi iyi gıda alsın ki, verimi artsın...

— Sağlığın ilk şartı beslenmedir...

Bu güzel ve akıllıca sözlere yürekte katılmamak mümkün değil..

Bu gerçeklere bir afacak ilâve de biz yapalım:

— Yurdumuzda yürtlükte bulunan asgari ücretlere göre, işçi gündeliği 15,5 ile 19,5 lira arasındadır. Bir kilo et ise, 22 liradır. Yani işçi, bir günlük çalışması sonunda, bir kilo et dahi alamaz.

Peki ama, kimdi bu Zelenka ve ne yapmıştı bu adamcağız?

Hemen belirtelim ki, eli bıçaklı bir soyguncu değildi Zelenka ve Türkiye'de sayıları 1,5 milyona yaklaşmış bulunan işçilerin aylıklarından kesilen primleri toplanmış kasaları bir geceyarısı soyup, paraları birlikte sırna kadem basmamıştı. Zelenka, bu konuda tamamen mâsumdu.

İyi ama, suçu neydi bu Zelenka'nın?

Efendim, Zelenka, Avusturyalı bir uzmandır. Başına işler açan da, onun bu uzmanlığıdır. Zelenka'yı bu işlerin içine sokan da, ne yazık ki, Sosyal Sigortalar Kurumu yetkilileridir.

SSK, "kendince hesaplar"la, işçi aylıklarından kesilen primleri kredi, yardım ve bağış şeklinde sağa sola dağıtmış, sonra da "iflâs"ın eşğine gelmişti. Söylenmesi bile tüyler ürperten "iflâs" gerçeği karşısında, yetkililer önce şaşırılmışlar, sonra da Avusturyalı uzman Zelenka'yı hatırlamışlar, kendisine haber salmışlardı: "Mister Zelenka, amanı bilir misin, hemen gel! Sana öylesine muhtacız ki şu sırada..."

Zelenka, bu "SOS" karşısında, atladığı gibi, Ankara'ya gelmişti ve daha, "Ne oluyor, ne var?" demeğe kalmadan, şu sözlerle karşışlaşmıştı: "Aman kardeşim, sende akıl çok. Birazını da bize ver. Hadi, zaman kaybetmeden otur işinin başına. İflâsın eşğine gelmiş bir kurum nasıl kurtarılır, diye bir rapor hazırla. Yakında Genel Kurul toplanacak. Raporunu Genel Kurula gösterelim de, yüzümüzün akıyla çıkalım bu işin içinden..."

Tabii, böyle değil de, bu anlamda sözlerdi bunlar.

Zelenka kolları sıvayınca..

Zelenka, zaman kaybetmeden kolları sıvayıp işe girişti. Sonunda, öğütlerini, sayfalar tutan bir kitapta topladı ve SSK yetkililerine sundu. Zelenka'nın, Kurum'u kurtarmak için uygun bulduğu öğütlerden biri şuydu: "Türkiye'de, 1969 yılından önce kadın işçiler 55 yaşında, erkek işçiler ise 60 yaşında emekli oluyorlardı. Yeniden bu şartlara dönülmelidir."

Zelenka'nın bu öğütü, SSK Genel Kurul toplantısında birçok sert karşılık aldı. (Basın ve kamuoyunun tepkisi hariç!) Zelenka'ya cevap verenlerden biri de, Türkiye Gazeteciler Sendikası oldu. TGS Ankara Şubesi Başkanı Yılmaz Güntüşbaş, "Konuşmak için ülkenin şartlarını bilmek gerek. Türkiye'de yaş ortalaması 46'dır. 60 yaşında işçiyi emekli etmek isteyenlere göstereceğimiz adres, mezarlıklardır" diyordu.

SSK'nun Genel Kurulu TOPLUM'un başkaya hazırlandığı saatlerde hâlâ devam ediyordu.

İşçiler, işçiler, işçiler...

SOSYAL Sigortalar Kurumu'nun geçtiğimiz günlerde yapılan Genel Kurulu, işçi ve sosyal güvenlik sorunlarını günün konusuna haline getirdi. Kurum'un mali acz içinde bulunduğunu söyleyenler, işçilerin sosyal güvenlik haklarının tehlikeye düştüğünü öne sürdüler ve bu hakların bazılarında kısıntılar yapılarak, bazılarında da geriye dönülerek, sosyal güvenlik sisteminin, gelecek tehlikelerden korunmasını önerdiler. Bu öneriye, işçi ve işveren kuruluşları ile birlikte Hükümet de karşı çıktı.

Görünüşe göre, Sosyal Sigortalar Kurumu'nun geleceği, önümüzdeki günlerde yapılacak bazı toplantılarda alınacak kararlara bağlı olacaktır. Muhtemelen de prim oranları artırılacak...

Sosyal Sigortalar Kurumu, 1,5 milyona yakın işçinin sosyal güvenliğini sağlamakta. Ancak, yurdumuzda, emeğiyle geçinen daha milyonlarca insan var. Bunlardan bir kısmı, yeni kurulan Bağ-Kur'a girerek, bu haklardan yararlanacak. Ama yine de geriye milyonlarca kişi kalıyor. Örneğin, tarımda çalışanlar. Sayıları 10 milyonu bulan tarım işçileri, her türlü sosyal güvenlik olanağından yoksundurlar. Yıllardır yapılan bütün hazırlıklara, çalışmalara ve vaadlere rağmen, tarım işçilerini kanatları altına alacak bir Tarım İş Kanunu hâlâ çıkarılmadı.

Şimdi bunları bir yana bırakıp, Sosyal Sigortalar Kurumu kapsamındaki 1,5 milyona yakın işçiye bir göz atalım.

Sigorta kanunlarına tâbi işyerlerinin sayısı, 1971 yılı sonunda, bütün yurtda 364 bin 240 olarak saptandı.

En fazla işyerine sahip ilimiz, İstanbul; Türkiye'deki işyerlerinin 22,5'u bu ilde bulunuyor: 82 bin 7 işyeri.

İstanbul'u, 40 bin 568 işyeri ile İzmir ve 33 bin 231 işyeri ile Ankara izliyor. İstanbul'daki işyerlerinin sayısı, Ankara ve İzmir'deki işyerleri toplamından dahi 14 bin 033 fazla. İstanbul, İzmir ve Ankara'dan sonra, sırasıyla, Bursa (14 bin 869 işyeri), Aydın (13 bin 775 işyeri) geliyor. Endüstri bölgesi olarak ün yapan Kocaeli, 9 bin 423 işyeri ile altıncı sırada yer alıyor.

Türkiye'de en az işyerine sahip il ise, Hakkâri. Bu ilde sadece, 235 işyeri var. Gümüşhane, Hakkâri'den 115 fazla işyerine sahip olarak, biraz daha iyi durumda: 350 işyeri. Muş'ta ise, Gümüşhane'dekinden 7 işyeri fazla var.

Hakkâri'deki 235 işyerinin işkollarına göre dağılımı şöyle:

Madencilik	: 2	İşyeri
Besin sanayii	: 3	
Marangoz	: 1	
Taş ocağı	: 2	
Makine tamirati	: 1	
İnşaat	: 179	
Elektrik	: 1	
Su tesisati	: 12	
Ticaret	: 4	
Banka	: 3	
Devlet hizmeti	: 3	
Hukuk	: 2	
Kişisel hizmetler	: 19	

Nerede kaç işçi çalışıyor?

Sigortalı işçi sayısı bakımından da İstanbul, diğer illerle arayı büyük ölçüde aşmış olarak başta geliyor. Bu ilde çalışan işçi sayısı, 432 bin 723. İstanbul'dan sonra en fazla işçi çalıştırmakta olan illerden Ankara, İzmir, Zonguldak, Bursa ve Adana'daki işçi sayıları toplamı bile İstanbul'dakinden az. Bu illerde ancak, Eskişehir'deki işçiler de eklenirse, İstanbul'daki işçi sayısına erişilebiliyor.

İşçi sayısı bakımından önde gelen illerimiz şöyle sıralanıyor:

Ankara	: 129 bin 75
İzmir	: 103 bin 864
Zonguldak	: 80 bin 581
Bursa	: 48 bin 785
Adana	: 45 bin 155
İzmit	: 40 bin 975
Konya	: 27 bin 924
Eskişehir	: 27 bin 13

En az işçi çalıştıran il ise, yine Hakkâri. Bu ilde, 462'si kamu kesiminde çalışan 610 sigortalı işçi var. Hakkâri'yi, 771 işçi ile Ağrı ve 945 işçi ile Tunceli izliyor.

İşçi sayısı bakımından geride kalan illerin sıralanması da şöyle:

Muş	: 1.155 işçi
Gümüşhane	: 1.237
Mardin	: 1.662
Kırşehir	: 1.728

1971 yılı rakamlarına göre, yurdumuzdaki sigortalı işçi sayısı 1 milyon 404 bin 816. Bu işçilerden 1 milyon 139 bin 447'si sürekli 265 bin 369'u ise geçici işçi.

Kamu sektöründe 510 bin 585, özel sektörde 894 bin 231 işçi çalışıyor.

Kadın işçiler

Yurdumuzda çalışmakta olan 1 milyon 404 bin 816 işçiden 116 bin 449'u kadın işçi. Bu rakam, tüm işçilerin yüzde 8,2'si oluyor.

Kadın işçi sayısı bakımından da İstanbul başta geliyor; 54 bin 560 kadın işçi var bu ilimizde. İstanbul'u, 17 bin 393 kadın işçiyle İzmir ve 6 bin 854 işçiyle de Bursa izliyor. Ankara'da kadın işçi sayısı, 6 bin 814.

Kadın işçi çalıştırma bakımından önde gelen diğer iller şunlar:

Samsun	: 4 bin 574
Adana	: 4 bin 396
İçel	: 1.570
Zonguldak	: 1.491
Kocaeli	: 1.265
Bahkesir	: 1.217
Trabzon	: 1.161
Manisa	: 1.122
Denizli	: 1.035

Kadın işçilerin tüm işçilere oranı bakımından başta gelen ilimiz, Samsun. Burada kadın işçilerin tüm işçilere oranı yüzde 23. Samsun'u izleyen diğer iller şöyle sıralanıyor:

Ordu	: Yüzde 18,3
İzmir	: » 16,7
Bursa	: » 14,0
Bilecik	: » 13,9
Adıyaman	: » 12,5
Denizli	: » 11,4
Trabzon	: » 9,5
Uşak	: » 8,4

Hakkâri'de ise sigortalı kadın işçi hiç yok. Gümüşhane'de 1, Kırşehir'de 2, Tunceli ve Çankırı'da 3, Bingöl, Mardin ve Yozgat'ta da 5'er sigortalı kadın işçi çalışıyor.

İşkollarına göre işçiler

En fazla işçi çalıştıran işkolu, inşaat. Yurdumuzda inşaat işçisi olarak, 275 bin 889 işçi var. Bu işkolunu 128 bin 27 işçi ile dokuma endüstrisi ve 103 bin 296 işçi ile besin maddeleri endüstrisi izliyor. Taş, kil, kum ocakları dahil olmak üzere, kömür ve diğer madenlerin çıkarılmasında çalışan işçi sayısı: 102 bin 994.

İşçi sayısı bakımından önde ge-

İşkolları şu şekilde sıralanıyor :	
Ticaret	: 80 bin 949
Ulaşım araçları yapımı	: 67 bin 035
Taşımacılık	: 53 bin 653
Metalden esya yapımı	: 50 bin 850
Taş, toprak, kil ve kumdan imalât	: 49 bin 794
Tütün sanayii	: 39 bin 503
Makine yapımı	: 38 bin 405

En az sayıda işçinin çalıştığı işkolu ise, **bahççilik**; 142 sigortalı işçi var. Onu, 161 işçi ile **muhabere hizmetleri**, 272 işçi ile **gayrimenkul işleri** izliyor. Sigortalarda çalışan sigortalı işçi sayısı, 1425.

İnşaat işçilerinin tüm işçilere oranı, yüzde 19,6. Bütün işçilerin, yüzde 9,1'ini dokuma işçileri, yüzde 7,8'ünü besin endüstrisi işçileri teşkil ediyor.

İş kazaları

Yurdumuzda çalışmakta olan sigortalı işçilerin karşılaştıkları iş kazalarının oranı da öbür ülkelere göre oldukça yüksek.

1971 yılında, yurdumuzda Sosyal Sigortalar Kurumu'na intikal

eden işkazaları sayısı : 148 bin 822. Bu işkazaları sonucunda ölü sayısı, 758; bir daha iş göremeyecek duruma gelenlerin sayısı ise, 2 bin 851. Bu hesaba göre, her 100 işçiden 11'i kaza tehlikesiyle karşı karşıya. Her 100 kazadan 2'si sürekli işgörmelik; her 100 kazadan 6'sı da ölümlü sonuçlanıyor.

En çok iş kazasıyla karşılaşan işkolu, inşaat. 1971 yılı içinde bu işkolunda 28 bin 920 kaza ile karşılaşılmış bulunuluyor. Buna göre, her 10 inşaat işçisinden 1'ini kaza beklemekte.

Tehlikeli öbür işkolları da şöyle sıralanıyor :

Madencilik	: 17 bin 631
Metalden esya yapımı	: 16 bin 802
Dokuma endüstrisi	: 11 bin 622
Ulaştırma araçları yapımı	: 11 bin 342

Ölüm tehlikesinin en çok olduğu çalışma alanı, madencilik. 1971 yılında işkazaları sonucunda 250 maden işçisi hayatlarını kaybettiler. Kazalar sonucu ölen inşaat işçilerinin sayısı ise, 246. Taşımacılık işkolunda işkazaları sonucunda 58 işçi öldü.

Kadın işçiler arasında işkazasına uğrama oranı yüzde 3,3. Bu oran, erkek işçilerde yüzde 11,2.

Yapılan incelemelere göre, işkazasına en çok uğrayan işçiler, işyerlerindeki kıdemleri 3 ay ile 1 yıl olanlar. Kazaya uğrama bakımından, onları 2-5 yıllık tecrübeleri olan işçiler izliyor. Tehlikeli kıdem sırasınca daha sonra, 1-2 yıllık tecrübeleri geliyor.

Kaza saatleri

İş kazaları en çok, işçinin işbaşı yaptığı saate oluyor. Kaza tehlikesi beşinci saate kadar azalıyor, altıncı saatten itibaren yine yükseliyor. Dördüncü iş saati ile sekizinci çalışma saati, tehlike bakımından, birbirine eşit bulunuyor. Çalışma saatlerinin tehlikeliden tehlikesize göre sıralanışı şöyle :

- 1° — Birinci saat
- 2° — İkinci saat
- 3° — Üçüncü saat
- 4° — Dördüncü saat
- 5° — Sekizinci saat
- 6° — Yedinci saat
- 7° — Altıncı saat
- 8° — Beşinci saat

Ücretler

SOSYAL Sigortalar Kurumu istatistiklerine göre, yurdumuzdaki sigortalı işçilerin günlük ücret ortalaması, 39 lira 32 kuruş. Kamu hizmetinde çalışan 510 bin 585 işçinin günlük ücret ortalaması, 44 lira 42 kuruş; özel sektörde çalışan 894 bin 231 işçinin ücret ortalaması da 36 lira 32 kuruştur.

Sosyal Sigortalar Kurumu, ücretlerin ortalamasını, ücret kademeleri ayırımı yapmadan aldığı için, özellikle teknik elemanlarla sıra işçileri arasında büyük ücret farklılaşmalarının görüldüğü işkollarında vanılıcı rakamlarla karşılaşıyor. Çünkü, çok yüksek ücretli teknik elemanlar, ücret ortalamasının da yüksek görünmesine yol açıyorlar.

Ücret ortalamalarının daha sağlıklı sonuç vermesi için, yapılması gereken, ücretleri kademelerdirerek, ortalama almaktır.

Sigortanın prim tahsilâtına dayanarak yaptığı tespitlerden anlaşıldığına göre, özel sektörde en düşük ücretle çalışmakta olan sigortalı işçiler **mobilya ve tesisat imalâtında**. Bu işçiler, 23 lira 62 kuruş gündelik alıyorlar. Onları, günde 24 lira 53 kuruş ücret alan **giyecek ve hazır dokuma işçileri** izliyor. Özel sektördeki diğer düşük ücretler şu şekilde sıralanıyor:

Balççılık	: 24 lira 82 kuruş
Ağaç mamülleri	: 24 lira 82 kuruş
Kişisel hizmetler	: 26 lira
Madencilik	: 27 lira 61 kuruş
(Kömür hariç)	

Kamu sektöründe en düşük ücret alanlar ise, kauçuk sanayiinde çalışanlar. Sigorta kayıtlarından anlaşıldığına göre, bu sanayi dalında kamu sektö-

ründe iki işyeri ve bu iki işyerinde sadece 2 tane sigortalı işçi var. Bu 2 işçinin günlük ücret ortalaması da 17 lira 83 kuruş.

Kamu sektörünün en az ücret alan öbür işçileri, şu işkollarında yer alıyor:

Esya imali	: 28 lira 95 kuruş
Su ve sıhhi tesisat	: 30 lira 29 kuruş
Kömür ocakları	: 32 lira 91 kuruş
Banka ve mali müesseseler	: 33 lira 84 kuruş

Özel sektörde en yüksek ücret ortalaması, **taşımacılık** işkolunda: 72 lira 6 kuruş. Petrol ve kömür müstakları sanayiindeki işçilerin günlük ücret ortalamaları, 68 lira 68 kuruş. Özel sektörde yüksek ücret ortalamaları şu şekilde sıralanıyor:

Sigortalar	: 62 lira 66 kuruş
Hava petrol ve tabii gaz	: 62 lira 24 kuruş
Muhabere hizmeti	: 59 lira 5 kuruş

Kamu sektöründe ise, en yüksek ücret, 105 lira 86 kuruş günlük ücret ortalaması ile sigortalarda görülüyor. Sosyal Sigorta kayıtlarına göre, bu işkolunda kamu sektörüne ait bir işyerinde çalışan 6 işçi var.

Kamu sektöründe yüksek ücretler şu işkollarında görülüyor:

Ulaşım araçları imali	: 60 lira 9 kuruş
Metal endüstrisi	: 64 lira 8 kuruş
Elektrik makineleri	: 61 lira 90 kuruş
Taşımacılık	: 58 lira 14 kuruş
Makine imalât ve tamiri	: 55 lira

Geçtiğimiz Salı, günü Türkiye radyoları haber bültenlerinde Ticaret Bakanlığının bir tebliğini halka duyurdular. Bu tebliğle, et fiyatlarının serbest bırakıldığı açıklanıyordu.

Et fiyatlarının serbest bırakılmasının ne demek olduğunu, çok kısa bir süre önce İstanbullular acı bir şekilde anlamışlardı. Kasaplar tutturaldıkları fiyata et satmaya başlamışlardı. Bazı semtlerde etin kilosu 35 liradan bile satıldığı oluyordu.

Et bir dert hâlini almıştı.

Bu fiyata kim alır, kim et yerdi..

Ticaret Bakanlığı, tebliğinde Belediyelere etin tavan fiyatını tespit yetkisini veriyordu... Şimdi bütün görev Belediyelere düşmüştü. Ama görünüğe göre, İstanbul Belediyesi bu işte başarılı olamamıştı.

Ankaralılar ise, endişeli bir bekleyiş içindeler: et fiyatları hangi noktada duracak?

TOPLUM, et konusunda bir araştırma yaptı. İki sayı sürecek bu araştırmanın birinci bölümünü bu hafta sunuyoruz...

hayvanlar, insanlar, rakamlar

(Kapaktaki konu)

"Ezkaâ bir iokmacık et yesem, hayâlen vergili;
Rüzgâr altından geçerken zartamı koklar benim!"

Nezzen Teffik

Uzun zamandır varlığını duyuran et sıkıntısı, şu son günlerde, birdenbire dayanılmaz hal aldı. Başkentte, Et-Bahk Kurumu dükkânlarının önündeki çoluklu çocuklu kalabalıkları görenler, telâşa kapıldılar: ne vardı, ne oluyordu, kıyamet mi kopmuştu? 100 gram, yarım kilo et için de sabahın 7'sinden akşamın 5'ine dükkân önlerinde, kaldırımlarda beklenilmezdi ki!

Ama, bekliyordu halk. «Ne atom bombası/Ne Londra Konferansı» demiş ya Orhan Veli, halkı da ne Avrupa Ekonomik Topluluğu, ne Silahsızlanma, ne Moskova, ne de Pekin görüşmeleri ilgilendiriyordu. Hemen her sabah gazetelerin birinci sayfalarını süsleyen, ağaçlara asılmış vatanşahlar da ilgilendiriyordu onu, CHP'nin yaklaşan kurultayı da... Hattâ, Toprak Reformu tasarısı, Emlâk Vergisi, Tasarruf Bonusu, Malî denge vergisi, 12 bin 600 liraya çıkan milletvekili maaşları, ortağı yıkip yapan seller... Hiçbir şey ilgilendiriyordu halkı. Onu ilgilendiren bir tek konu vardı: Et!

Haftanın başında Ticaret Bakanlığı, et fiyatlarının serbest bırakıldığını valiliklere tamim edince, parası olanlar, tuzu kurular, «Ha şöyle!» diye rahat bir soluk aldılar. «Buluşun da ,tek, 30 lira olsun beyim!» Halkın çoğunluğu ise, «Eyvah şimdi ne olacak?» diyordu. Biyıkaltından gülererek, bol bol kasap türküsü çağırınlar da vardı: «Kasabımın koyunları/ Yaktı beni oyunları/Kör olasin kasap/Nasıl kıydın cana»...

Protein ihtiyaçlarını peynir, yumurta ,sucuk, süt, yoğurt gibi maddelerle gidermesini bilenler, Et Buhranı'nın ıyüzünü de iyi biliyorlardı. Türkiye gibi ülkelerde, tek başına bir Et Buhranı yoktu; Et Buhranı, genel buhran içinde minik bir halkaydı. Halkın çoğunluğu da, kuşkusuz, acı tecrübeleriyle biliyor ve seziyordu ki, et yokluğu, başka yoklukları da ardından sürükleyecektir. Ama, yarımına hiçbir güveni bulunmayan halk çoğunluğu, telâşa kapılmakta haklıydı. Kasaplar, bu noktadan hareket ederek, savaşı kazandılar. Ticaret Bakanlığının, haftanın başındaki tamim'e göre, et fiyatları serbest bırakılmıştır; belediyeler, yap-

bilirlerse, tavan fiyatı tesbitte halkın yardımına koşacaklardır; değilse et fiyatlarını kasaplar tâyin edeceklerdir.

Ticaret Bakanlığı, et fiyatlarını serbest bıraktığında, Ankara'da et fiyatları şöyleydi :

Koyun	15,— TL.	Kemikli
Kuzu	18,— "	"
Dana	15,— "	"
Siğır	14,50 "	"
Dana Pirzola	15,— "	"
Siğır Pirzola	14,50 "	"
Bonfile	18,— TL.	Kemiksiz
Biftek	18,— "	"
Rosto	18,— "	"
Böbrek	15,— "	"

Et fiyatları, genel fiyat yükselişine paralel bir yükselme göstermiştir. 1940'dan bu yana, koyun etinin fiyatı şöyledir :

1940	: 52.03	Kuruş
1945	: 190.60	"
1950	: 234.03	"
1955	: 375.53	"
1960	: 663.19	"
1965	: 911.00	"
1970	: 1406.00	"
1971	: 1700.00	"
1971 Haziran:	2200.00	"

Et fiyatı nasıl tesbit olunuyor

Bunlar, koyun etinin «resmî» fiyatıdır; bir de «karaborsa» fiyatı vardır ki, bunu tespit edebilmek, ancak rüfâilerin harcıdır! Örneğin, koyun etinin 22 lira diye ilân edildiği Ankara'da, 36 liradan et satıldığını herkes biliyordu.

Tarih okmayı sever misiniz?

Siyasi iktidarlar, et, süt, yumurta, peynir, balık veremedikleri halka, çocuk kandırır gibi, şeker veredursunlar; bu hal, «et giren eve dert girmez» demiş, kestirip atmıştır. «Etin kanlısı, yiğidin canlısı» diyen de bu halktır. Anadolu otlaklarında bulut gibi sürüler otlatıp, ancak bayramdan bayrama et yüzü gören bile; ölürlen, «bir lokma et yok mu?» diye sayıklayan da bu halktır. Hayvancı, çiftçi toplum diye adlandırılmamıza rağmen, en az et yiyen bir toplum olduğumuz artık anlaşılabilir bulunmaktadır. Bal tutanın parmak yalamadığı artık bir gerçektir. Bu, gelir dağılımının dengesizliğinin, halkın beslenmesinin ve sağlığının bir devlet sorunu haline getirilememiş olmasının sonucudur.

21'inci Osmanlı Padişahı İkinci Ahmet'in bir fermanından öğrenildiğine göre, İstanbul'un fethinden (1453) sonra Fatih Sultan Mehmet, mezbahalar ve kasaplar hakkında birçok hüküm koymuştur.

İstanbul'un semtlerinde, sağlıca aykırı kesim ve denetimsiz satış disiplin altına almak için Yedikule dışında bir genel mezbaha kuruldu; şehir dışındaki salhaneler -kesim evleri- kısımlara bölünerek numaralandı. İstanbul, muntikalara ayrılarak her muntikada belirli sayıda kasap dükkanları açıldı. Her bölgenin kasapları, kendilerine ayrılan salhanede kesim yapmağa mecbur tutuldular. Anadolu'da Karakullukçu, İstanbul ve Rumelide Koyun eminlikleri nefim altına aldı. Ayrıca, kışın, etin azaldığı zamanlarda, şehrin ihtiyacını karşılayacak bir de yardımcı örgüt kuruldu; «Sayacı Ocakları» adı altında besi çiftlikleri gerçekleştiril-

TÜKETİCİ

T. ÜKETİCİ

ÜRETİCİ

BESİCİ

CELEP
ve
KOMİSYONCU

KASAPLAR

di. Yıl, 1453'tü.

Dersaadet İdaresi Belediye ni kuruldu. Bu örgüt, her yıl, Hazine'den belirli bir ödenekle belli bir bütçeye sahip oldu ve «Tekâlûf-i Harbiye Nizamı» adı altında et sorununu de-zamnamesinin birinci faslında, hayvan kesimi, hayvan sürümü, kasapların kantar ve terazi ayarı gibi konular nizamla bağlandı. Yıl, 1859'du. 520 yıl sonra...

Sultan Mehmet'in, İstanbul'u fethedip, Osmanlı kasaplarını hizaya getirdiğinden tam 520 yıl sonra, bir haziran ayının ikinci haftasında, İstanbul'da birçok gazete, şu başlıklar-

la çıktı :

«Et savaşını kasaplar kazanıyor!»

14 Haziran tarihli Günaydın Gazetesinde, eli satırılı, beli önlüklü bir kasabın, İstanbul Belediye Başkanı Fahri Atabey'i yere seren karikatürü çıktı.

9 Haziran tarihli Hürriyet Gazetesinde, vitrindeki çengele, «vatan-daş»ı bacağından asan bir kasap çizildi.

Her ik' gazetelerin başlıklarında şu satırlar yer alıyordu :

«Belediyelerin koyduğu narh lâfta kaldı»

Koyun etinin 32 yıllık hikayesi

1940 : 52 Kuruş 1955 :

375 kuruş 1970 : 14 lira

1945 : 190 kuruş 1960 :

663 kuruş 1971 : 17 lira

1950 : 234 kuruş 1965 :

911 kuruş 1972 : 22 lira

«Kasaplar diledikleri fiyata serbestçe et satmaya başladı.»

Ve Haziran ayının son haftasında salı akşamı, Türkiye Radyolarının 19 bülteni, şu haberle başladı : «Et fiyatları serbest bırakıldı!»

Kasaplar bir kez daha galip gelmişler, vatandaşı «et yememe» boykotuna çağırıp, kırlarda kuzu çevirten Belediye Başkanları tuş olmuşlardı!

Böylece, haftalardanberi kasap vitrinlerinden kaybolan fakat «her ne hikmetse!» otellerde, lokantalarda ve Boğaz yalılarındaki ziyafetlerde «filotalı» ve «filotalı» bir biçimde arz-ı endam eyleyen et hazretleri, bir kez daha vitrinlerdeki yerini alacak; fakat üzerlerindeki etiketlerden ötürü, halkın yüzde 80'inin değil, yüzde 70 gibi, varlıklı bir azınlığın gönlünü hoş edecekti. Türkiye ekonomisinin adı zaten çoktan konulmuştu: «Bulunsun da, şu fiyata olsun!» ekonomisiydi bu. Bir maddede, nereden ve nasıl gelirse gelsindi; çarşıda pazarda bulunsundu da, fiyatı kaç olursa olsundu. Böyle bir ekonomi anlayışının «millî» sıfatına hak kazanması elbetteki zordu.

1940'da 52 kuruş olan koyun eti, 1972'de 2200 kuruş olmuştu ve piyasada et yoktu. Geçen 30 yılda 44 kat yükselme olmuştu. Son bir yıl içindeki artış oranı ise yüzde 30'du. İstanbul'da kasaplar, diledikleri fiyattan -25 ve 30 liradan- et satıyorlardı. Koyunun yatağı Konya'da halk kilo başına 22 lira ödüyordu. Trakya'da lira arasında oynuyordu. Türkiye'de bir işçi, bir kilo et alabilmek için, bir günlük çalışmasını vermek zorunda kalıyordu. Bu Amerika'da 24 dakika, Hindistan'da 4,5 saat, İtalya'da 3 saattir.)

Avrupa'da birinci

Oysa Türkiye, 74 milyonunun üzerindeki, kasaplık hayvan varlığıyla «hayvan bolluğu açısından» Avrupa'da birinci, yeryüzünde ise altıncı sırayı işgal eden bir ülkedir. (İkinci Hayvancılık Kongresi raporu, 1970)

Oysa Coğrafya kitaplarında, Türkiye'nin, tarımı ve hayvancılıkla gelişen bir ülke olduğu yazılıydı.

Oysa Türkiye'de, 1453'te Fatih Sultan Mehmet'in Yedikule'de kurduğu ilk mezbahadan bu yana, 753 adet mezbaha ve 8 adet et kombinasyonunda yılda 745 bin 826 ile 1 milyon 201 bin 212 ton hayvan kesiliyordu.

Oysa mezbahalarda kesilen hayvanlar tüm kesimin ancak yüzde 33'üydü. Kesimin yüzde 67'si de mezbaha dışında yapıyordu. (DPT Özel İhtisas Komisyonu raporu, Mayıs 1972).

Ama Türkiye, adam başına düşen et tüketimi bakımından, en geri ülkeler arasındaydı. Artan üretime rağmen, adam başına düşen et tüketimi, 1960 yılında 22 kilo 16 gramken; 1970 yılında 17 kilo 83 grama düşmüştü. Bu, şehirlerde böyleydi. Köylerde ise, adam başına ortalama 10 kilo et düşüyordu ve şehir-köy ortalaması alınınca, yılda adam başına 14 kilo et hesap ediliyordu.

Bu rakam, Yunanistan'da 27, Fransa'da 61, İngiltere'de 77, Birleşik Amerika'da 97, Batı Almanya'da 61, Kanada'da 78, İsrail'de ise 41 kiloydu. (FAO, 1969 Raporu).

Araştırmalar, araştırmalar..

Uluslararası sağlık örgütlerinin hesaplarına göre, bir insanın normal beslenmesi için günde en az 35-40 gram hayvansal protein alması gerekmektedir. Ama, anlaşılıyor, bu hesap Türkiye'de yaşayanlar için yapılmamıştır?! Çünkü bizdeki hayvansal protein miktarı, günde, ortalama 16 gramı geçmemektedir. Bu miktar Yunanistan'da 32, Fransa'da 52, Birleşik Amerika'da 65 Almanya'da 49'dur. (FAO, 199 Raporu).

Hayvansal protein miktarı, gecekondularda 10 grama kadar düşmektedir. Karadeniz bölgesinden Almanya'ya işçi olarak giden kadınların muayeneleri sırasında «anemi»-yani «kansızlık»- vakasının çokluğu dikkati çekmiş ve bunun nedeni araştırıldığında, bu kimselerin, ayda bir veya iki defa et yedikleri öğrenilmiştir. (Ücretliler Grubunun Beslenme Koşulları; Hüseyin Tekin, Eylül 1971, DPT).

Hıfzısıhha Okulu'na, Ankara'

nın çeşitli semilerinde yapılan ve 107 işçi ailesinden alınan sonuçlarda, işçi ailelerinin yüzde 47'sinin günde 9 gramın altında; yüzde 22'sinin de 10 ile 15 gram arasında hayvansal protein aldıkları tespit edilmiştir. Yani işçi ailelerinin yüzde 70'e yakın bir kısmı yetersiz ve düşük protein almaktadır.

Devlet Planlama Teşkilatı'nın, 5043 köylü arasında yaptığı bir araştırmanın değerlendirilmesinde, köylünün yüzde 53'ünün eti ve etli yemekleri -ara sıra, rastgeldikçe, kurbandan kurbanda- yedikleri sonucu çıkmaktadır. (Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması 1968, SPD). 5043 köylü arasından, her gün et yediğini söyleyenlerin sayısı ise sadece 49'dur ve bu da yüzde 1'i aşmamaktadır.

Ankara Hıfzısıhha Okulu, Türkiye'de çeşitli yaş gruplarının büyüme ve gelişmelerini tespit için antropometrik bir ölçü çalışmasına girmiş ve bu sonuçları almıştır :

— 6 ile 12 aylık çocuklarda büyüme ve gelişme geriliği yüzde 15 ile 25 arasında değişmektedir;

— 12 aydan sonra büyüme ve gelişme geriliği oranı gittikçe artarak, 2 ile 4 yaş arasında yüzde 40'a ulaşmaktadır. Bunun nedeni, hayvansal protein eksikliğidir.

Bu araştırma, örneğin Almanların «gri bacak» deyimi için sözlüklerine neden «türkische Beine» (türk bacağı) karşılığını koyduklarının bir cevabı olsa gerektir!

Kapitalizm değil,

«kapkaççılık»!

Bu, neden böyledir?

Türkiye, kasaplık hayvanı en bol ülkelerden biri olduğu halde, halkın yüzde 80'lik çoğunluğu neden et yiyememektedir?

Bu sorunun cevabını kasap vitrinlerindeki etiketlerde ve ekonominin genel kurallarında aramak lâzımdır. Ekonominin kuralları ise, tüketimin artması veya eksilmesi tüketilen malın fiyatıyla olduğu kadar tüketicinin hayat düzeyi ve kazanç olanaklarıyla bağlı görmektedir. Başka bir deyimle; et tüketimi,

eti tüketecek olan kitlenin kazanç olanaklarıyla sınırlıdır. Türk toplumunda, hayvan ve hayvansal ürünlerin maliyet ve satış fiyatları, geniş tüketici kitlelerin alım olanaklarıyla dengeli değildir.

Hayvansal ürünler, toplumun alım olanaklarına uygun bir maliyetle üretilmek yerine, «her ne suretle olursa olsun» üretilmektedir. Yani Türkiye'de, üretim ve tüketimin maliyet ve fiyat ilişkisi, bilimsel müdahalelerle düzenlenmemektedir, belli bir dengenin kurulması, doğal şartlara bırakılmaktadır. 520 yıl önce Fatih Sultan Mehmet'in, İstanbul'da hızya getirilen et politikası, Fatih'ten 520 yıl sonra, Fahri Atabey'in İstanbul'da «kasap havası» kuralına göre yürütülmekte; kasap direnişe geçip, celep satırı gösterince, Belediye Başkanı da tüketiciye, yani halka dönüp, «siz de bir hafta et yemeyin efendim» tavsiyesinde bulunmaktadır!

Bir rapor

Et sorununu incelemek amacıyla bir röportaj yapan ve Tekirdağ'dan canlı hayvan satınalıp, «Bir lokma et!» diye kıvranan İstanbul'a getirerek satan bir İstanbul gazetesi muhabiri, 8950 liralık hayvanda 1389 lira zarar etmiştir. (Hürriyet Gazetesi, 11. Haziran 1972).

Kars'ın Karacaören köyünden Bayram Doğru, Cumhuriyet Gazetesi yazarı Fikret Otyam'a, 1969'larında, şöyle dert yanmaktadır:

«— Geçen yıl 1420 liraya bir inek aldım, bu yıl sattım 340 liraya. Satmasam ölecekti. Besleyemeyecektim çünkü... Ama şimdi olaydı, 600 veya 700 liraya giderdi.

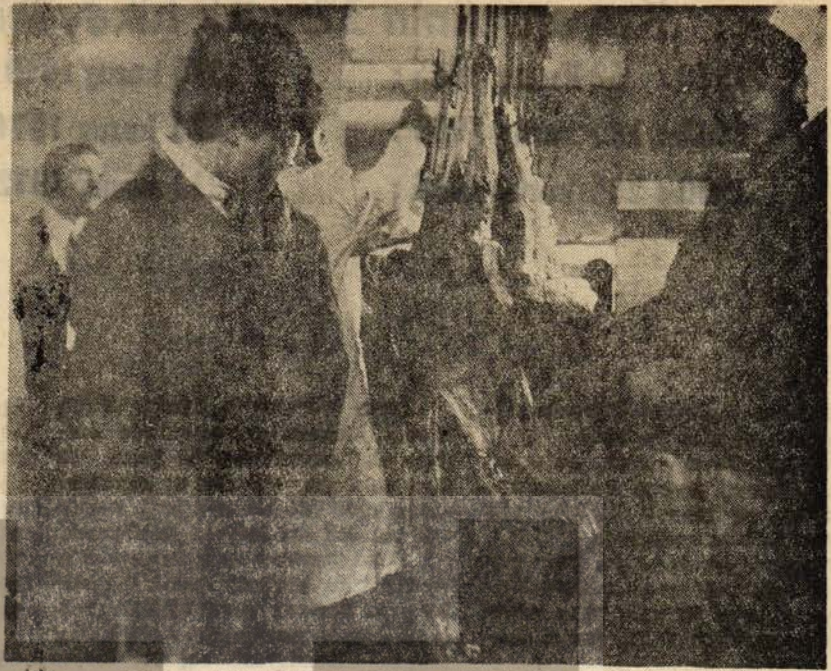
— Neden giderdi şimdi 600 veya 700 liraya?

— Eh, Hükümet almağa başladı. İki mandam vardı, birisine 1550 lira verdiler, anam vermedi. Amma, ikisi 1350 liraya gitti.. (Gide Gide 10, Can Pazarı, Hayvanlar ve İnsanlar).

Bu bozuk ekonomi anlayışı yüzündendir ki, hem Karacaörenli Bayram Doğru ve hem de onun mandasına 1550 lira veren Hükümet -yani Et ve Balık Kurumu- zarar etmektedir.

Devlet Planlama Teşkilatı, (Raporörül DPT'den, Başkan ve üyeleri Et Balık Kurumu, Veteriner Fakültesi ve Tarım Bakanlığı uzmanlarından kurulu) 12 kişilik Özel İhtisas Komisyonu'na hazırlattığı «Et ve Et Mamülleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu» (Mayıs 1972)'nda bu konuya bir nebe ışık tutmaktadır. Rapordan çıkan sonuç şudur:

Modern hayvan pazarlarında satış kalitelere göre fark fiyatla-

BU DA ANKARADAKİ EŞEK MEZBAHASI: Şaka değil..

ra göre, ölçüler dahilinde yapılırken Türkiye'de baş üzerinden, -pek nadir olarak da- sürü üzerinden ve canlı ağırlık üzerinden yapılmaktadır. İlk pazarlama işlemi çiftlikte, köyde veya mahalli pazarda olmaktadır. Çiftliğin pazardan uzaklığı halinde nakliyat güçlükleri belirlemekte; yetiştirici, hayvanlarını kendisi pazara götürüp satmaktan ziyade, bir toplarıya veya diğer herhangi bir aracıya satmaktadır.

Türkiye'de başlıca üç çeşit hayvan pazarı vardır:

1. Hayvancılık bölümü tarafından idare edilen hayvan borsaları (sadece 10 ilde mevcuttur).

2. Belediyelerce idare edilen şehir ve kasaba hayvan pazarları (mahalliyettedir).

3. Kontrol edilemeyen mahalli veya köy pazarları (boldur).

Fiyatlar, genellikle, bu üçüncü «hayvan pazarları»nda, pazarlama masraflarıyla ziyan nispetine bağlı olarak başlıca üç masraf grubu üzerinden oluşmaktadır: Toplama, taşıma ve satış masrafları...

Fiyat oluşumu

Toplama masrafları; vergiler, çiftlik rantı, yemleme ve hayvanların bakımı gibi masrafları içine almakta ve perakende satış değerinin yüzde 25'ini teşkil etmektedir.

Taşıma masrafları; nakil ücreti, işçi ücretleri, vergiler, ziyan dolayısıyla ortaya çıkan masrafları kapsamakta, ve perakende satış değerinin yüzde 30'unu bulmaktadır.

Satış masrafları ise; vergiler,

ücretler ve komisyonlardan ibaret ve perakende satış değerinin yüzde 7'sini teşkil etmektedir.

Bu masraflara, mahalli toplayıcılarla diğer araçların kârlarını da eklemek gerekmektedir. Bu «aracı» kârları, pazar şartlarına bağlıdır ve, en az olarak, perakende satış değerinin yüzde 10'unu teşkil etmektedir.

Böylece, tüketicinin ödediği fiyatın yüzde 72'si «aracılar» ve onların yaptığı masraflara gitmekte, sadece yüzde 28'i üreticiye dönmektedir.

Bunlardan başka, yurttaki yem durumu, yem piyasası, hayvan hastalıkları, yan ürünlerin piyasa değeri gibi faktörler de fiyat oluşumunda rol oynamaktadır. Ancak, et fiyatının yükselmesinden kazanç sağlıyan, görüldüğü gibi, üretici değil, tüketici halk değil, sadece bir avuç aracıdır. Yurttaki borsalarda günlük fiyatlar, örgütlenmemiş üreticiler tarafından izlenmediği için, üretici, malını, birtakım canbazlara kaptırmaktadır. Bu arada tüketici de, Devlet baba da sıkboğaz duruma düşmektedirler.

İşte, önce İstanbul'da, ardından başkentte başgösteren Et buhranı, üreticiyle tüketici arasındaki «aracılar»ın kontrol altına alınmamasının doğal sonucudur.

**Haftaya:
Zincirin
Öbür
Halkaları**

Konumuz : Anayasa

10'uncu sayıda başlayan ve iki sayı daha sürecek olan bu sayfanın amacı, Nihat Erim hükümetleri zamanında yapılan Anayasa değişikliklerini, eski ve yenisiyle karşılaştırmalı olarak, TOPLUM okurlarına sunmaktır. Geçen sayıda "Sendika kurma hakkı", "Parti kurma hakkı ve partilerin siyasi hayattaki yeri", "TBMM'nin görev ve yetkileri", "Ödeme ve yoluklar", "Gensoru", "Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı" bölümlerini vermiştik. Bu sayıda, kalınan yerden devam ediyoruz.

MİLLİ GÜVENLİK KURULU

Eski şekli

Madde 111 — Millî Güvenlik kurulu, kanunun gösterdiği Bakanlar ile Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet temsilcilerinden kuruludur.

YARGI DENETİMİ :

Eski şekli

Madde 114 — İdarenin hiçbir eylem ve işlemi, hiçbir halde, yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz.»

Yeni şekli

Madde 11 — Millî Güvenlik Kurulu, Başbakan, Genelkurmay Başkanı ve kanunun gösterdiği Bakanlar ile Kuvvet komutanlarından kuruludur.

YARGI YOLU :

Yeni şekli

Madde 114 — İdarenin her türü eylem ve işleme karşı yargı yolu açıktır.

Yargı yetkisi, yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini sınırlayacak tarzda kullanılamaz. İdari eylem ve işlem niteliğinde yargı kararı verilemez.»

MEMUR TEMİNATI

Eski şekli

Madde 119 — Memurlar ve kamu iktisadi teşebbüslerinin yönetim ve denetim işlerinde çalışanlar ve kamu yararına çalışan derneklerden özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış olanların merkez kurullarında görev alanlar, siyasi partilere üye olamazlar. Memurlar ve kamu iktisadi teşebbüslerinde çalışanlar, görevlerini yerine getirirken, vatandaşlar arasında, siyasi kanaatlerinden dolayı herhangi bir ayırım yapamazlar.

Bu esaslara aykırı hareketleri mahkeme hükmüyle sabit olanlar, kamu hizmetinden temelli çıkarılır.

Yeni şekli

Madde 119 — Memurlar ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin yönetim ve denetim işlerinde çalışanlar ve kamu yararına çalışan derneklerden özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış olanların merkez kurullarında görev alanlar, siyasi partilere ve sendikalara üye olamazlar. Memurlar ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinde çalışanlar, görevlerini yerine getirirken, vatandaşlar arasında siyasi kanaatlerinden dolayı herhangi bir ayırı yapamazlar.

Bu esaslara aykırı hareketleri mahkeme hükmüyle sabit olanlar, kamu hizmetinden temelli çıkarılır.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmetlilerinin mesleki menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacıyla güden kuruluşların bağlı olacakları hükümler kanunla düzenlenir.

ÜNİVERSİTELER

Eski şekli

Madde 120 — Üniversiteler, ancak devlet eliyle ve kanunla kurulur. Üniversiteler bilimsel ve idari özerkliğe sahip kamu tüzel kişileridir.

Üniversiteler, kendileri tarafından seçilen yetkili öğretim üyelerinden kurulu organları eliyle yönetilir ve denetlenir; özel kanuna göre kurulmuş devlet üniversiteleri hakkındaki hükümler saklıdır.

Üniversite organları, öğretim üyeleri ve yardımcıları üniversite dışındaki makamlarca, her ne suretle olursa olsun, görevlerinden uzaklaştırılmazlar.

Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe araştırma ve yayında bulunabilirler.

Üniversitelerin kuruluş ve işleyişleri, organları ve bunların seçimleri, görev ve yetkileri, öğretim ve araştırma görevlerinin üniversite organlarına denetlenmesi, bu esaslara göre kanunla düzenlenir.

Siyasi partilere üye olma yasağı, üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları hakkında uygulanmaz.

Yeni şekli

Madde 120 — Üniversiteler, ancak Devlet eliyle ve kanunla kurulur. Üniversiteler, özerkliğe sahip kamu tüzel kişileridir. Üniversite özerkliği, bu maddede belirtilen hükümler içinde uygulanır ve bu özerklik, üniversite binalarında ve eklerinde suçların ve suçluların kovuşturulmasına engel olmaz.

Üniversiteler, Devletin gözetimi ve denetimi altında, kendileri tarafından seçilen organları eliyle yönetilir. Özel kanuna göre kurulan Devlet üniversiteleri hakkındaki hükümler saklıdır.

Üniversite organları, öğretim üyeleri ve yardımcıları, üniversite dışındaki makamlarca, her ne suretle olursa olsun, görevlerinden uzaklaştırılmazlar. Son fıkra hükümleri saklıdır.

Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe araştırma ve yayında bulunabilirler.

Üniversitelerin kuruluş ve işleyişleri, organları ve bunların seçimleri, görev ve yetkileri, üniversite-

Ancak, bunlar partilerin genel merkezleri dışında yönetim görevi alamazlar.

ler üzerinde Devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri ve üniversite organlarının sorumluluğu, öğrenim ve öğretim hürriyetlerini engelleyici eylemleri önleme tedbirleri, üniversiteler arasında ihtiyaca göre öğretim üyeleri ve yardımcılarının görevlendirilmesinin sağlanması, öğrenim ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine ve kalkınma plâm ilkelerine göre yürütülmesi esasları kanunla düzenlenir.

Üniversitelerin bütçeleri, genel ve katma bütçelerin bağlı olduğu esaslara uygun olarak yürürlüğe konulur ve denetlenir.

Üniversitelerle onlara bağlı fakülte, kurum ve kuruluşlarda öğrenim ve öğretim hürriyetlerinin tehlikeye düşmesi ve bu tehlikenin üniversite organlarıncı giderilmemesi halinde Bakanlar Kurulu, ilgili üniversitelerin veya bu üniversiteye bağlı fakülte, kurum ve kuruluşların idaresine el koyar ve bu kararını hemen Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısının onamasına sunar. Hangi hallerin el koymayı gerektireceği, el koyma kararının ilân ve uygulama usulleri ile süresi ve devamınca Bakanlar Kurulunun yetkilerinin nitelik ve kapsamı kanunla düzenlenir.

RADYO VE TELEVİZYONUN İDARESİ VE HABER AJANSLARI

Eski şekli

Madde 121 — Radyo ve televizyon istasyonlarının idaresi, özerk kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir.

Her türlü radyo ve televizyon yayımları, tarafsızlık esaslarına göre yapılır.

Radyo ve televizyon idaresi, kültür ve eğitime yardımcı görevinin gerektiği yetkilere sahip kılınır.

Devlet tarafından kurulan veya devletten mali yardım alan haber ajanslarının tarafsızlığı esastır.

Yeni şekli

Madde 121 — Radyo ve televizyon istasyonları, ancak Devlet eliyle kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir. Kanun, yönetim ve denetimde ve yönetim organlarının kuruluşunda tarafsızlık ilkesini bozacak hükümler koyamaz.

Her türlü radyo ve televizyon yayımları, tarafsızlık esaslarına göre yapılır.

Haber ve programların seçilmesinde, işlenmesinde ve sunulmasında ve kültür ve eğitime yardımcı görevinin yerine getirilmesinde Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, insan haklarına dayanan milli, demokratik, layık ve sosyal Cumhuriyetin, milli güvenliğinin ve genel ahlakın gereklerine uyulması, haberlerin doğruluğunun sağlanması esasları ile organların seçimi, yetki, görev ve sorumlulukları kanunla düzenlenir.

Devlet tarafından kurulan veya Devletten mali yardım alan haber ajanslarının tarafsızlığı esastır.

Eski şekli

Madde 124 — Savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğunu gösterir kesin belirtilerin meydana çıkması sebebiyle, Bakanlar Kurulu, süresi 3 ayı aşmamak üzere, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya her yerinde sıkıyönetim ilân edebilir ve bunu hemen Türkiye Büyük Millet Meclisinin onamasına sunar. Meclis, gerekli gördüğü zaman, sıkıyönetim süresini kısaltabileceği gibi, tamamıyla da kaldırabilir. Meclisler toplanık değilse, hemen toplantıya çağrılır.

Sıkıyönetim veya genel olarak savaş halinde, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, hürriyetlerin nasıl kayıtlanacağı veya durdurulacağı kanunla gösterilir.

SIKIYÖNETİM

Yeni şekli

Madde 124 — Savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren veya Anayasanın tanıdığı hür demokratik düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketleri hakkında kesin belirtilerin ortaya çıkması sebebiyle Bakanlar Kurulu, süresi iki ayı aşmamak üzere, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya her yerinde sıkıyönetim ilân edebilir ve bunu hemen Türkiye Büyük Millet Meclisinin onamasına sunar. Meclis, gerekli gördüğü zaman, sıkıyönetim süresini kısaltabileceği gibi, tamamıyla da kaldırabilir. Meclisler toplanık değilse, hemen toplantıya çağrılır.

Sıkıyönetim veya genel olarak savaş halinde, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, hürriyetlerin nasıl kayıtlanacağı veya durdurulacağı, ve savaş veya savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi halinde vatandaşlar için konulabilecek yükümler kanunla gösterilir.

HAFTAYA:

Sayıştay, Ormanlar, Savcılık,
Askerî yargı, Yargıtay, Danıştay

A B D

Mc Govern'in zaferi

Demokrat Parti'nin 7 Kasım'da Nixon'a karşı çıkaracağı başkan adayını seçecek olan parti kongresi, 10 Temmuz'da Miami'de toplanacak. Kongre delegeleri için yapılan öneçimler, geçtiğimiz hafta içinde sonuçlandı. Dört aya yakın bir süredir devam eden seçim kampanyasının başında kendisine hemen hiç şans tanınmayan, Güney Dakotah senatör George Mc Govern, ön seçim yapılan 23 eyaletten 10'unda liste başı oldu ve toplam, 1300'ü aşkın delegelik kazanmayı başardı.

Delegelerin doğrudan doğruya parti örgütüne atandığı diğer eyaletlerle birlikte, Mc Govern'in, kongrede, başkan adaylığı için gerekli 1509 oya ulaşacağına kesin gözüyle bakılıyor. Buna karşılık, rakipleri, kendisinin adaylığı engellemek için çabalarını yapma çabasıydılar. Kennedy üçlücünün hayatta kalan tek üyesi Edward Kennedy ise, tüm ağırlığını Mc Govern'in yanına koymuş durumda. Hatta bu iki senatörün, Başkan Nixon'u devirmek için birlikte yarışmaları söz konusu ediliyor.

Bazı gözlemciler, biraz da bu ihtimale dayanarak, Mc Govern'in başkan adaylığına seçilmesi halinde, Amerikan siyasi tarihinin 1960'daki Kennedy-Nixon mücadelesi kadar büyük bir çekişmeye tanık olacağını ileri sürüyorlar. Daha kötümser olanlar ise Mc Govern'in radikal görüşleri nedeniyle, sekiz yıl önce Johnson'a karşı büyük bir bozguna uğrayan Goldwater'inkine benzer bir sona sürükleneyeceği kamsındalar.

Bu karşıt görüşlerin her ikisinin de temelinde, Mc Govern'in, alışılmış Amerikan ölçülerinde radikal sayılabilecek görüşleri savunduğu gerçeği yatıyor. Ancak bu, Goldwater'inkine tam karşıt yönde bir radikalizmdir. Mc Govern'in başkanlık şansı, her şeyden önce, bu radikal görüşlerin günümüzde özelemleri çok değişmiş olan Amerikan toplumuna benimsetebilmesine bağlıdır.

Görüşlerine gelince..

49 yaşındaki senatörün görüşlerini şöylece özetlemek mümkün:

a) Amerika'nın savunma politikası tümüyle yanlıştır. Vietnam savaşı, tüm Amerikan toplumu üzerin-

de moral yönden, ortalama işçiler üzerinde ise ekonomik yönden olumsuz etkiler doğurmuştur.

Mc Govern başkanlığa geldiği gün, Kuzey Vietnam'ın bombardımanını durdurmayı ve üç ay içinde tüm Amerikan kuvvetlerini geri çekmeyi vadetmektedir.

Ayrıca, Vietnam trajedisine, savaşa karşı olan samimi tutumları nedeniyle katılmayı reddedenler için af ilan edecektir.

Avrupa'daki Amerikan kuvvetleri, ilk aşamada, 300 binden 130 bine indirilecektir.

Askeri personel yüzde 30 oranında azaltılacak ve böylece, savunma bütçesinde 32 milyar dolarlık tasarruf sağlanacaktır.

Mc Govern'in, bu görüşleri kapsayan 56 sayfalık, ayrıntılı planı, Amerikan askeri çevrelerinde dikkatle incelenmektedir. Pentagon yetkilileri, esas itibarıyla bu görüşlere karşı olmadıklarını, ancak, işten çıkarılan askeri personelin toplumsal ve siyasal sorunlar yaratabileceğini ve müttefiklerin ABD'ne karşı olan güven duygusunun zayıflayabileceğini ifade etmişlerdir.

b) Mc Govern, ABD'nin toplumsal ve ekonomik düzeninde de köklü değişiklikler yapmayı, sefaleti önlemeyi ve refahı tabana indirmeyi amaçlamaktadır.

Vergi sisteminde değişiklikler yapmak ve geniş bir sosyal güvenlik siste-

mamen devlete intikalini savunmuş; ancak yüzde 100 olan bir verginin Amerikan olamayacağı eleştirileri karşısında yüzde 77 oranını benimsemiştir.

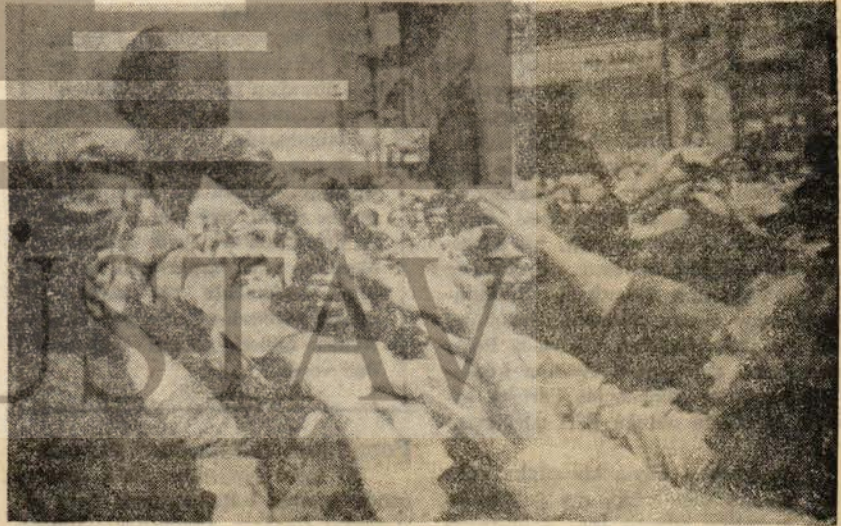
Devletin, yatırımların yönünü saptamada daha fazla söz sahibi olması ilkesi kabul edilmekte, isteyen herkese iş bulma zorunluluğu benimsenmektedir.

Bütün bunların yanında, tüm Amerikan vatandaşlarını içine alacak federal bir sağlık sigortası sistemi kurulması amaçlanmaktadır.

Mc Govern, ırk ayrımı konusunda da en liberal görüşleri savunmaktadır. "Senatörün tek temiz üyesi"

Bütün bu görüşlerin, ABD gibi bir ülkede, bir politikacıya başkanlık şansı sağlaması çelişkili görünebilir. Ama asıl büyük çelişki, Mc Govern'e en az destek sağlayan grupların, bu politikadan en çok yararlanacak olan işçiler ve zenciler olmasıdır. Robert Kennedy'nin, "Amerikan Senatörünün tek temiz üyesi" diye tanımladığı senatör Mc Govern, en büyük desteği, savaş aleyhtarlığının en güçlü savunucuları olan gençlerde bulmuştur. Özellikle kuzey eyaletlerinde yoğunlaştığı seçim kampanyasının asıl yürütücüleri, binlerce göntüllü genç olmuştur.

Mc Govern'in, göz boyamacılığının eskimiş yöntemlerini kullanan rakiplerine karşı temel konularda savunduğu açık ve kesin görüşlerle kazandığı başa-

MC GOVERN NEWYORKTA KARŞILANIYOR: Büyük sevgi

mi kurmak suretiyle, yılda yaklaşık olarak, 43 milyar dolarlık bir servetin zenginlerden yoksullara aktarılması sağlanacaktır.

Kurumlar vergisi yüzde 48'den yüzde 52'de çıkarılacak, gelirlerin yılda 50 bin doları aşan kısmı yüzde 75 vergiye tâbi olacaktır.

Mc Govern, miras vergilerinde servetin 500 bin doları aşan kısmının ta-

ri, Amerikan toplumunun değer yargılarında da köklü bir değişimin ilk işareti sayılabilir.

Avrupa

Havada bulut var

Meteoroloji raporlarına göre, Avrupa'da hava günlük güneşlik. Ancak Londra'da, Bonn'da, Roma'da,

Brüksel'de siyasal bir soğuk hüküm sürüyor. Bütün bu başkentlerdeki devlet adamları, Fransa Cumhurbaşkanı Georges Pompidou'nun tutumundan üşümeğe başladılar. "Neden, Pompidou, gelecekteki Avrupa siyasal sekretaryasının Paris'te olması konusunda bu kadar çok duruyor?" diye soruyorlar.

Gerçekten de, Pompidou'nun, bir yandan bu sekretaryanın, Dışişleri bakanları arasında basit bir haberleşme aracı, "bir nevi telefon santralı" olması gerektiğini ileri sürerken, bir yandan da Sekretaryanın Paris'te olmasında ısrar etmesi, zihinlerde, "bu ne perhiz, bu ne lâhana turşusu?" sorusunu yaratmaktadır.

Geçen haftanın sonlarında Batılı diplomatik kaynaklardan gelen bir haber, ekim ayında Paris'te yapılması kararlaştırılan ve 10 Batı Avrupa ülkesinin katılacağı Batı Avrupa Zirve Toplantısının önümüzdeki yılın ilk aylarına ertelenmesi ihtimalini bildiriyordu. Kaynaklar, ertelemenin, halkın tepkisinden kaçınmak için yapıldığını belirtiyorlardı.

Bu toplantının başarısızlığa uğraması, ocak 1973'te İngiltere, İrlanda, Danimarka ve Norveç'in katılmasıyla 10 üyeli bir topluluk haline gelecek Avrupa Ekonomik Topluluğunun genişlemesini tehlikeye sokacaktır. Şimdiden çıkan zorlukların başlıcası, Fransa ile Batılı ortakları arasındaki anlaşmazlıktır.

Niçin sekreteryaya?

Fransa'da yayınlanmakta olan L'Express dergisinin, çeşitli Avrupa başkentlerinde yaptığı soruşturmaya göre, Pompidou'nun, Avrupa siyasal sekretaryasının oynayacağı rolü küçümserken, komedi oynamasından kuşkulandığıdır. Fransa'nın Batılı ortakları, Pompidou'nun, bu sekretaryaya, şimdiki merkezi Brüksel'de bulunan Avrupa Ekonomik Topluluğuna rakip olarak çıkartmak istediğini tahmin etmektedirler. Böylece Pompidou'nun, gelecekteki Avrupa konfederasyonunun çekirdeğini Paris'te atmak niyetinde olduğu ileri sürülmektedir.

Başlangıçta böyle bir şüphe yoktu. Avrupa ülkelerinin dış politikalarını koordine edecek bir sekretaryaya kurulması düşüncesi, Fransızlardan gelmemişti. Bu fikri, Federal Almanya Başbakanı Willy Brandt, geçen sene batı ayında Paris'e yaptığı gezi sırasında ortaya atmıştı.

O sıralarda Pompidou, bu konuda pek istekli görünmemiş, sonunda, yarım ağızla kabul etmişti. Ancak, bu arada Brandt'a, gösterdiği iyiniyetin, Paris'in bu "küçük kurum" un merkezi olarak seçilmesiyle ödüllendirilebileceğini ima etmişti.

ANGELA DAVIS Kurtuluşun sevinci ANGELA DAVIS

Angela Davis olayı kapandı (Bak: TOPLUM, Sayı 3). Orta sınıf Amerikalıyı hiç ilgilendirmeyen, dünya kamuoyunda ise gürültü uyandıran Angela Davis davası, 4 haziranda, Kaliforniya'nın San Jose kentindeki Jürinin Angela'nın beraetine karar vermesiyle bitmiş bulunuyor. Jüri başkanı Robert Seidel'e göre, 12 jüri üyesinden 10'u, zenci kadın militanın suçsuzluğuna karar verirken, öteki 2'si, ek bir soruşturma yapılmasını dilemişlerdi. Ancak, kararlar oybirliğiyle alınmaktaydı.

Jüride hiç zenci yoktu; 7 kadın ve 5 erkekten kurulu Jüride beyaz olmayan tek kişi, "Chicano" diye adlandırılan bir Amerikan meksikalıydı.

Angela, beraetini bir gece kulübünde kutladı. 9'u jüri üyesi olmak üzere, 300 kişi çağırılmıştı. Frankfurt'ta Prof. Herbert Marcuse, eski öğrencisinin beraetini "hârikülâde bir sürpriz" olarak nitelerken, Sovyet Tass Ajansı, haberi, yorum yapmadan verdi.

Pompidou, referandum peşinde

16 mart perşembe günü öğleden sonra Avrupa I Radyosunun ünlü yorumcusu Georges Altschuler, Pompidou'nun basın toplantısı sırasında bir soru sormak üzere ayağa kalktığında, bir Avrupa ülkesinin büyükelçisi, yanındakine eğiliyor ve fısıldıyordu:

"Sekretaryanın hangi şehirde olması gerektiğini sormasın da!"

Georges Altschuler, böyle bir soru sormadı. Büyükelçi, rahat bir nefes aldı. Ancak, kısa bir süre sonra Pompidou yeniden söz almıştı:

"Sekretaryanın merkezinin Paris'te olacağını umarım."

İki dakika sonra Pompidou, referandum bombasını patlatıyordu. Anlaşıyordu ki, Başkan, kendi görüşünü kabul ettirmek için halkoyundan alacağı onayın prestijini aramakta ve "kendi başkanlığı altında sonbaharda toplanacak" konferansı kendi kişisel görüntüsünü güçlendirmek için kul lanma çabasına girişmekteydi.

Bu çabasına karşı derhal direnme başladı. Referandum sonuçlarının Pompidou'nun beklediği gibi olmaması, karşı tutumun yayılmasını kolaylaştırdı.

Mayısta, Dışişleri bakanları toplantısında herkes, bütün kurumları sembolleştiren örgütlerin Brüksel'de toplanmasını ve gelecekteki Avrupa Örgütünün üstünlüğünü bu yoldan sağlama çabasının gerekli olduğunu ileri sürerken, Fransız Dışişleri bakanı Maurice Schumann, tek başına kalıyordu.

Birkaç gün sonra, 2 haziranda, Pompidou yeniden sağrıya geçti. Paris'te Belçika Başbakanı Gaston Eyskens'i kabul ederken görüşlerini de herkese açıkladı. 19-21 ekim tarihleri arasında yapılacak Avrupa Zirve Konferansından söz ederken Pompidou: "Eğer toplantılarında sadece kötü kamufle edilmiş anlaşmazlıklar ortaya çıkacaksa, dokuz hükümet başkanını davet etmek sorumluluğunu üzerine alamam" dedi.

Belçikalılar, tuzağa düşürüldükleri duygusuna kapılarak, kızgınlık içinde ayrıldılar.

Paris mi, Brüksel mi?

Pompidou için işin ciddi yanı, tehditlerine kimsenin metelik vermesindeydi. Tersine, İngiltere Başbakanı Heath, Kopenhag'a yaptığı bir gezide, Danimarka Başbakanıyla görüşmeleri sonucu o zamana kadar Fransız görüşüne yakın olan Danimarka'yı da kendi yanına çevirmişti.

Bununla birlikte, Fransa Cumhurbaşkanı inatla direnmektedir. Önceki hafta Sovyet Dışişleri bakanı Andrey Gromiko'yu kabul etti ve iki devlet adamı "Avrupahıllararası işbirliği ve güvenlik konferansı" nın kuvvet indirimini üzerine askeri görüşmelerden ayrı tutulması gerektiği üzerinde anlaşılar. Bu anlaşmadan Pompidou, ek bir anlam daha çıkarmaktadır. Ona göre, Batı Avrupa ülkelerinin dış politikalarını koordine edecek sekretaryaya, NATO'nun da bulunduğu Brüksel'de olmamalıdır.

Uzlaşmazlık burada düğümünmüş, durmaktadır.

Bu karşılıklıda bir tek açık kapı var: Kimse, öteki karşısında bütün perdelerini kapatmış değil.

Anadolu Ajansı

Yanlış düğmeye basanlar

Bir süredenberi, yöneticisinin siyasi eğilimi yönünde çalıştığı artık herkesçe bilinen **Anadolu Ajansı**, her geçen gün, biraz daha, açmazla itilmektedir. «**Son Havadis**» ve «**Adalet**» gazeteleri doğrultusunda yayın yapmağı iş edinmiş bulunan bir ajans nereye gidebilirse, Anadolu Ajansı da bugün o noktadadır.

Son yıllarda, kuruluş amacından tamamen saptırılmış durumda bulunan Anadolu Ajansı'nın içine sürüklendiği açmazın kavranabilmesi için, olaylara, geriye doğru bir göz atmak yararlı olacaktır.

Son Havadis Gazetesinin 29 Mayıs 1972 günlü sayısının manşeti şöyledir :

«Türkiye'de komünizmin beli kırıldı»

Aynı gazetenin alt sütunlarında ise şöyle bir başlık yer almaktadır : «**Köln Radyosu, türkçe yayınında komünizm propagandası yapıyor**».

Bu tür yayınların amacı şudur: gazeteyi okuyan vatandaş, «**hımmm, Türkiye'de komünizmin beli kırılmış amma, yurt dışındaki Türk işçilerine komünizm propagandası devam ediyor**» diye düşünecektir. Vatandaşın böyle düşünmesi, bazı çevreleri ziyadesiyle memnun edecektir. Zira, görev yapılmış, durum kurtarılmıştır!

Peki ama, kim devam ettirmektedir bu komünizm propagandasını?

Anadolu Ajansı Genel Müdürü **Atilla Onuk**'un iddialarına göre: **Köln Radyosu**.

Bu mantık çerçevesi içinde yapılan çalışmaların kime veya kimlere ne sağlayacağı, Anadolu Ajansı gibi bir kuruluşa itibar getirip getirmeyeceği ise tartışma götürür bir konudur. Şurası bilinmelidir ki **Köln Radyosu**, Federal Almanya'da -yönetim kurulu seçimle teşekkül eden ve başında da Eyalet Başbakanı bulunan- bir kamu hukuku kuruluşudur. Federal Almanya gibi, komünizmi, Anayasa mahkemesi eliyle daha 1956'larda yasaklamış bir ülkenin bir kamu kuruluşunda Türk işçilerine komünizm propagandası yapıldığı iddia edebilmek için, getirdikten, Anadolu Ajansı Genel Müdürü **Atilla Onuk**'un mantığıyla de-

natılmış olunmak gerekir.

Türk işçilerin, komünist ülkelerdeki -Macaristan ve Doğu Almanya gibi- radyo yayınlarını dinlemelerini önlemek amacıyla, 1964 yılında, Federal Almanya İşçileri bakanlığının bir kararıyla kurulan «**Köln Radyosu Türkçe Yayınları**»nda komünizm propagandası yapıldığı iddia eden AA Genel Müdürü **Atilla Onuk**, delil olarak, Anadolu Ajansı'nın Köln'e yolladığı kendi bültenlerinin, Köln Radyosu yöneticilerince değiştirilmesini öne sürmektedir. Onuk'un mantığına göre, mademki Köln Radyosu, Anadolu Ajansı'nın bültenlerini değiştiriyor, onları harfi harfine yayınlamıyor, o halde, mutlaka komünizm propagandası yapıyor!

Desteksiz atışlar

28 Mayıs tarihli AA bülteninde bu iddiaları ortaya atan Onuk, şöyle demektedir:

«Son olarak 30-40 kişilik bir solcu gurubun Frankfurt'taki **Türk Hava Yolları** binasına vâki tecavüzlerini, bu radyo Türk işçilerine mal etmiş ve haberi «**Türk işçileri Frankfurt'taki Türk Hava Yolları binasını taşladılar**» şeklinde vermiştir. Oysaki Anadolu Ajansı, Frankfurt'ta olan bu hadiseyi dahi oradaki özel muhabirinden alarak, Köln Radyosuna iletmis ve tecavüzün küçük solcu gurup tarafından yapıldığını bilhassa duyurmuştur.»

Anadolu Ajansı'nın batılı haber ajanslarını atlatarak, Frankfurt'ta cereyan eden bir olayı oradaki muhabirinden alıp tekrar Almanya'ya yetiştirmesi ve buna rağmen Almanya'daki radyo redaktörlerinin -Köln Radyosu redaktörlerini- vurdumduymazlığı, doğrusu affedilir şey değildi!.. İşte, **Atilla Onuk** da bundan yakınıyor ve karşı taraftakiler hakkındaki kesin hükmünü veriyor-

du : Komünistler!

Onuk'un bu iddialarını, **Köln Radyosu**'nun haberler dairesi başkanı **Dr. Werner Hühne**, 31 Mayıs 1972 tarihli, türkçe yazılmış -herhalde, meramını karşındakilere daha iyi anlatabilmek için olacak- bir mektupla cevaplandırdı ve cevabının da AA tarafından yayınlanmasını istedi.

Onuk, Hühne'nin cevabını, -kendisinin, Köln Radyosu'nu niçin suçlamış olduğunu bir an için unutmuş görünerek-, bir polemik halinde ve işine gelen yönleriyle yayınladı! Oysa mektupta, örneğin Frankfurt'taki olayla ilgili bir bölüm vardı ki, oldukça ilginçti. **Atilla Onuk**'un es geçtiği bu bölümde şöyle deniliyordu :

«**Bay Knich'e yazdığımız mektupta, Frankfurt'taki «Türkisch Airlines» bürosuyla ilgili olarak verdiğimiz bir haberi de eleştiriyorsunuz. Biz bu olayı o gün, yani olduğu gün, altı satırlık bir haber olarak ve iki ayrı ajanstan yararlanarak yayınlamıştık. Anadolu Ajansı ise, ertesi gün verdi ve dolayısıyla aktüel habercilik bakımından oldukça geç kalmıştı. Öte yandan, Frankfurt'taki Türk Başkonsolosluğunun olayla ilgili aksi görüşünü de, yazı bize gelmez gelmez yayınlamış bulunuyoruz. Her iki haberimizin birer kopyesi, bu mektupla birlikte bilginize sunulmuştur. Son olarak bay Knich'e yazdığımız mektup ve özellikle Anadolu Ajansı tarafından yayınlanan iddialarımızla, bunların doğruluğunu bizlerden sorup araştırmadan, WDR'in türkçe yayınlarına yaptığımız ithamları hayretle karşıladığımızı bildirmek isterim. Bu yüzden Ajansınız tarafından, benim öü karşı görüşlerimin de yayınlanmasını, yerinde ve hakkı bir davranış olarak görmekteyim.»**

ATILLA ONUK, MELEN VE GÖĞÜŞ'LE: Demirel'in gözdesiydi..

Kibar bir ders

Köln Radyosu haberler dairesi başkanı Dr. Werner Hühne, Anadolu Ajansı haberlerinin tahrif edildiği, dolayısıyla komünizm propagandası yapıldığı yolundaki iddialara da şu cevabı veriyordu:

«1 — Bize Anadolu Ajansından gelen haberler, aynen öteki ajanslardan aldıklarımız gibi, redaksiyon çalışmalarımızın sadece temel ya da ham maddesi olabilirler. Haberlerin seçimi ve yayına hazırlanması, doğrudan doğruya ve sadece Köln'deki Redaksiyonumuza aittir. Ve bu da, görevli Alman redaktörün işidir. Bir ajans haberinin bir başka ajans tarafından ayrıntılı olarak verilmesi, ya da tamamlanması ve bizim de bundan yararlanmamız, gene bu redaksiyon çalışmalarımıza dahildir. Bu iş bir kontrol nedeniyle olduğu kadar, tek bir ajansın zaman zaman, o haberle ilgili bütün ayrıntıları veremeyişinden de yapılmaktadır.»

2 — WDR haberler dairesi, sorumlunu müdürük her redaksiyon gibi, bir tutuklu ya da sanığı, kanunlarca cezalandırılmadan önce suçlamayı reddeder.

WDR aynı zamanda, kanunları önünde ispatlanmadıkça, herhangi bir insanı 'kızıl', 'anarşist', 'câni' şeklinde damgalamayı da kesinlikle reddeder. Bu klâsik gazeteciliğin haber yayma kurallarına da uygun bir tutumdur.

3 — WDR'in Federal Almanya'daki türklere komünizm propagandası yaptığını iddia etmek, olsa olsa anlamasız bir suçlama olabilir ve bundan öteye gidemez. Nitelikli yayınlarımızı bilen ve tanıyan herkes, WDR'in bu programıyla Türk işçilerine doğru, açık seçik ve objektif enformasyonda bulunmak amacı taşıdığını çok iyi bilmektedir. Bu yüzden WDR'in türkçe yayınlarına yapılmak istenen diğer bütün isnatları, gerçeğe aykırı olarak nitelendirmek, şahsım için bir zorunluluktur ve bu tür isnatları bütünüyle reddederim.»

Yapışık üçüzler

AA Genel Müdürü WDR haberler dairesi başkanının mektubunu yine Anadolu Ajansı bültenlerinde cevaplandırdı ve bu cevap, ertesi günkü «Afalet ve «Son Havadis» gibi gazetelerde, «Köln Radyosu 3,5 kızılın hâmisî oldu» gibi, gerçekten itibarlı başlıkların çekilmesini sağladı.

Kuruluşundan bu yana her yıl, örneğin, vergi beyannamelerinin doldurulması sırasında Türk işçilerine özel programlar düzenleyerek, Alman vergi dairelerinden vergi fazlalarını geri almaları için kolaylıklar sağlayan ve Türk işçilerine tasarruflarını Türkiye'ye transfer etmelerini

TÜRKİYE NOTLARI

Efes Oteli... Kibele, bütün göğüsleriyle mermer merdivenin yanında, ürktüçü... İyi işliyor. Musluklar, boğazlanmış horoz gibi hırıldamıyor. Yüzme havuzu temiz, servis çabuk. Yemek, yenilecek cinsten. Şair Rıza Tevfik'in oğlu nereden geçerse öyle oluyor.

Ben apolitik bir yazı sunuyorum, işin şirin tarafını. Aradan birkaç zaman geçmiş olmasına rağmen, anlatmazsam bir tarafım şişer diye korkuyorum. Bir de, üstünde durduğum bir taraf var. Büyük işler yapmış adamlar hakkında hepimizin kafasında, şartlanmış bir imaj yerleşmiş. Bakışını keskin, hayatını yorgun bekliyoruz öyle kişilerin: Atatürk bizi şımartmış.

Zülfikar Ali Butto ve maiyeti, Efes Otelinin 85 odasında yerleşmişlerdi. Memnun terkettiler oteli, Herşeyleri düşündü. Sıcak bir ülkenin adamları oldukları bile hesaplanıp ek battaniyeler serildi yataklarına.

Nazif Bölükbaşı -Şair Rıza Tevfik'in oğlu-, onları şatosunda, konuksever bir senyör gibi karşıladı: Senyördür. Büyük bir ozanın oğlu olmak, kim ne derse desin, üttürü düttürü, başka şey.

— Öyle düşünmüyor musunuz fem?

— Öyle düşünüyoruz, öyle düşünüyoruz Nimet Arzıkçım.. Sen sağa sola sataşmadan devam et...

Yirmisekiz büyükelçi vardı heyette. Bizim için onları birbirlerinden ayırdetmek zordu. Kendileri için de herhalde... Asansörde, esmer üzre bir adam, esmer üzre bir adama toslayınca, nazik ve ihtimamlı davranıyordu:

— Are you with the president? (Başkanla beraber misiniz, yani hayetten misiniz?)

Arkadaşlardan bazısı da levent ve esmer oldukları için, bu sözlerle muhatap kaldılar. Hattâ dost Pakistan'ın enformasyonunun başında olan bile bizimkilere böyle sorular sordu.

— N'o? Büyükelçi sanılmak fena mı?

Bir günlük beylik gene de beyliktir.

Sayın Zülfikar Ali Butto'ya gelince, olgun bir yakışıklılığı vardı. Herhalde, Yahya Handan sonra, krizi çözecek adam olmak, bir sürü sokları göğüslemek çok yoruçu olmuştu ki, dinlenmek istiyordu.

Elçiler hep, "Uyuyor, yeni uykuya daldı, uykudan dört buçukta uyanacak" gibi cevaplar veriyorlardı, bizim meraklı gazetecilere.

Basın toplantısı yapılmadı; dönüş yolu üzerindeki uğrak Tahran'da yapılacakmış.

Ve bu fasıl da böyle bitti.

Gene düşünüyorum: Bizi Atatürk çok çok çok

öğütleyen, Türkiye'de yatırım yapacak işçi kuruluşlarını destekleyerek Türkiye'ye her yıl büyük ölçüde döviz girmesine katkıda bulunan WDR'nin Türk İşçileri Yayını'nın bu yoldaki çabaları; sadece yurt dışındaki Türk işçileri tarafından değil, uzun süre bu radyonun yayımla-

rını yakından izleyen ve bugün biri Maliye, diğeri Devlet Bakanlığı makamında oturan iki hükümet mensubu tarafından da çok iyi bilinmektedir. Ama, her nedense, Türkiye'de zaman zaman Köln Radyosu aleyhine bir kampanya rüzgârı esmektedir. Ve her ne hikmetse, bu kampan-

Efes otelinde

NİMET ARZIK

Dünyadan habersiz bazı kişilerin bazı kilit noktalarına getirildikleri olur. Hayat bu..

şımarttı. Herhalde başka kimsenin şımartmayacağını, uzun seneler, bildiğinden...

BEYEFENDİ GÖZLERİNDEN ÖPTÜ :

Adam, muavininin odasına, elinde bir tomar kâğıtla girdi.

— Ka'deşim, dedi, son derece ciddi ka'deşim... Bu çeviriyi Başbakan, bilhassa senin yapmanı istiyor... Gözlerinden öptü, bunu Hasan bey (veya Ahmet veya Mehmet veya Siyavuş, gerçek ismi vermek işime gelmiyor) yapsın, başkasını istemem diye ısrar etti...

"Hasan" beyle göz kırptık. Hey Allahım, bu bir metoddu. Kişiye, angarya yüklemek istediğinden, hep "Bakan beyefendiye veya Başbakan beyefendiye" püse dağıttırıldı.

Göz kırptık, güldük; çünkü, Başbakan o zamanlar Nihat Erim'di. Confucius kadar ciddiydi, o kadar derinden tecrübeli değilse de. Püselerini öyle bol keseden dağıtmazdı. Sonra karşımızdakini iyi biliyorduk: Sonuç almak için yedi düveli birbirleriyle püsettirdi. (Fena mı?)

Bu gelenek kaybolmuyor, hiçbir mekanizmada.

Geçen gün gene bir resmî odadaydım. Telefon çaldı. Ses, bana kadar geliyordu. Diyordu ki ses (çok da nazikçe!):

— Köşk, sizden çok memnun... Köşk dedi ki... Köşk demedi ki...
Gene göz kırptırıp gülümsedik.

İÇİMİ DÖKÜYORUM :

Efendim, Türkiye'yi öylesine sever ki... Türkiye'nin sözü geçince şakır şakır ağlar.

İkiyüzlülüğün bir başka nişanesi de bu!

Niye ağhyacakmış Türkiye denince?.. Türkiye, bütün çalkantılarına rağmen, bir mutluluktur. O ağlaşan duygulu kişinin aklına hiç mi Bodrum'un çilginliği gelmez? Akdeniz'in pırlıtsı gelmez? Bu topraklar için bir gül sunar gibi hayatlarını sunanlar gelmez? Mimar Sinan gelmez? Honat Hatun gelmez? Ahlat gelmez? Nasreddin Hoca da mı gelmez? Karadeniz kıyılarının zümrütlüğü gelmez? Steplerin kavrukluğu gelmez? İnşirah sokağı diye bir sokak vardır İstanbul'da, kıvrımlı, onun zerafeti gelmez?.. Boğaz'ın bir tarafından bir tarafına oynayan yunusların akını gelmez? Heybeler gelmez, kubbeler gelmez, Sultan Hanı gelmez Kayseri'de (belki adını duymamıştır), ninniler gelmez, türküler gelmez, ozanlar gelmez, gelmez oğlu gelmez? Tabii, aklına hiçbir şey gelmiyen insan şakır da şakır ağlar, gelmiyor diye.

Bu ağlamayı, bu boşluktan, bu ikiyüzlülüğün ağlamayı da hoş görüp övenler var. Halbuki Türkiye, mutlu gülüşlere muhtaç, sulu gözlere değil de bozulmuş ağlama güddelerine...

BİR FILM TEKLİFİM VAR :

Ortalardan söylüyorum; çünkü, asıl makamata başvursam, reddedileceğim garanti. Neden?.. Red müessesesi var!

Su ellinci yıl (Cumhuriyetinki), birçok vatandaşın kafasını kurcaladığı gibi, benimkini de kurcalıyor burğu burğu.

Bir Boğaz filmi yapılacak herhalde, bütün diğer şenlikler arasında, hiç olmazsa Boğaz köprüsü münasebetiyle. Belkemikli bir film olmasını dilerim.

Boğaz nedir? Eskiden bir uçurumdu. İstanbul'un fethiyle bir nehir oldu, iki kıyısında, iki kıtanın insanlarının kardeş olabileceğini anladıkları bir nehir... O kardeşliği daha da kolaylaştırmak için, mânevi köprüye bir de maddi köprü eklendi!

Tabii bu gülec gülec, çaktırmadan, imajla ifade edilecektir, ders verir gibi değil, tahdideder gibi değil, vaaz verir gibi değil!.. Ah o vaazlar!..

Aziyade (Azâde)... Piyer Loti... Ah mavi deniz... Ah güneş... Ah akan tarih... Ah şiş kebabı... Ah dans oriental... Ah faddal faddal yâ seydi... Ah kayıklar... Ah kızlar piriç ayıklar"... dan ibaret olmamak, değil mi?

Dünyadan habersiz bazı kişilerin bazı kilit noktalarına getirildikleri olur. Hayat bu! Ama o kişilerden seneler senesi, ne yapıyorsun, ne yaptın diye hesap sorulmaması çok gücümeye gidiyor. Böyle filimleri yaptracak maalesef gene onlar!

Bizde yalnız politik hesaplar soruluyor ara sıra. İdeolojik hesaplar da soruluyor ara sıra. İş ters yapmanın hesabı sorulmuyor nedense...

İnşallah böyle bir film yaparlar, hârikulâde olur da, ben de mahcubiyetten yüzüme peçe örterim. O peçeye öylesine ihtiyacım var ki..

Bu birkaç mâsumâne satıra tepkiyi söyleyeyim:

1) Ukalâ!. Filimden ne anlar? (Yahu n'olur, bize de anlayacak, azıcık, sizin kadar değil ama, azıcık, anlayacak bir saha bırakın, maşa kadar olsun, cımbız kadar olsun, razıyız!..)

2) Kim bilir hangi istediğini yapmadık da!..

3) ..... (Üç numara tepki o kadar acı, o kadar acı ki... dilim varmıyor. İtham ve iftira!..)

Ahşığız bre!.. Siz şu filmi hele yapın da...

— Siz dediğin kim, Nimet Arzıcım?

— Kim üstüne alırsa!..

yanın rüzgârları hep aynı mınraklardan, Adalet, Son Havadis ve Anadolu Ajansı «yapışık üçüzler»inden estirilmektedir!

Oysa, Anadolu Ajansı'nın çeşitli talepleri, bu Köln Radyosu tarafından zaman zaman, fazlasıyla yerine getirilmiş; örneğin, Gölbaşı'na

bir tehsiz sistemi kurulması için AA'nın kasasından beş kuruş çıkmaksızın gerekli yardımlar yapılmış; Anadolu Ajansı Bonn muhabirinin Köln Radyosu için yaptığı özel servislerin ücretleri kendisine tıkrı tıkrı ödenmiştir. Ancak bir keresinde, Genel Müdür Onuk'un, Anadolu Ajansı Al-

manyası Bürosunun masraflarıyla Büro personelinin maaşlarında Köln Radyosu tarafından ödenmesi yolundaki teklifi «gayriciddi» bulunarak reddedilmiştir!

Acaba AA Genel Müdürünün öfkesi bu eski anlaşmazlıktan mı ileri gelmektedir?.

Mahkeme eliyle aldığımız
tekhziptir.

TV'den notlar

Acı ama, gerçek.

TRT ile uğraşmayı marifet sayan bazı çevrelerin maksath yayınlardan birisinin de, Kurumun kapısı dışına konan bir kişinin imzasıyla yayınlanması için gerçek yüzünü baştan açığa koyuyor.

Gerçekte cevap vermeye bile değmeyecek bir yığın yanlış ve hizmetle ilişkisi olmayan bu satırlara cevap vermemek en doğru yol..

Ama ne var ki, belirli sayıda da olsa bu dergiyi okuyanların yayımlamasını önlemek amacıyla ve yalnız okuyucuya hizmet için olayların gerçek yüzünü ortaya koyuyoruz.

TRT'nin Türk kültürüne hiç önem vermez hale geldiğini söyleyen sözde yazar, ne demek istediğini kendisi de bilmiyor. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, Anayasa ile kendisine verilen görevi yerine getirirken, Türk milliyetçiliğine ve Türk kültürüne hizmeti her zamankinden daha fazla ve titizlikle ele almaktadır. Ama TRT'nin, radyo ve televizyon postalarında kültür hizmeti yapıyorum diye memleketi yıkmaya ve bölmeye zemin hazırlama edebiyatı yapmak hizmet ise, ve bunlar bir marifet ise, TRT'de bundan böyle bu cereyanları bulamayacaksınız.

Türk kültürüne hizmet etmek, Basın-Yayın Yüksek Okulu Müdürünün odasının basıldığı mizansenini hazırlayıp düzmece programlar yaymaksa, TRT'de bunu, bundan böyle bulamayacaksınız.

Türk kültürüne hizmeti, maksath kitaplara kucağına açıp, televizyon ekranı karşısına geçerek okumak ve bunu en ilkel usullerle yayınlamak ise, TRT bunda da bulunmayacaktır.

Türk kültürüne hizmet köy programı yapıyorum diye belirli milletleri köylü adına ekrana getirip maksath sloganları tekrarlatmaksızın TRT buna alet olmayacaktır.

Türk kültürüne hizmet köy saati adı altında köylüyü işgale zorlayıcı yayınlar yaymak ise, yıllarca yaptırdığımız bu yayınları bir daha TRT'de göremeyeceksiniz. Sizin zamanınızda hergün maksath yayın-

lar birbirini kovalarken hangi kültüre hizmet ediyor dunuz?

Sovyet Sefaretinden gizli yollarla film alıp Türk milletinin alın teriyle kurulan TV'de yayınlamak acaba hangi kültüre hizmettir?

Yazıdaki gerçek dışı beyanlarınızdan birisi de Cumhuriyetten bu yana hikâye-roman adlı programın birdenbire kaldırıldığı masalı...

Kendiniz radyo dinlemediğiniz gibi, okuyucuları da dinlemiyor sayıyorsunuz. Bu programın, «Hikâye ve Roman bölümü»nün sonuncusu 23.2.1972 günü yayınlanmış ve bu programda, serinin sona erdiği de ilân edilmiştir. Şiir bölümü ise, 23.3.1972 günü gene aynı şekilde bitmiştir.

TRT'de aylardan beri yeni yeni bir teşkilât düzenlenmesi üzerinde çalışıldığı bir gerçek... Yazıya imzasını koyan sizin gibi birtakım kişilerin yarattığı keşmekeşi değil bir kaç ayda, sanırım bir kaç senede bile düzeltmek zor olacak. Hiçbir prensibe, hiçbir bilimsel esasa dayanmayan bir TV düzenini ortaya çıkararak, hizmet anarşisi doğuran siz değil misiniz?

Televizyonu bir aile şirketi haline getirip, kimin ne yaptığı bilinmez bir organ durumuna soktuktan sonra, burayı düzeltmeye çaba gösterenlere çelme takmayı kişisel yaradılışınızın normal bir görünümü saymak gerekir.

Yazınızda yer alan hususlardan birisi de, «TRT'nin yıllardan beri sürüp giden o kendine özgü havadan hâlâ kurtulamamış olması»...

TRT yıllarca süren bir keşmekeşten sonra, derlenip toparlanma ve bir gelişme içine girmişken, böyle bir iddia ile karşıya çıkmak ve hele sizin gibi birisinin bu tarz beyanına muhatap olmak gerçekten gülünç oluyor... 1961 Anayasası'nın kendisine verdiği özerkliği ne yazık ki, sizin gibilerin anlayışı içinde kaybeden TRT, şimdi tarafsız bir kamu yayın organı olarak toparlanmaya çalışmaktadır. Müesseseye verilen

özerkliği bile az görüp, gazete sünnetlerinde kişisel özerkliği savunan ve tutumlarıyla Kurumun özerkliğini bile kaldıran kişilerin bugün hiç değilse susmaları gerekmez miydi?

TRT'nin Devlet Tiyatrosu ile işbirliği yapmasını kınamanızı anlamak, okuyucu için belki hayli güç. Ama, bizim için hiç zor değil... Hizmette bulunduğunuz dönemde, Devlet kuruluşları ve millî müesseseler ile hatta Kurumun diğer üniteleriyle işbirliği yapmamayı ve hatta bunlara karşı çıkmayı marifet saymanız bızce malûm olduğuna göre, bu tarz beyanınızı gayret normal karşılamaktayız... Burada, sayın okuyuculara bir kaç noktayı hatırlatmakta fayda umarız:

İddialarımızın aksine, bütün dünya televizyonlarından televizyonlara özgü oyunlara yer verilmeye devam edilmektedir. Gene bütün televizyonlarda, tiyatrodan doğrudan doğruya aktarılan, tiyatronun özelliklerini mümkün olduğu kadar koruyan programlara da yer verilmektedir. Özellikle Türkiye gibi bir ülkede her yerde tiyatro olmadığına göre, tiyatro eserlerinin bu yolla televizyona aktarılması bir kültür hizmeti değil midir?... Televizyona özgü oyunların yapımı bir plân içinde devam ederken bu türde TV programları yayınlanmasının, TV programcılığı ile bağdaşmayan bir yönünü bulmak için, kişinin kendisini çok zorlaması veya bu konularda hiçbir bilgiye sahip olmaması gerekir.

TRT, bu hizmeti yerine getirirken, Devlet Tiyatroları ile işbirliği yapmaktan daha tabii ne yapabilir-di?... Ama, bakın bunda da yerden göğe kadar haklısınız. Öyle ya... Bir insan gider yurt dışında bir kaç ay radyo tiyatrosu semineri takip eder, sonra da kendisini memleketine televizyon uzmanı olarak takdim ederse, yapacağı iş, ortaya koyacağı fikir de ancak bu kadar olur...

TRT GENEL MÜDÜRÜ
Musa ÖĞÜN

BARIŞ

SOSYAL BARIŞI

ÖZLEYENLERİN GAZETESİDİR

Reform fetişizmi

ve bir örnek

CEMİL ALP

Türkiye'de, bir yılı aşkın bir zamandır, «reform» sözcüğü en çok kullanılan bir terim haline geliverdi siyaset arenasında. Çok fazla değil, bundan iki yıl önce, bazı çevreler tarafından «komünistlik» diye ilân edilen fikirler bugün, ilk bakışta gösterilmeğe çalışıldığı şekliyle, aynı çevreler tarafından bayrak haline getirilmiştir. Burada iki sorunun ortaya çıktığı görülmüyor: İlk olarak, bu fikirler «ilk bakışta gösterilmeğe çalışıldığı şekliyle» benimsemiyor ve önermiyor; ikinci olarak da, iki yıl içinde acaba nasıl bir değişiklik olmuştur da, bazı çevreler, görünüşte bile olsa, 180 derece bir dönüş yapmışlardır?

Türkiye, bilindiği gibi, temel üretim biçimi bakımından kapitalist üretim ilişkilerinin egemen olduğu bir ülkedir. Ve bu ilişkiler, dünyanın her yerinde görüldüğü gibidirler, yani «saf» ve «berrak» değildirler. Bütün sosyal olgular gibi, başka sorunlarla iç-içe geçmiş, girift ve karmaşıktır. Bu giriftlik, aynı üretim ilişkilerinin belirlediği bütün üst - yapı kurumlarına ve bu arada iktidarlara da kaçınılmaz bir biçimde yansımıştır.

Türkiye'de 12 Mart öncesi iktidarlar, bu giriftliği nasıl yansıtmıyorlardı, sorusu sorulabilir. Buna geçmişte, kimisi hayalci - ütopyik-, kimisi yanlış ve bir kısmı da isabetli olan birçok değişik cevaplar verilmiştir. Bizce, sorun şöyle konulabilirse doğru bir yaklaşım yapılabilir: Türkiye, Robinson Cruoe'nin adası değildir. Dünya kapitalist sisteminin, özellikle 2nci Dünya Savaşından sonra yaygınlaşan **bütünleşme** çabalarının etki alanındaki bir ülkedir. Burada bir parantez açıp, bu «bütünleşme»nin de giriftlikten uzak, iç-çelişkisiz bir çaba olmadığını kaydedelim. (Türkiye'yi bu etki alanına sokan nedenler konumuzun dışındadır.) Çağımızın kapitalizmi bir dünya sistemi olarak-emperyalizm-, manifaktür ve rekabetçi dönemdeki «tekniki geliştirici» özelliğini çoktan yitirmiştir. Şimdi artık, sadece, tarihin çarkını ileriye zorlamayan, fakat **zorunlu** olan bir «gelişim» içindedir. Bu özelliğini, etki alanındaki bütün ülkelere taşımaya çalışması doğaldır. Ayrıca, bu etki alanını sürdürmek ve genişletmek için de yeni yöntemler aramak zorundadır. Bütün bunlara yeni pazarlara açılmak,

askeri dayanak noktaları sağlamak, vs. gibi çabalarını da ekleyebiliriz. Öte yandan, etki alanındaki ülkede de, son tahlilde bu etki alanının yönüne ve yönlendirici güçlerine ters düşmesi olanaksız olan bir yerel (local) hareketler sürmektedir.

Türkiye'de yerel-kapitalizm, gayet doğal olarak, en ateşli temsilcilerini (özellikle büyük) sanayicilerin şahsında bulmuştur. Bu kesimin, yerel-kapitalizmi geliştirici ve etki alanının çapını genişletici kavgasında, kendi kontrolünde kullanabileceği güçlü bir silaha ihtiyacı vardır: bu silah, devlet aygıtının ta kendisidir. Fakat, yukarıda da belirttiğimiz gibi, sosyal olgulardaki karmaşıklık, onun bu silaha tek başına sahip olmasını önleyici bir tarihi süreci meydana getirebilir. Bu, Türkiye'de, bundan iki yıl öncelere kadar açıkça gözlenebilen, şimdilerde ise «buzdolabına konmuş» bulunan bir olgudur. «Partiler-üstü» olmayan hükümetler döneminin vazgeçilemez şartı olan «genel seçimler», devlet aygıtına tek başına sahip olmak isteyen büyük-sanayici kesimi ve ortakları için, gerçekten bir «başbelâsı» haline gelmiştir. Feodal üretim biçimine karşı inatla öne sürdüğü seçim hakkı, belli bir aşamada kapitalizm için, kendisi için bir ayakbağı haline gelmiştir. Parlamento çalışmalarına yanzöyle bile olsun bakmayı reddeden «kestirmeden devrimcilik» ütopyalarına kapıldığı için mi, bu kesimlerin, seçimlerin genelliğine karşı çıktıkları sanılmaktadır? Tam aksine, bu çevreler, parlamentoyu reddetmek şöyle dursun, parlamentoyu tek başlarına kontrollerine alabilmek için, seçimlerde «reform» yapılmasını istemektedirler. Sadece «aydınlar» seçmek hakkının verilmesini öneren görüş, bunun bir ifadesini teşkil etmekte idi.

«Genel seçim» mekanizması için içine girince neler olmaktadır? Bir kere egemen kesim, ke-

sin kontrollü sağlayabilmek için birtakım risklere katlanmak zorunda kalmaktadır. İkincisi, en azından, iktidarı garantiye almak için birtakım «cansıkıcı» ortaklara katlanmak zorunda kalmaktadır. Ve ikinciye bağlı olarak (üçüncüsü), kendi programından ve kazançlarından prim vermek mecburiyetinde kalmaktadır.

Somut olarak; örneğin, orta-burjuvazi ile kısmen antlaşmalar kurmakta, onu da iktidarına ortak kılmaktadır. Bu, tabii ki -örnekte zikrettiğimiz- orta tabakaların üst kesimlerinin kara gözlerinin hatırı için değil, şu «başbelâsı» genel-seçimin zorunluluğu altında olmaktadır. Böyle bir ortaklık ne kadar sürebilir? Genel olarak, bütün ortakların çıkarlarını birlikte sürdürülebilir sürecinin sonuna kadar...

Fakat, büyük-sanayici kesimin gelişim doğrultusunun aynı zamanda, geniş kitlelerin yoksullaşmaları ile atbaşı gittiği, bilinen bir gerçektir. Bir zaman sonra bu süreç, büyük-burjuvaziyi ortaklarının karşısına kaçınılmaz bir biçimde çıkaracaktır. Ve artık bu ortaklık yaşayamaz bir aşamaya gelmiştir. Eğer, bu kesimleri birbirlerinin karşısına çıkarabilecek önerilerden sakınılırsa, bu ortaklığın daima yürüyebileceğini sananlara deriz ki: dediğiniz doğrudur baylar, ama dediğiniz halde ortaklık kuracak güçler diye bir şey ortada kalmamıştır. Bunun için bu san'ı, ancak, ekonomi-politiktan haberi olmayan, ya da epeyce dar-kafalı zihinlerde olumlu yankı bulabilir.

O halde, bu «genel seçimler» derdi nasıl tasfiye edilebilir. Bunun hemen akla gelebilen iki yolu vardır. Ya «genel seçim» denen mekanizma temelli kaldırılsın; ya da, bir zaman için, bu mekanizma «buzdolabına sokulup», bu arada da ilerde akortsuz ses çıkartabilecek teller «ayar edilir». Birinci yol, kangren olan kolu kökünden kesmektir. Fakat, etki alanının belli bir aşamasına gelmiş bir ülke için, Ortak Pazar, İkinci yol ise, daha zorca olmasına rağmen daha az risklidir. Üstelik bu dönemde egemenler ortaklık diye bir problem olmadığı için de çok rahat hareket edebilecektir.

Z. Hanlarova

Bir halk müziği ustası

Bir süre önce yurdumuza gelen, İstanbul'da üç, Ankara'da iki konser veren Hanlarova, Azerbaycan halk müziğinin başarılı sanatçısı olarak büyük ilgi gördü. Bu başarılı konserlerindeki ilgiyi, Hanlarova'nın lirik söyleyişi yanında müziği duyarak ve kendine özgü yorumuyla vermesinde aramak gerekir. O bir sanatçı olarak kendi hayat tecrübesine, temalarına, üslubuna yaratıcı olarak kişiliğini aydımlık bir biçimde koyan, ve onu başkalarından ayıran herşeye sahiptir. Fakat aynı zamanda kendi ülkesinin müzik kültüründen aldığı bilgi ve estetik yaratma ilkeleri, onu diğer sanatçılara bağlamaktadır.

Hanlarova, ele aldığı besteyi, müzik edebiyatında doğu halklarına özgü diye bilinen üsluptan daha bir farklı söylemektedir. Kendisine eşlik eden sanatçılardaki heyecanı, müziğin öz ve biçiminde olan estetik toplumsal duyguyu çok iyi değerlendirmesini bilen, kendi ulusunun müziğini en güzel söyleyen bir sanatçıdır o. İnsan kişiliğinin gelişmesine katkısı olan herşey, onun ufkunu genişletmekte, ona yüksek başarılar sağlamakta, kendi dünya görüşünün estetik özelliklerini müzik diliyle olağanüstü yapmaktadır. Kendi müziğinde ulaştığı başarı kadar, aynı duygu ve güzellikte her ulusun müziğini, örneğin bizim halk müziğimizi, şarkılarımızı da aynı estetik kaygılarla ve estetik düzeydeki yorumuyla söylemeyi başarmaktadır. Her ezginin müzik cümleleriyle gereken yorumunu böylesine güzel verebilen bir sanatçıyı ben, gerçekten de, pek az dinlemişimdir. Salt bir yaratma müziğiyle yorumluyor şarkıları, türkülerini. Hanlarova'nın üslubunda bir başka şarkıcıyı dinlediğimi anımsamadım hiç. Yoksa her ulusun kendine özgü müziğini bilirim ve aynı heyecan ve güzellikte söyleyenlerini de dinlemişizdir. Ne var ki, Zeynep Hanlarova'nın Azerbaycan halk şarkılarını, türkülerini sevdimi, tath, şirin ve müzik dolu yorumlarla söylemesi, dinleyiciyi şaşırtan bir nitelik kazanmaktadır. Çok yönlü bir sanatçı oluşu, Hanlarova'ya, duygusallıkla birlikte, şaşırtıcı bir coşkunluk vermektedir.

Ortak özelliklerimiz

Azerbaycan Müziğinin bize yakının yanı sıra pek çoktur. Hatta birçok yönleriyle benzerlikler de kazanmıştır müziğimiz. Başlangıçtaki çıkış noktamız, saray müziğimizin dışında, halk müziğimizin yönünden yakınlıklar taşır. Orada kuramsal çalışmalar yoğunlaştıkça, büyük besteciler, ünlü müzikologlar yetişmiştir. Örneğin Azeri Müziği, 20'nci yüzyıldan önce, Azerbaycanlı büyük besteci Üzeyir Hacıbekov'la başlar. 1908'de ilk Azeri Operası «Leylâ ile Mezun»u yazan Hacıbekov, «Bir Neşe», «Arşın Mal Alan» operalarıyla çok sesli müziğin temellerini atarken; halk müziğinden, halk ezgilerinden yararlanıyordu. Başlangıçta ilkel çalışmalar yapıyordu. Koro, orkestra ve solistler yoktu. Hacıbekov, 1936'da «Koroğlu» operasını besteledi. Onun en başarılı eseri, kuşkusuz, «Koroğlu»dur. Bu eserle büyük bir atılım yapıldı.

1920'de Azerbaycan'da konservatuvar kuruldu. O zaman müziğin sorunları çoktu. Hangi müzik yollarını kullanmak gerektiği sorunu çıktı ortaya. Batı, Rus Müziği veya Doğu Müziği biçiminde mi kalmalıydı Azeri müziği? Hacıbekov, Rus ve Batı müziğinin bütün olanaklarını Azerbaycan ulusal müziğiyle birleştirmeyi saflık verdi. En doğru yol da buydu onlar için.

Halk müziği çalışmaları

Bugün Azerbaycan'da, bütün müzik biçimleri üstünde çalışmalar yapılmakta; müzik teori ve pratik yönden gelişip yaygınlaşmaktadır. Yurdumuzda çok tanınan orkestra şefi ve besteci Prof. Niyazi, Prof. Kara Karayev, Fikret Amirov, Prof. Cevdet Hacıyev, Prof. Sultan Hacıbekov gibi ustalar var. Bunlar, halk şarkılarını, türkülerini konservatuarda özenle işlemektedirler. Çok-

ZEYNEP HANLAROVA
Şaşırtıcı bir coşkunluk

sesli müzik üstüne çalışmalar yapan bestecilerin hemen hepsi halk müziğinin gelişmesinde öncülük etmektedir. Nâzım Hikmet'in «Ferhat ile Şirin» adlı eserine müzik yapan Azerbaycanlı besteci Kara Karayev'in öğrencisi Arif Melikov, genç kuşağın ünlü bir temsilcisidir. «Ferhat ile Şirin», aynı zamanda, «Aşk Masalı» adıyla bale yapıldı. Sovyetler'de. Koreograf Grigoriyeviç'in bale çalışmalarını Arif Melikov, müziğiyle öylesine seslendirip değerlendirdi ki, dünyanın her bir yanında oynanmağa başladı bale. İşte bu Arif Melikov, Zeynep Hanlarova'nın söylediği en güzel şarkılardan birini besteleyen sanatçıdır. «Konuk Gel Bize», Azeri bir şairin mısralarından Melikov'un müziğiyle yaratılmıştır. Bize ters gelen, bizim bestecilerin kavramada ve değerlendirmede güçlük çektikleri bir olay var: Hem çoksesli çalışıyorlar Azeri besteciler, hem de Doğu müziğinin istediği şarkıları, türkülerini halk ezgileriyle besliyorlar. Eski kültürün mirasçıları, yeniden yaratmalara geçiyorlar.

Ulusal çalgı aletleri

Azeri bestecilerin iki önemli üstünlüğü var: Biri, teorici yanları. Bu yanları, eğitim görmüş bilimsel çalışmalarının temelini sağlıyor. Diğeri ise, pratik yönleridir. Azeri müziğini bugünkü canlılığa kavuşturanlar, besteciler, müzikologlar ve yorumcular olmuştur.

İşte Zeynep Hanlarova, böyle bir müzik okulundan, müzik dünyasından geliyor ve en güzel şarkıları söylüyor. Halk ozanlarının, klâsik şairlerin, örneğin Fuzulî'nin, Vakıf'ın, Nizami'nin, Nesimi'nin şiirleri, bestecilerin ellerinde müzik olup çıkar. Zeynep Hanlarova, şirin, bestenin sanat yönünden bütünlüğe kavuşmasıyla, şarkıcı için bunun ne gibi bir üstünlük olduğunu ispat ediyor.

Bugün, çoksesli veya teksesli Azeri müziğinde kullanılan klâsik çalgı aletlerinin usta ellerde olduğunu bu konserlerde bir kez daha gördük. Örneğin «Koroğlu», «Şah İsmail», «Kerem» gibi bellibaşlı operalarında kullanılan tar, kemence, akordeon, klarnet, nağara (küçük davul biçiminde) gibi ulusal çalgı aletleri, Habib Bayramov, Talât Baklanov, Aftandil İsrailov, Veli Kadimov, Büyükağa Muradov gibi, virtüöz olmuş büyük ustalar tarafından çalınıyor. İşte bu sanatçılar eşlik ettiler Zeynep Hanlarova'ya. Bu çalgıların herbiri, yukarıda adlarını belirttiğim opera eserlerinde de kullanılmaktadır. Ulusal çalgıların ulusal operaya, senfonik eserlere girişi, gerçekten de, üzerinde durulmağa değer bir müzik türü ve çalışmasıdır.

İlk şiirlerim, daha ben lisedeyken *Gün* dergisinde çıkmıştır: çerden çöpten, kötü kâğıda basılır, yürekli bir dergiydi, o karanlık 40 yıllarında toplumca olabilmenin büyük şerefini taşıyordu.

Bir süre sonra, Yığın diye başka bir toplumsal dergi daha çıktı. İlk heves değil mi, şiirlerimden birkaçını ona da iletтім, basmadılar. İlk beğenmediklerini sandım, yanılmışım: *Gün*'de yazdığım için basmayı uygun görmemişler. Bu kadarla yetinseler, iyi, üstelik Yığın'a geçen yazar ve ozanlardan *Gün*'le ilişkilerinin kalmadığını gazetelerle kamuoyuna duyurularını istediler. Cahit Irgat'ın ilhamını, bir sabah, Cumhuriyet gazetesinde gözlerimle görmüşümdür.

Onlar buna fikir disiplini diyorlardı ya, inanmıyordum, bildiğimiz bağız hoşgörüsüzlüğünü disiplin diye yaldızlamışlar gibime geliyordu. Sonraki yaşadıklarım bu önsezimi haklı çıkarmışlardı: yöntemi doğru da saysan, kuşku da olmasa, uygulamamı şu ya da bu yönde olması bakımından ileri süreceğın her soru işareti, bir ihanetin değilse mutlaka bir sapıklığın belirtisi sayılacaktır. Ben bunu defalarca yaşadım.

Yıl bilmem kaç, yine bilmem hangi leğenörtüsü sorunundan birbirimize girmişiz, bir öğle sonu Köprü'den Eminönü'ne geçiyorum: özlener çağrıştıran vapur düdüklüklerinin, martıların, tramvay ve otomobillerin dağıdağası arasında, dalgın ve yalnızım. Nasıl oluyorsa, karşıdan bir arkadaş gurubuyla burun buruna geliyoruz: hepsiyile paylaştığımız acılar, mahkeme koridorları, sandık iskemleleri, gizli hüznüler ve çaresizlikler olmuş; çok zamanlar, dizdize oturup göz göze bakışarak şiir okumuş, şarkı söylemişiz. Selâmlaşmıyoruz: onlar beni görmezlikten geliyorlar, ben onları. Hepimizi saran küle rengi bir kahırın gölgesini yüzümüzde taşıyarak, yabancılar gibi soğuk soğuk geçip gidiyoruz. Çünkü ben, bir süredir, toplumsalcuk conformisme'ni budalaca bulup kafa tutmaya başlamışım, onlar da fikir disiplini adına benimle selâmı sabahı kesiyorlar.

Miss Higgins'le kafalarımızın en çok uyduğu yer acaba burası mıydı? Onun kocaman erkek elleriyle havadaki birtakım görünmez örümcek ağlarını dağıta dağıta: «...disiplin dedikleri, ashnda dogmatik bir tekelciliğin etiketi, örgüte olan egemenliklerini elden kaçırmamak için kendilerini hoşgörüsüz olmak zorunda sanıyorlar» deyişini, yoksa daha önce yazmış mıydım? Paris'teytik, kalın ve acımasız karlar yağıyor, taklidini bir arkadaş eğlentisinde yaptı diye bir delikanlı partisinden kovuluyordu. Benim toplumsu yazarlar arasında ortodoks olmyanları aramaya başladığım sıralar bu sıralardır.

Gençler var, heyecanlı küskün, öfkeli ve kötümser. Ankara'lardan, İstanbul'lardan gelip beni buluyorlar, tartışıyoruz. Bizim kuşağın toplumsularında olmayan bir saydamlıkları, gözüpçelikleri, aydınlıkları ve açıklıkları var ki, insanı ferahlatıyor. Kimileri çok ağır ödenmiş büyük yanlışların daha şimdiden ayrıntılı eleştirmelerini yapabiliyor. Kimilerinde, bir türlü alışamadıkları toplumsal gerçekleri aynı fikir disiplini özürünün arkasına gizlenerek yadsımak, hor görmek, ya da yok saymak eğilimini seziyorum. Farkında olmadan kendilerini ülkelerine, ülkelerinin gerçeklerine kapatıyorlar, olumsuz bir

yıl bilmem kaç

bağızlığın dar koridorları içinde kısa bağlanmış dana gibi dönmeyi, yanlışlığı çoktan saptanmış bir kaç sloganın kafesinde tostparlak olup sağa sola selâmı sabahı kesmeyi «devrimci» bir tutum, geçerli bir davranış sanıyorlar. Değildir. Özgürlük ve hoşgörü temeline yaslanmayan disiplin toplumsu hem başkasına karşı zalim yapar, zaten haktan soyutlanmasından başka şeye de yaramaz. Sloganlar, slogan oldukları için değil, toplumsal gerçeklerin ayırıcında doğrulukları anlaşıldığı takdirde bağlılık gerektirir, yanlışlıkların disiplini olmaz, olursa absurde saçma bir disiplindir ki, onulmaz yabancılaşmaları oluşturur. Oysa her türlü toplumsuluğun hareket noktası halkı yabancılaşmaktan kurtarmaktır, ken disi yabancılaşmış bir toplumsuluktan bunu nasıl beklersiniz?

70 yıllarının Türk gençleri, hoşgörüsüzlükle fikir disiplinini, yönetme bağlılıkla bağızlığı birbirine karıştırmayacak, kişisel bileşimlerini ulusal zorunlukları «idrak ederek» özgüre gerçekleştireceklerdir.

MAILER

Kış ve ilkbaharı, bir yandan da, çağdaş Fransız romancılarını okuyarak geçirdim: yeni yeni beğenileri, adlarını okurum o hiç güvenilmez belleğime yazanları: Christine de Rivoyre, Thérèse de Saint-Phalle, François-Regis Bastide, Edmonde Charles Roux, Christiane Rochefort, filân.

Bunların üzerine Norman Mailer gibi üstelik sert bir Amerikan romancısının okuyunca, iki edebiyatı ayıran en kalın çizgi, Amerikan romancısının en iddialı olduğu anda bile sinemayı ve olanaklarını unutmuyuş oluyor. Mailer'in kitabı, «Bir Amerikan Rüyası/ Un reve américain/ An American Dream», şöyle bir bakarsanız, film olsun diye yazılmış bir kitap: yazar, kişilerini bir film senaryosu hazırlaması gibi tiplendiriyor, konusundaysa belirli bir gerilimi besleyerek geliştiriyor. Hepsinde değilse bile Fransız romancılarının çoğunda görülen, o anlatmayı anlatılana yeğ tutmak eğilimi, Mailer'de sert, acımasız bir daktilo gerçekliğine bırakmış yerini, Gert-rude Stein, Scott Fitzgerald, Ernest Hemingawı gibi o da diyaloglardan ustaca yararlanıyor, hatta diyalogla atmosfer yapıyor.

Bir de şu: yeni kadın hareketinin militanları, özellikle Kate Millet, Miller ve Mailer'e yüklenir dururdu, eserlerinde kadınları «harcadıkları» için! Mailer'in bu romanında bu harcamaı çarpıcı olarak değilse bile, çarpazlamasına görebiliyorsunuz: bütün kadınlar, Deborah, Ruta, Cherry, cinsel kompleksleriyle çıkar hesapları arasında gidip gelen her an her türlü ihanete hazır bir takım yaratıldıkları!; En duygusal, en sefkate yetenekli sandığımız bile, en ummadığımız anda bir örgütün adamı çıkıyor.

Yine de Mailer'in davranışını nesnel Amerikan gerçekliğiyle karşılaştırmak, kadın düşmanı olup olmadığını ondan sonra kararlaştırmak daha akla yâkın.

bir hikâye...

Millî Eğitim Bakanının dikkatine

Hem Ankara Devlet Konservatuvarında, hem de İzmir Devlet Konservatuvarında, kuruldukları günden beri, sözleşme ile yabancı uzmanlar çalıştırılmaktadır. Personel Yasası yürürlüğe girdikten sonra her iki kurum da son derece güç bir durumda kaldı; çünkü, yeni yasaya, konservatuvarlara yabancı uzmanlarla sözleşme yapma olanağını veren bir maddenin konulması unutulmuştu ve birçok uzmanın sözleşmesi 1971 yılının mart ayında sona eriyordu. Bu durumda, çok önemli bir eğitim organının çalışamaz hale geleceğini bilen Millî Eğitim Bakanlığı, 1971 ocuğunda, Büyük Millet Meclisine, konservatuvarlara, devlet sanatçıları ve yabancı uzmanlarla

sözleşme yapma yetkisini veren tek maddelik bir yasa tasarısını sevketti. Herkes, tasarının marttan önce yasalaşacağını ve işlerin aksamadan yürüyeceğini sanıyordu, hiç değilse umuyordu; ama mart başında tasarının komisyonlara bile gelmediği görüldü. Bu durumda, yapılacak tek birşey kalıyordu: konservatuvar müdürlerinin, yasa çıkar çıkmaz zararlarını gidermeye çalışacağını söyleyerek yabancı uzmanlara umut vermesi ve uzmanları, ne kadar süreceği belli olmayan bir zaman dilimi içinde hem parasız, hem de garantisiz çalışmaya razı etmesi. Nitekim öyle de oldu, istimin sonradan geleceğine inanan uzmanlar söylene söylene, Türkiye'nin garph mı şarklı mı olduğunu tartışa tartışa, görevlerinin başında kaldılar.

Bir fedakârlık ki...

Fakat şan öğretmeni bayan **Hanna Ludwig**'in durumu aynı değildi. O, Salzburg'daki Mozarteum adlı Yüksek Müzik Okulu ile mart başında başlayan bir sözleşme imzalamıştı ve Devlet Konservatuvarı ile arasındaki sözleşme biten bitmez zaten Türkiye'den ayrılacaktı. Ama Ankara'da, Hanna Ludwig'in yerini dolduracak birisi de yoktu. Bayan **Saadet İkesus** Konservatuardan daha önce ayrıldığı için Hanna Ludwig gidince birçok öğrenci öğretmensiz kalacak, hattâ sınavlar bile tehlike-

ye girecekti. Bu durumda, Konservatuardaki yetkililer, bāvullarını toplamakta olan bayan Profesöre başvurular, Mozarteum'dan izin alarak eylül ayına kadar bir ayağını Türkiye'de bırakmasını, öğrencileri çalıştırmasını, sınavı hazırlamasını, sınavları yapmasını rica ettiler. Nasıl olsa yasa çıkmak üzereydi ve çıkarsa 1 nisandan 30 eylüle kadar kendisiyle ek bir sözleşme yapılıcağı.

Profesör Hanna Ludwig, öğrencilerine bağlı, Türkiye'yi seven, Türk sanatçıları Almanya'da tanıtmak için çırpan bir insandı ve böyle bir ricaya hayır diyemezdi. Nitekim Mozarteum'dan izin alındı ve Profesör, yaz ayları içinde Ankara'ya gelerek öğrencileri hazırladı, sınavları yaptı. Tabii bütün bu işler bedava olmamıştı; bayan Hanna Ludwig, uçak biletlerine, otele ve yemeğe yaklaşık olarak 4.500 mark, yani 20 bin lira harcamıştı!

...Kızlay yararına

Nihayet beklenen gün geldi; konservatuvarlara yabancı uzmanlarla sözleşme yetkisi veren tek maddelik yasa tasarısı, 7 eylül 1971 tarihinde yasalaştı. Ama bir noktada küçük bir açık kalmıştı: yasa «geriye dönük» değildi, geçmiş günlerde Kızılây yararına çalışan uzmanların yararına melhemi olmuyordu. Hâlâ Ankara'da bulunan uzmanlarla yüksek ücretli sözleşmeler yaparak açığı kapatmak yoluna gidildi; fakat Prof. Hanna Ludwig'in durumuna bir çare bulunmuyordu. Bunun üzerine Konservatuvar Müdürü **Mithat Fenmen**, fedakâr şan öğretmenine çok sıcak, çok dokunaklı bir mektup yollayarak nazik yardımlarını hiçbir zaman unutmayacaklarını, hatırasını kalplerinin en derin köşesinde saklıyacaklarını... ama 20 bin liranın üstüne bir bardak soğuk su içmesi gerektiğini bildirdi.

Alla-turca

Prof. Hanna Ludwig'in kafası böyle birşeyi almıyordu ama, «allaturca»nın ne demek olduğunu bit-tecrübe öğrendiği için de biraz memnundu. Herşeye rağmen bir çıkar yol bulunabileceğini sanan alman sanatçı, Mithat Fenmen'in mektubu üzerine kalem eline aldı ve Salzburg'daki Alman Konsolosluğundan Millî Eğitim Bakanlığının Ankara'daki Dış İsmünasebetler Genel Müdürüne kadar çalmadık kapı bırakmadı.

Şu satırların yazıldığı günlerde Prof. Hanna Ludwig hâlâ olumlu bir cevap almış değildir. Eğer «Millî Eğitim Bakanının bu konu üzerine eğileceğini ve memleketimizin onurunu kurtaracak bir çare getireceğini sanıyorum» dersem, beni fazla iyimser mi bulursunuz, yoksa safdill mi?

MİTHAT FENMEN:
İki cami arasında

Futbol

La pared es el futbol!

28 milyon lirayı bulan vergi borcunu affettirmek için bir yandan Türkiye liginin olup bitenden habersiz saf klüp yöneticilerini kullanan, bir yandan parlâmentodaki Fenerbahçe taraflısı milletvekillerini harekete geçiren Faruk Ilgaz, bir yandan da milyonları gene bol keseden harcamaya hazırlanıyor.

Vergi borçlarının affı konusunda parlamenterlerden söz alan Ilgaz'ın bu hızla hazırladığı transferlerin ilki gerçekleşti ve 1958'lerin, 1962'lerin Brezilyasının ilâhı Didi, Fenerbahçe klübüne antrenör ölçü.

1970 dünya kupasında çalıştırdığı Peru'yu dömfinalist yaparak antrenörlük konusunda da büyük bir mucizeyi gerçekleştiren Didi'nin Türkiye'ye gelmeyi kabul edişini sevinçle karşılamamak imkânsız. Didi, muhakkak; Türkiye'ye de birşeyler bırakacak. En azından bütün dünyaya "Didi Türkiye'de" dedirteceği için, ülkemize propaganda sağlayacak. Ashına bakılırsa, Faruk Ilgaz'ın da istediği bir bakıma, bu.

Gündüz Kılıç'ın, Beşiktaş'a futbol olarak hiçbirşey vermediği halde, klüp gelirini arttırmışını dikkatle izleyen Ilgaz, Didi sayesinde Fenerbahçe klübünün gelirinin de artacağını hesaplıyor. Dünya üzerinde antrenörle para kazanma akımı İtalya'da başlamış ve Helenio Herrera, Inter'den sonra gittiği klüplere büyük gelirler getirmişti. Bu kez aynı şeyi bir Türk klübü yapıyor.

Beşiktaş Gündüz Kılıç'ı gelir için almamıştı. Ama Fenerbahçe'nin hesaplarında reklâm ve gelirin rolü büyük. Zira Brezilyalı Didi'nin, aslında, Türkiye'de yapacağı pek fazla şey yok. 4-2-4 oynayan Brezilyalıların futbolu, insanüstü bir kondüsyon ve büyük artistik yeteneğe dayanıyor. Bu iki niteliğe sahip bir tek futbolcuyu bugün Türkiye'de bulup çıkarmak imkânsızken, Fenerbahçe'den Brezilya tipi futbol beklemek, insanda biraz tebessüm yaratıyor.

Bu arada, antrenörleri bugüne dek daima reklâm aracı olarak kullanmış ve hepsini en çok bir yıl içinde geri göndermiş Fenerbahçe câmiasında, ülkesinin "Diktatör Antrenör" havasını Türkiye'ye getirmeğe çalışacak Didi'nin başarı, daha doğrusu tahammül derecesi de meraka değer.

Esrarlar

Didi'nin Türkiye'ye transferinde iki konu hâlâ karanlık. Birincisi, efinde antrenör diploması yok. Futbol Federasyonunun talimatı ise gayet açık seçik: Diplomasız kişilere antrenörlük izni yok. Didi ise ehliyetini, diplomaları bir anda yırtıp atacak derecede ispat etmiş kişi. Konu, Futbol Federasyonunu oldukça meşgul edecek. Ama vergi affı konusunda Parlamento,

yu ikna eden Ilgaz, herhalde Polat ve arkadaşlarından da fazla bir muhalefet görmeyecek.

İkinci karanlık nokta: Didi'ye ödenen para.

150 bin lira transfer ücreti. Ayda 12 bin lira maaş ve 200 bin lira şampiyonluk primi. Ayrıca lojman, masraflar ve futbolcular kadar maç primi.

Türk parası ile bile artık astronomik olmayan bu rakamlar (Örneğin Gökmen'in transfer ücretininin 400 bin lira olduğunu hatırlarsak) dolara vurulunca komik oluyor: 800 dolar aylık, 10 bin dolar transfer ücreti...

Avrupa'nın herhangi bir klübünde malzemecilik yaparak bundan çok daha fazlasını kazanması normal olan Didi'nin kendi standartları ile bir odacı maaşına Türkiye'ye gelişi gerçekten ilgi çekici!

Ama ağır vergilerden ağzı yanan, kamuoyunun tepkisinden korkan Fenerbahçe yönetim kurulunun da resmen daha büyük rakamlar açıklaması imkânsız. O halde, elatından paramı verilecek? Türk parasına külf uydurmak kolay... Ama, dolar nerden bulunacak?

Bu soruya cevap arayanların karşısına, dış bankalarda hesapları olduğu söylenen bazı zengin kişilerin bulunduğu fişitlari çıkıyor.

En büyük engel

Didi, Türkiye'de ilk sportif demecini Yeni İstanbul Gazetesine verdi ve "La pared es el futbol" dedi. Yani türkçesi ile "Futbol verkaçtır".

Didi gerçekten buna inanıyorsa, aldıklarını geriverip Türkiye'den kaçacak herhalde! Zira Türkiye'de verkaç yapmak, Türk hakemleri tarafından yıllardan beri yasaklandı. Ofsaytın, futbolcunun topu aldığı andaki pozisyonunda değil, topun son oynandığı andaki durumuna göre değerlendirileceğini bir türlü öğrenemeyen futbol hakemlerimiz, her verkaç sonunda bayrak kaldırdılar ve düdüğü öttürdüler.

Merkez Hakem Komitesi, modern futbolu öldüren bu uygulama ile mücadele edeceğine "Ofsayttan gol atılmaktansa, şüpheli pozisyonda ofsayt salmak evlâdır" yorumları ile, hakemlere bir de şeriat fetvası verdi.

Didi'nin, Fenerbahçe'ye modern futbol oynatmak için, önce hakemlere bir kurs açması ve "Verkaç ile ofsaytın birbirinden çok ayrı şeyler olduğunu" anlatması gerekiyor.

Didi, istediği kadar, "La Pared es el futbol" desin. Bizim hakemlerimiz "La pared es el off-side" diye bas bas bağırdıkları sürece akınlar, Osmanlı sistemi çalınlarında gelişme mahkûmdur,

Didi: "Futbol verkaçtır" ama Türkiye'de değil...

insan ve DUNYASI

